

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА
МАРКЕТИНГУ

Гончаров О.О.

ДИПЛОМНА РОБОТА МАГІСТРА

Сєвєродонецьк, 2021

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В. ДАЛЯ
(повне найменування вищого навчального закладу)

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ
(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА
МАРКЕТИНГУ
(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

Пояснювальна записка

до дипломної роботи магістра
(освітній рівень)

на тему: «МОНІТОРИНГ І ОЦІНКА МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ»

Виконав: студент гр. ПУ-20азм
(шифр академічної групи)
спеціальність 281 Публічне управління і адміністрування
(шифр і назва спеціальності)

Гончаров О.О.
(прізвище та ініціали) _____ (підпис)

Керівник Моргачов І.В.
(прізвище та ініціали) _____ (підпис)

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Зав. кафедрою публічного управління,
менеджменту та маркетингу

Хандій О.О.

Сєвєродонецьк, 2021

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.ДАЛЯ

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет економіки і управління _____

Кафедра публічного управління, менеджменту та маркетингу _____

Освітній рівень магістр _____

Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування _____

Спеціалізація _____

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри публічного
управління, менеджменту та
маркетингу

_____ д.е.н.,
проф.Хандій О.О.

_____ 2021 року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Гончаров Олександр Олександрович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Моніторинг і оцінка місцевого економічного розвитку

керівник роботи Моргачов І.В., д.е.н., доцент

затверджені наказом вищого навчального закладу від «05» жовтня 2021 р. №
144/14.01. Строк подання студентом роботи 09 грудня 2021 року

3. Вихідні дані до роботи

загальна характеристика регіональних закладів публічного управління та місцевого самоврядування, які здійснюють моніторинг місцевого економічного розвитку; статистико-аналітична інформація щодо реалізації регіональної політики економічного розвитку; показники стану, структури та результативності реалізації регіональної політики економічного розвитку в містах України; матеріали щодо чинників, які впливають на економічний розвиток та здійснення його моніторингу в регіонах України; нормативно-правова база, теоретичні та методичні джерела за темою дослідження.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

аналіз теоретичних аспектів моніторингу і оцінки місцевого економічного розвитку; загальний аналіз реалізації регіональної політики економічного розвитку в регіонах України та процедур його моніторингу; оцінка реалізації регіональної політики місцевого економічного розвитку в регіонах України; дослідження результативності та проблем існуючої системи проведення моніторингу місцевого економічного розвитку; уточнення напрямів удосконалення системи та процесу моніторингу місцевого економічного розвитку; конкретизація методичних засад удосконалення моніторингу місцевого економічного розвитку; уточнення стратегічних та організаційних

заходів удосконалення моніторингу місцевого економічного розвитку; оцінка впливу запропонованих заходів на регіональну економіку.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) результати теоретичних та методичних досліджень за темою роботи; техніко-економічні показники реалізації регіональної політики економічного розвитку; результати дослідження чинників, що впливають на результативність системи моніторингу місцевого економічного розвитку; засоби і напрями вдосконалення моніторингу місцевого економічного розвитку; результати обґрунтування доцільності реалізації запропонованих заходів; планові показники за умов реалізації пропозицій.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 06.10.2021р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Затвердження та надання теми роботи	жовтень 2021 р.	
2	Обґрунтування актуальності теми роботи	жовтень 2021 р.	
3	Робота з бібліографічними джерелами, підготовка матеріалів для написання першого розділу роботи	жовтень 2021 р.	
4	Надання матеріалів по першому розділу роботи	жовтень 2021 р.	
5	Збір інформації для написання другого розділу роботи	листопад 2021 р.	
6	Надання матеріалів по другому розділу роботи	листопад 2021 р.	
7	Підготовка матеріалів та написання третього розділу роботи	листопад 2021 р.	
8	Надання матеріалів по третьому розділу роботи	грудень 2021 р.	
9	Написання висновків, заключне оформлення роботи та демонстраційних матеріалів	грудень 2021 р.	
10	Підготовка доповіді до захисту роботи	грудень 2021 р.	

Студент

_____ О.О. Гончаров
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ І.В.Моргачов
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Текст стор. 106, табл.15, рис.15.

Аналіз, моніторинг, оцінка, місцева влада, економічний розвиток, регіон, концепція, організація, завдання, метод, план, принцип, комплексний підхід, дослідження, прогнозування, ресурс, ризик, громада, стратегічне управління, стратегія, удосконалення, математична модель, показник, індекс, центр оцінювання.

У дипломній роботі магістра встановлено основний зміст моніторингу та оцінки місцевого економічного розвитку, розкрито цілі, завдання та принципи моніторингу місцевого економічного розвитку. Досліджено особливості планування, організації моніторингу та оцінювання місцевого економічного розвитку. Надано характеристику Рубіжанської ОТГ щодо спроможності проведення моніторингу соціально-економічного розвитку території, проведено аналіз та надано оцінку щодо його результатів. Досліджено проблеми та результативності організації моніторингу економічного розвитку громади. Надані рекомендації щодо розроблення комплексного підходу з моніторингу і оцінки місцевого економічного розвитку регіону. В роботі надана пропозиція щодо створення інформаційного (консультативно-навчального) центру з метою поліпшення умов для малого підприємництва для надання комплексної підтримки з створення та ведення бізнесу.

ЗМІСТ

	С.
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ ТА ОЦІНКИ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	9
1.1. Цілі, завдання та принципи моніторингу місцевого економічного розвитку	9
1.2. Планування, організація моніторингу та оцінювання місцевого економічного розвитку.....	20
1.3. Зарубіжний досвід моніторингу економічного розвитку регіону ..	32
Висновки до розділу 1	43
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РУБІЖАНСЬКОЇ ОТГ ТА ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЇ ЙОГО МОНІТОРИНГУ	46
2.1 Характеристика Рубіжанської ОТГ та організація моніторингу економічного розвитку.....	46
2.2. Аналіз та оцінка економічного розвитку громади	55
2.3. Дослідження проблем та результативності організації моніторингу економічного розвитку Рубіжанської ОТГ	65
Висновки до розділу 2	76
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ МОНІТОРИНГУ І ОЦІНКИ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	79
3.1. Комплексно-індексний підхід у системі економічного моніторингу розвитку регіону	79
3.2. Обґрунтування організаційних заходів з удосконалення системи моніторингу розвитку підприємств малого бізнесу	88
3.3. Оцінка економічної ефективності запропонованих заходів.....	98
Висновки до розділу 3	100
ВИСНОВКИ	102
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	107
ДОДАТКИ.....	117

ВСТУП

Останніми десятиліттями моніторинг та оцінювання набули широкого поширення й сьогодні є традиційним інструментом управлінської діяльності.

Від існування відмінних рис кожного регіону, таких як, територіальне розташування, наявність природних ресурсів, історія розвитку, населення, сукупність підприємств, установ і організацій усіх форм власності, системи інфраструктури і життєзабезпечення, органів управління, залежить економічний розвиток регіону. Всі частини економіки регіону знаходяться в найтіснішому взаємозв'язку один з одним і утворюють якісне нове явище, що не схоже на суму складових його елементів. Саме тому цим відмінностям має приділятися достатня увага з боку, як центральних органів влади, так і місцевих. Таким чином, регіональним органам влади необхідно проводити комплексне дослідження всіх існуючих особливостей регіону і на його основі пропонувати рекомендації та практичні поради з метою поліпшення економічного розвитку регіону, що і являє собою моніторинг економічного розвитку регіону.

Так як всі суб'єкти України складають між собою єдиний економічний простір країни і роль кожного з них важлива для господарського комплексу держави, необхідна злагоджена робота з моніторингу економічного розвитку окремих регіонів та їх взаємодія між собою. Моніторинг економічного становища регіонів є не тільки необхідною умовою комплексного і повноцінного розвитку самого регіону, а й відіграє безпосередню роль в економічному зростанні і розвитку країни в цілому.

Необхідність проведення моніторингу та оцінки економічного розвитку регіону обумовлюється тим, що побудова прогнозів і програм його розвитку, а також ефективне управління господарською діяльністю неможливо без дійсної та об'єктивної оцінки поточного стану і наявних тенденцій його розвитку.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що ефективність реалізації стратегії розвитку регіону багато в чому залежить від створення

системи моніторингу економічних процесів. При організації моніторингу економіки необхідно враховувати особливості регіону, а також застосовність тих чи інших методів і інструментів управління, так як від цього залежить достовірність і оперативність оцінки процесів, що відбуваються в економічній сфері.

На даний момент реалізація моніторингу регіонального розвитку набуває все більшої актуальності. Однак досі не складена і не закріплена єдина система моніторингу економічного розвитку регіону. Кожен суб'єкт країни використовує різні показники для аналізу ситуації, що являє собою складність для визначення тенденцій економічного розвитку країни в цілому.

Виходячи з усього вищесказаного і визначається актуальність теми дипломної роботи, саме моніторинг і оцінка економічного розвитку регіону є основою для виявлення існуючих проблем і проведення заходів щодо їх усунення, тому існує необхідність по дослідженню реалізації регіонального моніторингу та розробці рекомендацій в даній області.

Мета роботи - комплексний аналіз питань функціонування системи моніторингу економічного розвитку міста Рубіжне і розробка пропозицій з її удосконалення.

Досягнення заявленої мети визначене рішенням наступних завдань: розглянути теоретичні засади моніторингу та оцінки місцевого економічного розвитку та вивчити зарубіжний досвід моніторингу; надати характеристику і напрями діяльності Рубіжанської міської Ради; провести аналіз соціально-економічного розвитку міста і показників розвитку його підприємств; дослідити проблеми та результативності організації моніторингу міста Рубіжне; запропонувати комплекс заходів щодо удосконалення системи моніторингу економічного розвитку міста; здійснити оцінку економічної доцільності запропонованих заходів.

Об'єктом дослідження є процес моніторингу та оцінки економічного розвитку міста Рубіжне Луганської області.

Предметом дослідження є методичні і практичні питання удосконалення системи моніторингу економічного розвитку міста Рубіжне.

Для вирішення поставлених завдань в роботі застосовувалися такі методи дослідження: порівняльний і ситуаційний аналіз, методи узагальнення, індукція і дедукція, факторний аналіз, експертні оцінки, соціологічні та статистичні методи.

Інформаційною базою дослідження, що забезпечує репрезентативність вихідних даних, достовірність, надійність і точність висновків, рекомендацій і пропозицій послужили матеріали органів державної влади та місцевого самоврядування, дані офіційної статистики, експертні оцінки і розробки вітчизняних і зарубіжних економістів, аналітичні дані, опубліковані в науковій літературі та періодичній пресі, матеріали, представлені в мережі Інтернет.

Наукова новизна дослідження в цілому полягає в розробці теоретико-методичних і практичних рекомендацій щодо вдосконалення моніторингу економічних процесів в регіоні для забезпечення його стійкого збалансованого розвитку.

Теоретична і практична значимість результатів дослідження має як теоретико-методичний, так і практичний характер. Розроблені теоретичні та методичні положення, а також практичні рекомендації мають суттєве значення для функціонування економічної сфери в регіоні. Їх практичне застосування дозволить вирішити одне з найбільш актуальних завдань регіональної економіки – забезпечити сталий збалансований розвиток регіонів України, завдяки комплексно-індексному підходу у системі економічного моніторингу розвитку регіону та використовуючи інформаційний (консультативно-навчальний) центр при міській раді поліпшити умови створення, підтримки та ведення бізнесу малого підприємства.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ ТА ОЦІНКИ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Цілі, завдання та принципи моніторингу місцевого економічного розвитку

На сучасному етапі розвитку економіки, який характеризується високою швидкістю, нестабільністю, невизначеністю та значення регіонів в управлінні соціально-економічними процесами, що насамперед пов'язано з децентралізацією, для забезпечення безперервного процесу соціально-економічного розвитку регіон має прагнути до раціонального використання ресурсів, підвищення прибутковості виробництв, поліпшення якості продукції і задоволення соціальних потреб працівників підприємств і населення території. Саме моніторинг здатен забезпечити розв'язання такого завдання, як формування управлінських рішень, спрямованих на досягнення високого рівня соціально-економічного розвитку як регіону, так і його підприємств, на основі своєчасної обробки необхідної інформації [54,с.34].

Соціально-економічний розвиток регіону можна представити як сукупність кількісних і якісних змін, які забезпечують перехід регіону на більш високий рівень розвитку. У загальному виді моніторинг (від лат. monitor – застережений) – метод дослідження об'єкту, що припускає відстеження і контроль його діяльності (функціонування) з метою прогнозування останньої [68, с.681]. Якщо ж говорити про моніторинг в економіці, слід звернутися до енциклопедій і словників.

Так, Економічний енциклопедичний словник [49, с.526] трактує моніторинг як безперервне спостереження і аналіз діяльності економічних об'єктів. А.Н.Азріліян [32, с.600] визначає моніторинг як спостереження, відстеження, аналіз і оцінку діяльності якого-небудь явища чи об'єкту. У великому економічному словнику[33, с.404] моніторинг трактується як спостереження, оцінка і прогноз стану якогось явища чи процесу, аналіз їхньої діяльності як складова частина управління.

Поняття моніторингу в контексті вимог державної регіональної політики визначене у законодавстві та становить собою періодичне відстеження відповідних індикаторів на основі офіційних статистичних даних та інформації центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та проведення на підставі даних моніторингу оцінки результативності виконання індикаторів соціально-економічного розвитку шляхом порівняння отриманих результатів з їх цільовими значеннями [10].

Т.В. Ускова [72] під моніторингом соціально-економічної ситуації в регіоні розуміє спеціально організовані і постійну систему спостереження, збору, оцінки та поширення інформації, діагностики економічної та соціальної ситуації, що складається на території регіону, аналізу тенденцій розвитку та гостроти регіональних проблем, а також підготовки рекомендацій щодо прийняття раціональних управлінських рішень.

А.А. Пакуліна [55, с.259] вважає, що моніторинг це систематичний збір і обробка інформації, яка може бути використана для поліпшення процесу ухвалення рішення, а також побічно для інформування громадськості або прямо як інструмент зворотного зв'язку в цілях здійснення проектів, оцінки програм або вироблення політики. Натомість С.О. Князев [43,с.31] розглядає моніторинг як сукупність аналітично-діагностичних дій, що періодично повторюються, для формування інформаційної складової управління соціально-економічними процесами задля підвищення якості рівня життя населення.

У роботі А.Є. Когута і В.Є. Рохчіна [44] обґрунтовуються важливі напрями моніторингу регіональних соціально-економічних процесів. При цьому одне з головних місць займає моніторинг якості життя населення. Вибір саме цієї системи обумовлений її пріоритетністю, викликаній прийнятим курсом на соціальну орієнтацію економіки, усвідомленням обставини, що кінцевим критерієм будь-яких політичних і економічних перетворень є поліпшення якості життя населення. Сутність, проблеми та механізми

формування системи моніторингу регіональних ситуацій і регіональних проблем розглядаються в роботі Д.М. Стеценка [69].

Цілком слушно зазначає І.Валентюк [36, с. 147], що для удосконалення шляхів упровадження і використання технологій моніторингу в регіональному управлінні необхідно сформувати систему показників (індикаторів), які б своєчасно відображали реальну ситуацію, що складається у регіонах.

А.О.Морозов та інші [53] розглядають моніторинг як систему безперервного спостереження за ходом найважливіших соціальних і економічних процесів задля підготовки та прийняття рішень в умовах перехідного періоду.

Таким чином, видається більш конструктивним використовувати підхід до трактування категорії моніторингу, відповідно до якого під моніторингом соціально-економічного розвитку регіону можна розуміти систему спостереження, оцінки, аналізу та прогнозу економічної і соціальної ситуації, що складається на території регіону.

Головною метою моніторингу економічних процесів в регіоні є збір, вивчення і підготовка інформації для прийняття і аналізу економічних рішень на різних рівнях управління. Це обумовлює дві особливості, яким має задовольняти моніторинг як система збору та обробки інформації: цільова спрямованість інформаційних процесів і максимальна об'єктивність отриманих висновків на кожній стадії переробки даних.

Від стандартної статистичної технології моніторинг відрізняється:

- цільовим характером спостереження з орієнтацією на виявлення тенденційних і локальних змін, можливостей виникнення несприятливих і ризикових ситуацій;
- інтегрованим урахуванням соціальної, економічної та індивідуально-психологічної інформації;
- включенням у сферу спостереження, накопичення і аналізу не тільки кількісних, а й якісних, нечислових даних, а також «статистики зв'язків», «статистики чинників» та інших видів результатів обробки даних;

- широким використанням комп'ютерних методів подання, обробки і візуалізації інформації [78, с.181].

Приватні цілі регіонального моніторингу сталого розвитку - це виявлення коротко - і довгострокових тенденцій регіонального розвитку; визначення змін і аналіз причин, що їх викликали; поліпшення системи моніторингу; вдосконалення методів і процедур оцінок, а також прийняття коригувальних заходів [46,с.168-169].

Завданнями моніторингу соціально-економічних процесів розвитку регіону є:

- організація спостереження, отримання достовірної і об'єктивної інформації про протікання на території соціально-економічних процесів;

- оцінка та системний аналіз одержуваної інформації, виявлення причин, що виникають у реалізації соціально-економічних процесів;

- виявлення чинників, що викликають економічні та соціальні загрози сьогодні та в перспективі;

- забезпечення органів управління підприємств, установ і організацій, незалежно від їх підпорядкованості та форм власності, громадян інформацією, отриманою під час здійснення соціально-економічного моніторингу;

- розробка прогнозів розвитку соціально-економічних ситуацій [65, с.336];

- підготовка рекомендацій, спрямованих на подолання негативних і підтримку позитивних тенденцій, доведення їх до органів регіонального управління [78, с.181].

- оцінка територіальних диспропорцій розвитку та типологізація регіонів за досягнутим рівнем соціально-економічного розвитку та внутрішнім економічним, соціальним та ресурсним потенціалом;

- оцінка сталого розвитку, яка дозволяє будувати стратегічні плани на рівні країни та розробляти програми соціально-економічного розвитку з урахуванням задоволення реальних та потенційних потреб населення регіону;

- оцінка випереджаючого розвитку, орієнтована в першу чергу на розробку системи превентивних заходів при настанні можливих кризових явищ або вплив негативних, домінантних в даний період розвитку зовнішніх і внутрішніх факторів;

- оцінка економічної безпеки, націлена на формування і підтримання добробуту в регіоні з метою забезпечення безпечних умов життя і діяльності людини, яка, як правило, характеризується набором показників, що мають певні нормативи, стандарти рівня життя;

- оцінка ефективності роботи керівників місцевих органів виконавчої влади для характеристики створених умов ведення підприємницької діяльності. Це дозволить своєчасно здійснювати регулюючий вплив для формування сприятливої економічної кон'юнктури, підвищення підприємницької та інвестиційної активності в регіоні [63, с.45].

Аналіз останніх наукових публікації з питань моніторингових досліджень дозволяє виділити основні принципи системи моніторингу:

1. Принцип наукової обґрунтованості. Передбачає розробку та вдосконалення системи моніторингу з урахуванням досягнень економічної та управлінської теорії, апробації нових інструментів оцінки отриманих даних.
2. Принцип об'єктивності. Полягає в необхідності відображення у формованій інформаційній базі моніторингу реальних умов і результатів соціально-економічного розвитку. Вимагає, щоб система показників, що використовуються для оцінки стану, динаміки і результатів соціально-економічного розвитку, була необхідною і достатньою для оцінки досліджуваних умов, процесів, результатів, а використовувана для їх розрахунку інформація була достовірною.
3. Принцип цілеспрямованості. Передбачає орієнтацію системи моніторингу на розвиток інформаційно - аналітичної підтримки прийняття управлінських рішень, пов'язаних з розвитком соціально-економічних процесів.
4. Принцип системності. Покликаний забезпечити єдність функцій моніторингу, сполученість його елементів (функцій та інформаційної бази,

складу об'єктів і показників, складу завдань, що вирішуються суб'єктами управління та результатами моніторингу).

5. Принцип комплексності. Передбачає врахування дії умов і факторів різної природи (економічної, соціальної, організаційно - правової, інституційної та ін.), що детермінують розвиток об'єкта управління, а відповідно, залучення і аналіз різних видів інформації.

6. Принцип ієрархічності. Відповідно до цього принципу показники і параметри, задані на рівні національної економіки, включаються в систему показників і параметрів моніторингу здійснюваного на регіональному рівні.

7. Принцип організаційної єдності процесів моніторингу та управління соціально-економічним розвитком регіону. Визначає необхідність постановки завдань моніторингу на основі визначення цілей і напрямів соціально-економічного розвитку.

8. Принцип інституціоналізації. Передбачає розробку нормативної бази, що регламентує процеси формування та функціонування моніторингу, порядок збору, зберігання первинної інформації, передачі результатів моніторингу зацікавленим споживачам.

9. Принцип адаптації. Визначає необхідність дискретної зміни змісту " входу "(структура первинної інформації) і " виходу " (результатів) моніторингу відповідно до мінливих інформаційних потреб його суб'єктів. Його реалізація може бути пов'язана з оновленням системи показників, введенням додаткових джерел первинної інформації та ін.

10. Принцип розвитку. Його суть - в необхідності безперервного вдосконалення використовуваного методичного інструментарію моніторингу, технічного оснащення з метою забезпечення синхронізації зі змінами в об'єкті дослідження і умовах його функціонування. Важливо відзначити, що дані зміни не повинні ускладнювати систему моніторингу і ключові показники, а результати повинні бути зрозумілі на різних рівнях. Важлива інноваційна складова цього принципу, що виявляється в забезпеченні систематичного

пошуку альтернативних інформаційних джерел, організаційних схем руху інформації та ін.

11. Принцип партнерства. Означає залучення представників органів державної влади різних рівнів, бізнес-спільноти, інститутів громадянського суспільства до процесів створення, функціонування та вдосконалення системи моніторингу на основі співпраці та взаємовигідних відносин. Цей принцип повинен бути підкріплений високою зацікавленістю різних учасників, користувачів в результатах моніторингу.

12. Принцип поєднання безперервності і періодичності. Передбачає регулярне спостереження за соціально-економічним розвитком і його результатами, а також розрахунок і аналіз показників в певні проміжки часу.

13. Принцип порівнянності показників у часі. Його дотримання необхідно, щоб відстежувати динаміку і виявляти тенденції процесів соціально-економічного розвитку.

14. Принцип відкритості та прозорості. Передбачає транспарентність інформації, що відображає стан і динаміку соціально-економічного розвитку, а також доступність результатів моніторингу для зацікавлених груп споживачів.

Наведені вище характеристики соціально-економічного моніторингу є інваріантними для будь-яких його видів.

Підводячи підсумок, виділимо його основні риси:

- моніторинг являє собою цілеспрямоване безперервне в часі дію, результати якого мають цінність для різних зацікавлених користувачів;
- результати моніторингу формуються із заданою періодичністю;
- включає в себе систематичне спостереження, збір і аналіз інформації про параметри соціально-економічного розвитку;
- носить системний і комплексний характер;
- ґрунтується на останніх наукових досягненнях та сучасній інформаційно-технологічній базі;
- об'єктивний, спирається на реалістичну, репрезентативну і достовірну інформацію;

- отримані в ході моніторингу дані піддаються аналізу і використовуються для подальшого прийняття управлінських рішень на основі моделювання та прогнозування соціально-економічної ситуації;

- ефективність моніторингу пов'язана з правильною постановкою мети, адекватними і своєчасними результатами, прийняттям на їх основі рішень про коригувальні заходи з урахуванням факторів зовнішнього середовища.

Сфокусуємо увагу на виборчих характеристиках, властивих моніторингу структурного розвитку економіки регіону. Розглянемо в цьому контексті елементну базу названого моніторингу, яка включає:

- суб'єктів моніторингу;
- склад завдань, у вирішенні яких затребувані результати моніторингу;
- об'єктну базу моніторингу.

Виділимо три групи суб'єктів моніторингу структурного розвитку регіональної економіки.

До першої належать розробники системи моніторингу та учасники процесів її формування, функціонування та вдосконалення. Ця група представлена виконавчими органами державної влади, представниками бізнес-спільноти та інститутів громадянського суспільства, залученими до формування та вдосконалення названої системи.

До другої групи належать носії інформації, затребуваної у вирішенні завдань моніторингу. Ця група представлена територіальним органом служби державної статистики по суб'єкту, суб'єктами господарювання (підприємствами реального сектора економіки, організаціями соціальної сфери, в тому числі, бюджетними, бізнес-групами, дислокованими на території регіону - кластерами, індустріальними і технологічними парками та ін.).

До третьої групи належать активні (що характеризуються стійко відтворюваною потребою у використанні результатів моніторингу) споживачі інформації, що надходить на «вхід» і «вихід» системи моніторингу. Ця група представлена органами влади, законодавчими і виконавчими органами державної влади суб'єкта, органами місцевого самоврядування,

представниками бізнес-спільноти (в першу чергу інвесторами, мережевими структурами, компаніями національного і міжнародного рівнів) та інститутів громадянського суспільства [37, с.25-26].

Об'єктами моніторингу є: економічні райони країни, області, автономні утворення та окремі міста.

Предмет регіонального моніторингу становлять природні процеси і явища, еволюція економічних, соціальних суспільно-політичних процесів, виникнення загроз безпеки суспільства, зародження і розвиток позитивних змін, визначальних їх факторів, а також динаміка їх потенціалу.

Оволодіння прийомами регіонального моніторингу можна розглядати як напрям підвищення професіоналізму працівників державного і муніципального управління. Регіональний моніторинг може забезпечити практичний територіальний менеджмент технологіями раннього розпізнання загроз, що насуваються, оцінками нових перспектив і можливих сценаріїв розвитку.

У структурі моніторингу виділяються два основних напрямки. Одне з них полягає в систематичному відстеженні поточних процесів: природних процесів та інших природних об'єктів, а також спостережень за основними економічними, соціальними і суспільно-політичними структурами суспільства. Інший напрямок - це відстеження розвитку критичних ситуацій, які можуть привести до обвального зміни обстановки, втрати контролю за ними, незворотних негативних процесів і т. п. Дане структурування є в значній мірі умовним, але необхідним, так як дозволяє розвести інструменти ситуаційного і стратегічного управління, особливу увагу приділити технології подолання кризи, суспільних катастроф і т. п. [38, с.470].

Систему моніторингу соціально-економічного розвитку регіону можна представити як сукупність взаємопов'язаних елементів, яка забезпечує цілеспрямоване та систематичне оцінювання соціально-економічного розвитку для забезпечення переходу регіону до більш довершеного стану порівняно з поточним завдяки досягненню цілей соціально-економічного розвитку в

умовах дії багатьох факторів. Система моніторингу соціально-економічного розвитку дає можливість визначити рівень досягнення поставлених цілей та вплив змін на ефективність соціально-економічного розвитку. Схематично дану систему можна представити наступним чином (рис. 1).

Система моніторингу покликана проаналізувати, оцінити та спрогнозувати соціально-економічний розвиток регіону загалом, його окремих територіальних одиниць, видів діяльності і т.п. Дана система повинна відповідати таким вимогам, як гнучкість та адаптивність до змін середовища, оскільки передбачає виявлення можливостей підвищення рівня соціально-економічного розвитку.

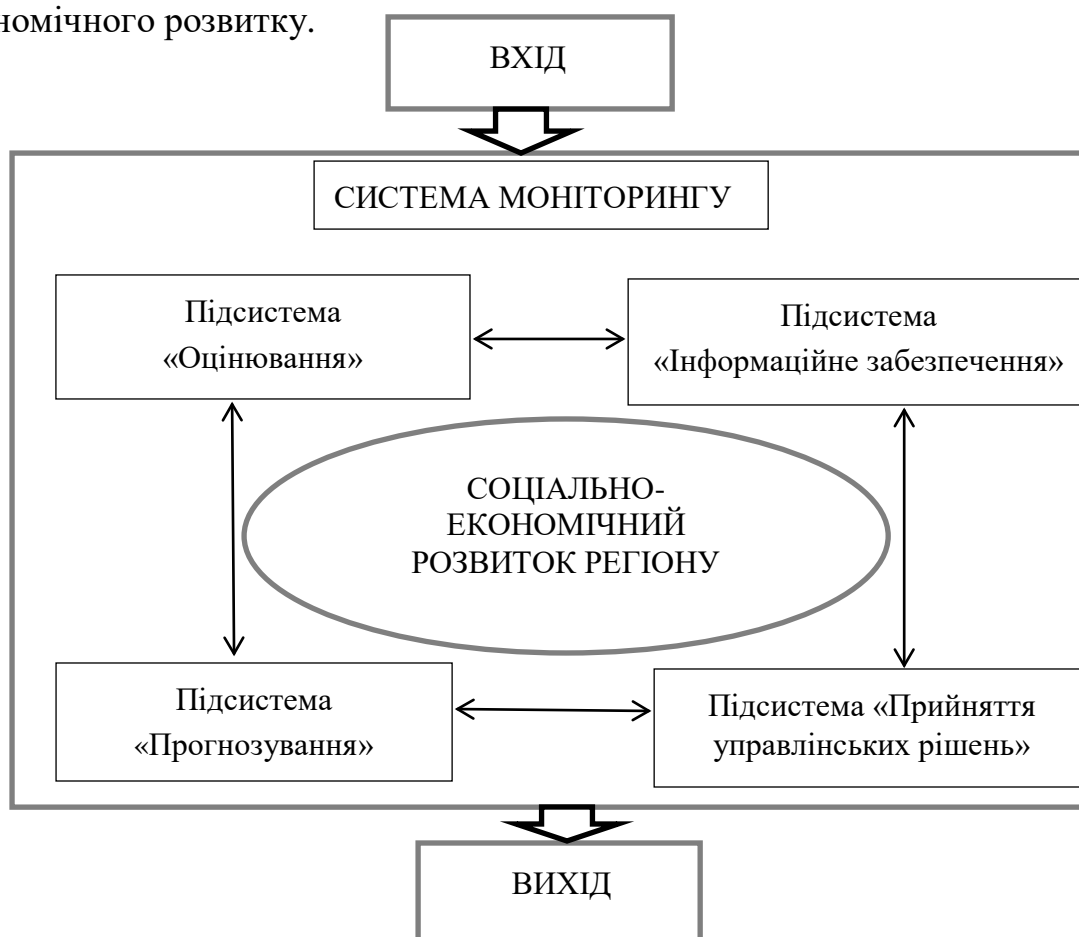

Рис. 1.1. Система моніторингу соціально-економічного розвитку регіону

Система моніторингу соціально-економічного розвитку регіону складається з чотирьох великих підсистем. Підсистема інформаційного забезпечення представляє собою комплекс заходів, засобів і методів, який забезпечує систему моніторингу соціально-економічного розвитку необхідною

інформацією шляхом збору, реєстрації, передачі, зберігання, опрацювання і надання інформації для прийняття необхідних управлінських рішень.

У системі моніторингу не менш важливе значення має підсистема «Оцінювання», оскільки її результати дають змогу керівним органам проаналізувати усі аспекти соціально-економічного розвитку і на цій основі приймати раціональні управлінські рішення. Оцінювання передбачає своєчасне усунення виявлених причин неефективного управління і розробку рекомендацій щодо вдосконалення управління регіоном.

Підсистема прогнозування призначена для дослідження подальших перспектив соціально-економічного розвитку регіону. Саме ця підсистема відповідає за розробку сценаріїв на основі результатів проведеного оцінювання і формулювання пропозицій щодо підвищення ефективності і стимулювання розвитку.

І нарешті підсистема прийняття управлінських рішень. Завдання цієї підсистеми полягає у розробці альтернативних програм, визначенні подальших напрямків і пріоритетів соціально-економічного розвитку регіону, які б відповідали таким вимогам, як адаптивність, гнучкість та ефективність [54, с.37].

Таким чином, після розгляду літератури, можна констатувати, що головною метою моніторингу економічного розвитку регіону є збір, вивчення і підготовка інформації, діє за принципами наукової обґрунтованості, об'єктивності, цілеспрямованості, системності, партнерства, поєднання безперервності і періодичності, відкритості та прозорості, що є також частиною управлінського процесу, який об'єднує спостереження, аналіз, оцінку та прогностичну функцію, який стає дієвим засобом щодо надання достовірної інформації для прийняття управлінських рішень в економіці та в стратегічному плануванні регіону в цілому.

1.2. Планування, організація моніторингу та оцінювання місцевого економічного розвитку

Для організації ефективної системи моніторингу потребує витрат часу, коштів та інших ресурсів, але забезпечує, своєю чергою, належне виконання програми та досягнення очікуваних результатів. Визначення необхідної системи моніторингу загалом означає пошук відповідей на такі питання:

1. Буде здійснюватися моніторинг загальної соціально-економічної ситуації чи моніторинг реалізації окремих завдань та програм, визначених у стратегії місцевого розвитку.

2. Перелік показників, що будуть аналізуватись.

3. Періодичність збору та аналізу даних.

4. Хто збиратиме конкретні дані, яким чином і в якому вигляді вони будуть передаватись тому, хто збиратиме повну інформацію.

5. Хто і за який період аналізуватиме зібрану інформацію, а також у якій формі і кому будуть надаватись результати аналізу інформації.

6. Хто буде опрацьовувати висновки на основі результатів аналізу показників, а також кому і в якій формі вони будуть надані.

7. Яким чином повинні бути враховані зроблені висновки.

8. Яким чином і за чий рахунок фінансуватиметься моніторингова діяльність [66,с. 116].

З огляду на це, основними етапами організація системи моніторингу є такі: планування, підготовка, збір даних, аналіз та порівняння даних, звітування, використання результатів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Етапи організації системи моніторингу [64,с. 22]

Етап	Кроки
Планування	Визначення потреб в інформації (індикатори виконання заходів, досягнення цілей тощо) та хто її потребує. Визначення того, як часто слід збирати інформацію. Визначення джерел і способів отримання інформації. Визначення відповідального за збір інформації. Визначення витрат, пов'язаних із запровадженням моніторингу та збором інформації.
Підготування	Розроблення й апробація документів для збору та фіксації даних. Складання посадових інструкцій з визначенням повноважень учасників процесу моніторингу. Підготування персоналу, відповідального за операції з моніторингу. Ознайомлення персоналу програми з системою моніторингу.
Збір даних	Постійний збір визначених даних. Контроль за діяльністю системи моніторингу.
Аналіз та порівняння даних	Порівняння зібраних даних з визначеними плановими значеннями індикатора, встановлення відмінностей. Визначення інших проблем. Пошук причин відхилень та визначення варіантів розв'язання проблем.
Звітування	Документування зібраних даних і результатів аналізу. Забезпечення інформацією щодо результатів моніторингу керівництва тих, хто здійснює впровадження програми, бенефіціарів та інших зацікавлених осіб.
Використання результатів	Використання результатів моніторингу для вдосконалення управління та реалізації програми.

Формуванню системи моніторингу та оцінювання допоможе дотримання таких принципів:

- перелік показників повинен опиратись на ті дані, які вже збираються й характеризують реалізацію всіх цілей стратегії. Тільки у виняткових випадках, коли дані, які б вказували на реалізацію якоїсь із визначених цілей, не збираються, пропонується новий показник;

- здійснення моніторингу планується так, щоб використовувати існуючі організаційні структури, не створюючи нових підрозділів і додаткових завдань (додаткового обігу однакової інформації, одночасного збору та аналізу тих самих даних декількома структурними підрозділами). Аналогічно, як і в

першому пункті, це важливо з огляду на потребу мінімізації вартості моніторингу;

- звіти з моніторингу повинні готуватись регулярно, за певний проміжок часу (півріччя, рік);

- одна і та ж організаційна структура або особа не повинна одночасно реалізовувати та оцінювати результати реалізації стратегії місцевого розвитку. Моніторингові звіти мають виконуватись структурами, які не несуть відповідальності за реалізацію стратегії. На основі звітів місцеве керівництво та структурний підрозділ, який несе відповідальність за реалізацію стратегії, мають ухвалювати рішення про подальші кроки щодо реалізації стратегії або корегувати її;

- визначений та затверджений перелік показників не повинен змінюватись, за винятком випадку, коли буде змінена стратегія. Незмінність показників пов'язана з необхідністю забезпечення безперервності моніторингу та зіставності його результатів, без чого моніторинг не буде джерелом надійної інформації;

- кожен показник повинен оцінюватись відповідно до попередньо визначеної схеми. Така схема включає опис кожного з показників і рекомендований спосіб їхньої оцінки;

- деякі показники вимагають визначення органами влади кількісного рівня зміни (зростання або зниження) показника, якого планується досягти за визначений період, що дасть можливість оцінити успішність реалізації поставлених цілей.

Моніторингом повинні охоплюватись місцеві середньострокові програми, щорічні програми економічного й соціального розвитку, а також проекти в рамках стратегії місцевого розвитку. Бажано також проводити моніторинг громадської думки на основі соціологічних опитувань та зустрічей із громадськістю для внесення пропозицій та зауважень щодо ефективності реалізації стратегії, корегування щорічних заходів для досягнення визначених пріоритетів розвитку території. Така робота також допоможе підтримувати

зацікавленість територіальної громади в реалізації підтриманих нею стратегічних намірів. Звичайно, така інформація повинна бути чесною і відвертою.

Відтак, за об'єктом моніторингу також розрізняють:

- моніторинг результативних показників,
- моніторинг програм і проектів стратегії,
- моніторинг громадської думки.

Залежно від того, хто залучається до цього процесу розрізняють три форми проведення моніторингу: внутрішній, зовнішній та змішаний.

Внутрішній моніторинг здійснюють члени Робочої групи зі стратегічного планування, економічний підрозділ виконавчого органу місцевого самоврядування та ін. Перевагами такого варіанта є те, що працівники добре обізнані із ситуацією, мають змогу швидко знайти необхідну інформацію та розв'язати проблему. До недоліків відносять можливу упередженість та бажання показати кращі показники, складність отримати реальні результати для порівняння, брак професіоналізму щодо володіння методиками моніторингу.

Зовнішній моніторинг здійснюють зовнішні структури чи експерти, яких можна розділити на незалежних і тих, які представляють вищі органи, уповноважені проводити моніторинг. Недолік цього варіанта полягає в обмеженому розумінні специфіки й особливостей внутрішньої ситуації. Перевага – висока професійність, незацікавленість у викривленні об'єктивних даних, бажання допомогти в поліпшенні ситуації.

Змішаний моніторинг здійснюється із залученням як зовнішньої, так і внутрішньої експертизи і є, можливо, найдоцільнішим. Поєднання знання внутрішньої ситуації з професіоналізмом щодо застосування методів моніторингу може привести до виявлення й аналізу багатьох прихованих моментів реалізації стратегії, професійних висновків і рекомендацій щодо шляхів поліпшення ситуації.

Базуючись на результатах моніторингу, здійснюється оцінювання та перегляд стратегії місцевого розвитку або її окремих частин.

У ході оцінювання досліджують питання досягнення цілей, впливів і наслідків та можливих альтернатив.

Важливим у процесі підготовки до оцінювання є визначення таких позицій:

- ціль оцінювання;
- його споживачів;
- плани використання її висновків і рекомендацій: чи є оцінювання спрямованим на ухвалення рішення, тобто, чи вплинуть вони на ухвалення конкретних рішень зацікавленими особами?
- очікування щодо тої ролі, яку зацікавлені сторони матимуть у процесі оцінювання;
- установлений замовником (зацікавленою стороною) перелік запитань, на які має відповісти оцінювання, за ступенем їхньої важливості;
- чи існує система моніторингу програми, тобто механізм постійного збору даних, що допоможе відповісти на запитання під час оцінювання; На законодавчому рівні щодо реалізації регіональної стратегії розвитку регламентуються такі різновиди моніторингу:
 - моніторинг стану виконання заходів;
 - моніторинг соціально-економічного розвитку.

Моніторинг стану виконання заходів проводиться на підставі інформації головних виконавців, визначених планом заходів, яка ними подається відповідальному за проведення моніторингу та оцінки реалізації стратегії у строки, встановлені рішенням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій.

Моніторинг соціально-економічного розвитку проводиться на підставі показників Державної служби статистики, його територіальних органів, які подаються відповідальному за проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональної стратегії у строки, установлені рішенням Ради міністрів

Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій.

Показники оцінки реалізації регіональної стратегії розвитку наступні:

- валовий регіональний продукт;
- валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу;
- доходи й видатки бюджетів регіонів;
- кількість суб'єктів Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України;
- кількість підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності;
- кількість фізичних осіб, зайнятих підприємницькою діяльністю;
- наявність основних засобів та рівень їх зносу;
- індекси промислової продукції, обсяги та індекси продукції сільського господарства;
- індекси виконаних будівельних робіт;
- індекси обороту роздрібної торгівлі, чисельність населення на кінець року;
- коефіцієнти народжуваності, смертності та природного приросту;
- середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників;
- індекси номінальної та реальної заробітної плати.

Відповідальний за проведення моніторингу та оцінки реалізації стратегії готує щорічний підсумковий звіт про результати її реалізації, який повинен містити:

- короткий опис заходів та вплив їх упровадження на муніципальне утворення;
- інформацію про рівень виконання заходів порівняно з попередньо визначеними в плані очікуваними результатами;
- дані про заплановані та фактичні обсяги й джерела фінансування заходів;

- резюме з основних перешкод у виконанні певних заходів, які вживалися для їхнього подолання;

- інформацію про зміни в показниках соціально-економічного розвитку муніципального утворення.

У разі необхідності готуються пропозиції щодо доцільності продовження виконання заходів, включення додаткових заходів, уточнення показників, обсягів і джерел фінансування, переліку виконавців, строків виконання, які враховуються під час підготовки плану заходів на наступний рік.

Звіт про результати реалізації стратегії заслуховується щороку в строки, визначені рішенням на сесії органів державної влади та місцевого самоврядування та публікується в місцевих засобах масової інформації.

Важливо, щоб робота з моніторингу та оцінювання не перетворилась у суто контрольну, коли виявлені розходження в реалізації стратегії місцевого розвитку розглядаються як привід не для аналізу й можливого корегування стратегії, а для покарання «винних» і «тих, хто не впорався» з виконанням окремих завдань» [66, с.116-120].

Індикатори лежать в основі будь-якого моніторингу. Без індикаторів здійснити моніторинг неможливо. Це показники, за допомогою яких здійснюється моніторинг і визначається рівень прогресу щодо виконання окремих завдань програми, досягнення очікуваних результатів (короткотермінових та середньотермінових) тощо. Індикатори описують результати проекту в операційно вимірюваних величинах, як-от кількість, якість, тип бенефіціарів, час, місце тощо. Для потреб моніторингу застосовують різні типи індикаторів.

При відборі індикаторів застосовують низку критеріїв, а саме:

1. Відповідність: чи дає змогу індикатор виміряти прогрес щодо виконання окремих етапів і досягнення результатів програми?
2. Чутливість: якщо відбуватимуться зміни, чи буде індикатор чутливим до них?

3. Простота і доступність: чи буде інформація доступною для збору та чи просто її буде збирати?

4. Надійність: чи будуть дані, необхідні для індикаторів, надійними та сумірними протягом тривалого часу?

5. Простота: чи складно буде вирахувати величину індикатора?

6. Практичність: чи буде отримана інформація використана для прийняття рішення та вивчення досвіду?

7. Об'єктивність: чи зможуть всі, хто ознайомлюється з даними, дійти однакового висновку?

8. Дешевизна: чи будуть витрати на отримання інформації зіставними з користю від моніторингу?

9. Представництво: чи індикатор даватиме змогу оцінити представництво вікових груп, статі бенефіціарів тощо?

Підсумовуючи, варто зазначити, що відібрані для використання в системі моніторингу індикатори мають бути:

- обмежені в своїй кількості для задоволення інформаційних потреб моніторингу;
- являти собою суміш кількісних і якісних індикаторів;
- бути практичними щодо збору інформації і не залежати від ставлення експертів;
- забезпечувати достатню кількість інформації для управління досягненням результатів програмою.

Кожен моніторинг складається з плану - це детальне визначення очікуваних результатів, для досягнення яких запроваджується моніторинг, індикаторів кожного з очікуваних результатів, джерел, методів і частоти збору інформації та її аналізу, а також відповідальних за збір інформації та основних її користувачів. План моніторингу складається у формі таблиці 1.2

Таблиця 1.2

План моніторингу

Результати	Індикатори	Джерела інформації	Методи збору/аналізу інформації	Частота збору/аналізу інформації	Відповідальний	Користувачі інформації
Короткотермінові						
Середньотермінові						
Довготермінові						

Мета розроблення плану моніторингу – забезпечити керівництво програми чи організації інструментом управління здійсненням моніторингу [64, с.22,25,27].

Планування моніторингу і оцінки має починатися на стадії розробки програми або проекту, і обидва ці процеси повинні плануватися разом. Планування моніторингу має здійснюватися з урахуванням оцінки. Чітко визначені результати і дані моніторингу, крім усього іншого, допомагають визначити наскільки «оцінюваним» є питання, що підлягає оцінці.

Оцінка відіграє ключову роль для доопрацювання місцевих і регіональних стратегій сталого розвитку. Будучи шостим і останнім кроком у циклі стратегування сталого розвитку, оцінка служить для того, щоб централізовано узагальнити знання, отримані в ході процесу, визначити цінність досягнутих результатів і на цій підставі зробити висновки для оптимізації в рамках наступного циклу. Оцінка, таким чином, є інструментом виробництва і систематизації знань, що містять ціннісний компонент. Фундаментом для проведення оцінки є результати моніторингу індикаторів у поєднанні з інформацією якісного характеру з інших джерел (напр., інтерв'ю з основними стейкхолдерами процесу), рис. 1.2.

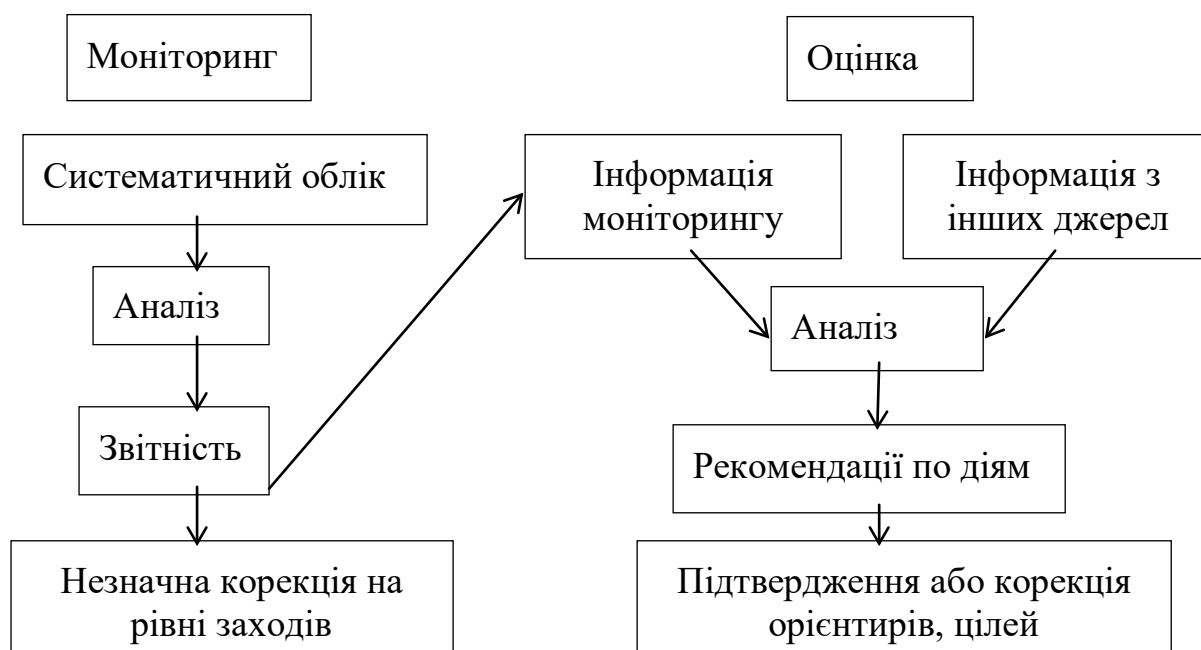

Рис. 1.2. Зв'язок моніторингу та оцінки

Цей крок дозволяє знизити ступінь невпевненості при проведенні процесів розробки і прийняття рішень в майбутньому. Оскільки мета оцінки- постійне поліпшення якості роботи, вона виступає центральним елементом процесу безперервного вдосконалення, дозволяючи забезпечувати поступальне коригування і доопрацювання в інтересах сталого розвитку. В ідеальному випадку оцінка повинна бути об'єктивною, науково обґрунтованою, нейтральною і ґрунтовною. Вона виконує чотири основні функції:

- пізнавальна функція: збір і аналіз кількісних і якісних даних ведуть до виробництва нового знання, сприяючи виявленню і розумінню взаємозв'язків;
- функція контролю: оцінка служить, по-перше, отриманню зворотного зв'язку щодо ефективності прикладених зусиль, щоб додатково підтримати позитивні тенденції, а по-друге, допомагає виявити появу несприятливих феноменів і вжити коригувальних заходів;
- функція легітимації: наявність підтверджуваних доказами наукових висновків про прямі і непрямі ефекти певних дій викликає довіру і забезпечує авторитет у громадськості;

- функція діалогу: публікація інформації за результатами оцінки може служити стимулом або основою для діалогу зі стейкхолдерами.

На відміну від моніторингу оцінка має характер судження і служить підготовці перспективних і стратегічних рішень. Істотні відмінності між оцінкою і моніторингом узагальнені в наступній таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Порівняння моніторингу та оцінки

	Моніторинг	Оцінка
Мета	Систематичний облік змін на шляху від статусу-кво до бажаного стану	Перевірка досягнутих результатів, відображення того, як вони були досягнуті або чому не були досягнуті
Метод	Представлення тенденцій розвитку за певний період часу шляхом аналізу та порівняння значень індикаторів	Оцінка досягнення цілей шляхом порівняння значень індикаторів до і після реалізації стратегії. Ціннісні судження. Залежить від даних моніторингу та інших джерел
Характеристика	Регулярний систематичний облік в робочому порядку	Періодичне детальне дослідження; погляд зсередини і (або) ззовні
Призначення	Своєчасне вказівку на відхилення від планованих результатів заходів; невеликі коригування	Основа процесів самонавчання для суспільства в цілому; легітимація; основа для прийняття рішень на вищих рівнях
Періодичність	Під час реалізації, постійно	До або після реалізації, періодично (напр. 1 раз на рік)
Узагальнювати	Спостерігати, контролювати, фіксувати; швидкі вузьконаправлені рішення, Інформація для оцінки	Визначати якість і цінність, виносити судження; рішення на перспективу

Оцінка основних кроків циклу з розробки та оновлення сталого розвитку призначена для контролю того, чи досягнуті спільні цілі проекту зі стратегування та цілі окремих кроків і в якій мірі. Додатково визначаються причини відхилення від модельного алгоритму (при наявності) і невиконання поставлених в проекті цілей. У число головних об'єктів оцінки входять

результат роботи зі створення структурних і процесуальних основ процесу, розробка віх проекту, а також вже отриманий ефект від реалізації Стратегії сталого розвитку, якщо такий має місце.

Заради об'єктивності і глибини висновків слід доручити проведення оцінки незалежній особі або організації, яка (-а) буде при цьому спиратися на підтримку сформованої організаційної структури (зокрема, координатора і провідної команди). Головний оцінювач повинен володіти необхідними професійними, методичними, соціальними та комунікативними вміннями і навичками.

Результати оцінки оформляються звітом про оцінку. На підставі цих результатів проводиться доопрацювання Стратегії сталого розвитку органами, що входять в оргструктуру процесу, а також офіційними органами влади. Підсумком роботи на цьому кроці має стати звіт про прогрес зі стратегії сталого розвитку, в якому наводяться основні результати оцінки, зроблені на їх підставі висновки та вжиті заходи.

Таким чином, перед плануванням моніторингу місцевого економічного розвитку треба надати відповіді на основні питання: як буде здійснюватися моніторинг, по яким показникам, за якою періодичністю збір та аналіз даних, хто буде опрацьовувати висновки, яким чином повинні бути враховані висновки та яким чином буде фінансування моніторингу. Розглянувши джерела інформації, прийшли до висновку, що організація моніторингу складається з шести етапів, а саме: планування, підготування, збір даних, аналіз, звітування та використання результатів. Після моніторингу здійснюється оцінювання, де досліджується питання досягнення цілей, впливів та можливих альтернатив.

Під час вивчення літератури надані порівняльні характеристики між моніторингом і оцінюванням, та прийшли до висновку, що заради об'єктивності та глибини висновків слід доручити незалежним експертам: вченим, фахівцям підприємств та представникам регіональної влади.

Перспективами подальших наукових розробок у цьому напрямі є акцентування уваги на визначенні та обґрунтуванні необхідності використання у моніторингу порівнянних показників оцінки ефективності економічного розвитку регіонів, що дасть можливість надати рекомендації з вдосконалення організації процесу та забезпечать підвищення ефективності здійснення моніторингу.

1.3. Зарубіжний досвід моніторингу економічного розвитку регіону

Технології моніторингу та контролю успішно застосовуються у розвинутих державах світу та стали традиційним інструментом управлінської діяльності.

Технології моніторингу та контролю вперше почали застосовувати в практиці природничих наук, а згодом їх сфера використання надзвичайно розширилася і вироблені підходи впроваджувались в інших науках: соціології, економіці, державному управлінні тощо.

Сьогодні моніторинг та контроль використовують для визначення результативності й ефективності стратегій, програм і проектів, офіційними розробниками та виконавцями яких є органи державної влади та місцевого самоврядування. Як наслідок, у зарубіжних країнах оприлюднюють звіти про результати виконання стратегій, програм і проектів, які ґрунтуються на аналізі статистичної та аналітичної інформації і демонструють рівень їх ефективності, відповідності потребам населення. Це дає змогу управлінцям своєчасно й адекватно реагувати на існуючі похибки з метою коригування як самих стратегій, програм та проектів, так і відповідної державної чи місцевої політики. Водночас оприлюднення даних моніторингу та контролю стратегій, програм і проектів сприяє формуванню зворотних зв'язків з громадськістю, яка має змогу висловити власну думку щодо результативності програмової діяльності управлінських структур різних рівнів [39].

Розглянемо застосування моніторингу та контролю рядом високорозвинутих держав світу і можливість впровадження їх досвіду в Україні.

Європейське співтовариство характеризують як сукупність національних систем, одним з головних завдань яких є гарантування необхідних засобів до існування та загального забезпечення. Системи різних країн відрізняються між собою, однак очевидними також є їх спільні риси, особливо, коли ці системи оцінюються у глобальному масштабі.

Розробники політики Європейського Союзу використовують моніторинг та контроль для визначення ефективності розробленої ними стратегії розвитку, ідентифікації ускладнень, визначення проблемних ділянок та надання рекомендацій щодо подолання відхилень [45].

Необхідно зауважити, що у вказаних країнах моніторинг використовується в усіх сферах життєдіяльності, а витрати на проведення дослідницької та консультативної роботи, як правило, передбачаються у бюджетах органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Основою для проведення моніторингу в державах Європи слугують сформовані бази даних, які постійно поновлюються.

На регіональному рівні кожне управління має у штаті експертів з моніторингу, завданням яких є постійний аналіз даних відповідно до загальних та регіональних правил розробки політики.

Основна частина регіональних даних акумулюється на центральному рівні, де органи державної влади готують та публікують звіти за такими напрямками:

- звіти про адміністративне управління соціальною сферою;
- звіти про адміністративне управління економічною сферою;
- тенденції соціального захисту;
- бюджет та план дій органів державної влади;
- тенденції розвитку подій адміністративної політики;
- наукові дослідження та розробки;

— управління структурними фондами Європейського Союзу [39, С. 279—285].

У Великобританії системи моніторингу використовують для соціальних проектів. Більшість із цих систем фінансує Центральний уряд. Управління ними здійснюють різні міністерства, які зазвичай укладають угоди на ведення моніторингу із сторонніми організаціями. Результати моніторингу використовують на національному рівні для звітування перед Парламентом про результати політичних заходів. Інформаційні бази даних, які з'являються внаслідок моніторингової діяльності, все ширше використовуються для визначення ефективності системи шляхом порівняння та для ідентифікації найкращої практики.

Моніторингом у Канаді на державному рівні займаються усі департаменти за напрямками своєї діяльності, а нагляд за стандартами і використанням моніторингу проводить Центр нагляду за моніторингом і оцінкою.

Канадська модель моніторингу має на меті генерування і використання надійної інформації результатів моніторингу для: ефективного управління, розподілу ресурсів і прийняття рішень; підзвітності і звітування перед Парламентом і населенням.

Канадська модель визначає моніторинг, як:

— постійний процес збирання інформації, який використовує показники збирання завдань як засіб зображення поступу в напрямі додержання цілей програми і завдань департаменту;

— керівники програми є відповідальними за безперервність процесу;

— спеціалісти з моніторингу також приймають участь у розробці обґрунтованих і надійних показників [74].

Основними користувачами і напрямками використання інформації від моніторингу в Канаді є: Центральний комітет (інформація є корисною для підсумовування результатів у формі звітностей і контролю; інформування про нові рішення щодо фінансування окремих програм; підтримка урядових

оглядів, що проводяться центральним керівництвом; для управління департаментом); депутати, суспільство (широке розповсюдження інформації про ступінь виконання і ефективність державних програм; підзвітність і прозорість перед парламентськими комітетами та Генеральним аудитором) [39].

У Росії моніторинг здійснює Науково-дослідний Всеросійський центр рівня життя, який є державною структурою. На державному рівні метою такого моніторингу в Росії є регулярне інформування про зміни в основних показниках життєвого рівня населення в розрізі регіонів Росії, а також відстеження проблемних ділянок роботи, впровадження змін та своєчасне інформування населення про соціальну політику держави [40].

У країнах з розвинутою ринковою економікою контроль здійснюють: у державах парламентського типу — парламент, у президентських — виконавча влада. Спільні риси такого контролю зафіксовані в принципах Лімської декларації, прийнятої в 1997 році на Конгресі Міжнародної організації вищих контролюючих органів. При цьому контроль вважається частиною державного регулювання з метою виявлення відхилень від прийнятих положень і порушень принципів законності, ефективності та економії ресурсів. Здійснюється він у формі попереднього контролю для вжиття певних коригуючих заходів й недопущення таких порушень у майбутньому [77].

Відповідно до вимог Лімської декларації вищий контролюючий орган повинен бути зовнішнім, що забезпечує незалежність його дій і прийнятих рішень від стороннього впливу, тобто функціональну та організаційну незалежність на основі положень Конституції.

Перевірка вищим контролюючим органом діяльності уряду або окремих підзвітних йому органів не означає підпорядкування уряду, який повністю відповідає за свої дії, незалежно від оцінок експертів цього органу. Для виконання своїх функцій вищий контролюючий орган має право доступу до потрібних документів, інформації. У разі виявлення недоліків, відхилень від

законодавчо прийнятих рішень перевірені організації повинні інформувати його у встановлений термін про вжиті заходи.

У більшості розвинутих країн світу, у тому числі у країнах Європейського Союзу, контроль здійснює Рахункова палата, а також урядові контрольно-ревізійні служби.

Так, у ФРН, Фінляндії та в інших країнах Рахункова палата контролює діяльність усіх федеральних підприємств, страхових установ федерації, приватних підприємств із 50% часткою держави, решту організацій та відомств, якщо вони розпоряджаються державними коштами.

В Австрії Рахункова палата уповноважена здійснювати перевірки не лише державного господарства федерації, а й контролювати фінансову діяльність місцевих органів влади, благодійних фондів і закладів, управління якими здійснюється органами федерації.

Державна рахункова палата Угорщини, крім того, контролює діяльність податкового управління, державної митниці, управління гербових зборів і навіть господарську діяльність партій.

У Великобританії функції державного контролю виконує Національна ревізійна рада [77].

У Сполучених Штатах Америки контроль здійснюють: Державне казначейство, Головне контрольно-фінансове управління Конгресу, Адміністративно-бюджетне управління при Президентові, Управління з добору і розстановки кадрів, Президентська рада з боротьби із фінансовими зловживаннями в державних закладах, Рада честі й ефективності в уряді, інспектори Федеральної резервної системи, Федеральної корпорації зі страхування депозитів штатів та інші органи.

До функцій цих органів належить проведення ревізій, перевірок, встановлення оцінки і складання оглядів про виконання стратегій, програм. При цьому перевіряється законність, доцільність та ефективність здійснених витрат.

У Франції важливу роль в системі контролю, крім уряду й Міністерства фінансів, промисловості й економіки, відіграють також такі спеціалізовані державні організації, як Національна кредитна рада, Банківська контрольна комісія, Комісія економічного і регіонального розвитку країни. Крім зазначених відомств, у Франції використовуються структури контролю галузевого спрямування, такі як Генеральна інспекція національної освіти, Генеральна інспекція національної політики тощо [77; 71].

Аналітичний огляд зарубіжного досвіду засвідчує, що системи моніторингу та контролю гнучкі та різноманітні, їх ефективність підтверджена практикою розвинених країн світу, а методи є цілком реалізованими та необхідними в сучасних умовах в Україні.

Узагальнюючи зарубіжний досвід, можна констатувати, що моніторинг є активним суб'єктом пошуку і реалізації нових можливостей у генеруванні та освоєнні новаторських ідей, розробленні нових продуктів і технологій, здійсненні інновацій та оволодінні перспективними факторами розвитку державного та регіонального управління.

На сьогоднішній день досить серйозний аналітичний досвід соціально-економічного розвитку міст накопичений за кордоном. Так, в США однією з поширених форм оцінки соціально-економічного становища Штатів і міст є щорічна розробка так званих статистичних карт, що містять чотири узагальнюючих індексу – індекс економічної ефективності, індекс ділової життєздатності, Індекс потенціалу зростання, податково-фіскальний Індекс [30]. Широкого поширення набув метод аналізу місцевої економіки через порівняння конкурентних переваг. У цьому випадку оцінка рівня розвитку території проводиться на основі таких критеріїв як: доступ до ресурсів, географічне положення, кваліфікація робочої сили, наявність і вартість приміщень, розвиток регіональної фінансової системи, політика місцевої адміністрації, якість життя [47, с.34-40]. Особливої уваги при розгляді американського досвіду розробки індикаторів соціально-економічного розвитку заслуговує ціла серія проектів в області оцінки діяльності місцевих і

регіональних органів влади. С 1984 року в країні діє спеціальний недержавний орган - Рада зі стандартів фінансової звітності для урядів Government Accounting Standard Board, діяльність якого полягає в методичній і інформаційній підтримці урядів штатів, графств, міст та інших самоврядних територіальних утворень в частині подання фінансових результатів своєї діяльності.

Активна діяльність у напрямку створення міжнародних систем міських індикаторів розгорнулася починаючи з 1980-х років в Європі. У 1989 році була створена Європейська мережа міських досліджень (Network on Urban Research in the European Union, NUREC), що об'єднала в собі фахівців з країн ЄС з метою консолідації зусиль зі створення Єдиної бази індикаторів для аналізу сучасного розвитку міст Європейського Союзу та інших регіонів світу. В рамках цієї мережі протягом 1990 – х років було реалізовано кілька великих проектів розробки комплексних баз індикаторів міського розвитку- EUROPOLIS Database, Large Cities Statistical Project, Structural Change of the European City System, йде створення комплексного атласу європейських агломерацій.

Відповідаючи зростаючому попиту на найбільш різнобічну порівняльну інформацію про європейські міста серед розробників програм соціально-економічного розвитку міських територій в Європі, в 1996 році Європейською Комісією було прийнято рішення про початок реалізації Комплексної програми зі створення системи регулярного моніторингу міського розвитку в країнах Європейського Союзу. В рамках цієї програми, в червні 1997 року стартував проект "Міський аудит" (Urban Audit), основною метою якого визнано вимір якості життя в міських поселеннях Європейського Союзу за допомогою набору відносно простих і наочних індикаторів. Відповідно до резолюції Європейської Комісії значення індикаторів щорічно оновлюються. У перспективі планується використовувати систему індикаторів "Міський аудит" для відстеження результатів програм міського розвитку в країнах ЄС.

Наводячи приклади перших найбільш масштабних міжнародних розробок міських індикаторів, можна відзначити систему житлових індикаторів центру "Хабітат" і Світового банку, робота над якою велася, починаючи з 1988 року аж до 1993. З 1994 року в рамках Програми ООН з поселень людини UN Habitat дано старт проекту Global Urban Observatory and Statistics, складовою частиною якого є створення комплексної системи моніторингу соціально-економічного розвитку міст світу, що висвітлює, крім житла, весь спектр проблем міської економіки і соціальної сфери, включаючи стан навколишнього середовища [29, с.47].

Оцінка якості міських і регіональних програм соціально-економічного розвитку на Заході здійснюється не тільки за рахунок способів індикативного планування, а й за допомогою методів математичного аналізу та експертного висновку. Однією з таких методик, розроблених в США, але отримали широке поширення і навіть законодавче закріплення в багатьох європейських країнах, а на сьогоднішній день і в Росії, є методика оцінки регулюючого впливу проектів, програм і нормативно-правових актів. Суть методики полягає в аналізі короткострокових і довгострокових впливів на суспільні процеси, соціально-економічні зміни, очікувані на конкретній території при прийнятті нормативно-правового акта або Програми соціально-економічного розвитку за допомогою методів якісної та кількісної оцінки впливу таких як: аналіз «витрати – результат», аналіз «ефективність – витрати», багатофакторний аналіз, оцінка ризиків.

Прикладами підходів до оцінки економічного потенціалу, і з використовуваних в зарубіжній економічній практиці, можуть бути " Карта розвитку Штатів (The Development Report Card for the States (DRC))» [79], розроблена для оцінки економічного потенціалу штатів США та концепція територіального капітала, використовувана організацією Економічного співробітництва та Розвитку (ОЕСР), Індекс конкурентоспроможності регіонів Євросоюзу (EU Regional Competitiveness Index) [80].

"Карта розвитку Штатів" включає в себе 67 показників, об'єднаних у три основні групи:

1. Економічний клімат для споживачів;
2. Економічний клімат для бізнесу;
3. Потенціал майбутнього розвитку.

Блок «Економічний клімат для споживача» містить показники рівня зайнятості та безробіття, середньої заробітної плати, соціальних страхових виплат, частки "працюючих бідних", рівня нерівності доходів, характеристики якості життя і робочих місць. Якість життя оцінюється на основі показників рівня міграції, дитячої смертності, смертності від серцево-судинних захворювань, частки домовласників, активності участі у виборах. Також ця група показників містить оцінки ефективності використання ресурсів-енергоспоживання, використання відновлюваних джерел енергії, середня відстань, що долається жителем штату за рік, виробництво токсичних речовин і викид парникових газів. Кожен блок системи моніторингу містить показники динаміки індикаторів, наприклад, динаміка рівня безробіття, динаміка рівня бідності і т. д.

Якість середовища для бізнесу оцінюється на основі наступних показників: рівень інвестицій в виробництво, ступінь диверсифікації виробництва, кількість відкритих компаній, створених робочих місць тощо.

Оцінка потенціалу майбутнього розвитку ґрунтується на аналізі якості людських ресурсів (оцінка математичної та читацької грамотності, середня зарплата викладачів, витрати на систему середньої освіти, для закінчили середню школу, кількість студентів коледжів і т. д.); фінансових (венчурні інвестиції, кредити підприємствам малого бізнесу і т. д), інфраструктурних, природних ресурсів, інноваційних активів (кількість докторів наук та інженерів, випускників вузів природничо-наукових та інженерних спеціальностей, підключення до мереж широкосмугового доступу, патенти та ліцензії) та динаміки змін основних індикаторів блоку.

Категорія «територіальний капітал» є динамічною, що представляє аналітичне опис ресурсів території, які можуть бути використані для вирішення широкого спектру завдань економічного розвитку регіону, від досягнення нових ринків до залучення на свою територію трудових ресурсів і бізнесу. Територіальний капітал [84] включає в себе всі активи, доступні в регіоні, в тому числі матеріальні і нематеріальні, складові основу ендogenous розвитку території(міста, області), а також що включають способи прийняття рішень та професійні навички для кращого використання цих активів. Таким чином, використовуючи цю концепцію, можна провести комплексну оцінку активів різного виду та походження, проаналізувати і оцінити їх взаємодію і вплив один на одного. Застосування цього підходу вносить суттєвий внесок у регіональний розвиток і планування.

Всі елементи територіального капіталу згруповані в вісім основних блоків [81]:

1. фізичні ресурси та управління ними (флора, фауна, атмосфера, водні ресурси і т. д.);
2. культура і самоідентифікація території (поділювані цінності, інтереси);
3. людські ресурси (популяція, її соціальна структура, структура зайнятості тощо);
4. імпліцитний і експліцитні ноу-хау і навички;
5. локальні інститути та адміністрація (політичні правила, управління, фінансування);
6. бізнес;
7. ринки та зовнішні зв'язки;
8. імідж і сприйняття території.

Можливості для розвитку національних економік ґрунтуються, перш за все, на економічному зростанні і сталому розвитку регіонів. В «Регіональному прогнозі ОЕСР 2011» [83] робиться акцент на використанні, насамперед, територіальних ендogenous активів, а потім-екзogenous інвестиціях і

трансфертах. Комплекс взаємопов'язаних факторів, що впливають на продуктивність кожного регіону, включає інфраструктуру, географічне положення, розмір, демографічні показники, індустріальну спеціалізацію, агломераційні ефекти [82]. Головними факторами регіонального зростання є ендогенні компоненти: людський капітал (як запас висококваліфікованих працівників, так і брак трудових ресурсів робітничих професій), інфраструктура, інноваційна активність, агломераційні ефекти і ефекти масштабу. Ці фактори є взаємодоповнюючими. Важливим є якість управління цими активами і ресурсами.

Індекс конкурентоспроможності регіонів Євросоюзу [80], розроблений під егідою Європейської Комісії, направлений на надання допомоги регіонам у визначенні їх стратегічних цілей і пріоритетів розвитку. Індекс включає 11 блоків показників, які в свою чергу, згруповані за факторами, що відображають рівні конкурентоспроможності регіонів-група базових факторів, ефективних і інноваційних.

До показників, що відображають базовий рівень, відносяться: якість інститутів, макроекономічної стабільності, інфраструктури, здоров'я та середньої освіти. Вони є важливими для менш розвинених регіонів. Група показників ефективності включає: оцінку стану вищого і безперервної освіти, ефективність ринку праці та розмір ринку. Інноваційні показники, які важливі

для найбільш розвинених регіонів, включають: рівень технологічного розвитку, рівень складності і розвиненості бізнесу, рівень інноваційного розвитку.

Прикладом методики моніторингу потенціалу місцевих територіальних громад, є розроблений вченими Меморіального університету Ньюфаундленду (Канада) Індекс регіонального економічного потенціалу [85], який використовується для оцінки територій провінції Ньюфаундленд і Лабрадор (Канада). Найважливіший факторами економічного благополуччя регіону в ході дослідження були визнані: демографічні характеристики населення і

ринку праці, можливості зайнятості, структура економіки території, інфраструктура та доступність освітніх, медичних та інших соціальних послуг.

Аналізуючи вітчизняні та зарубіжні методики оцінки економічного потенціалу, необхідно відзначити широке використання в зарубіжних методиках такої важливої складової нематеріальних активів регіону, як соціальний капітал, оцінюваного, наприклад, за допомогою показників активності участі жителів регіону у виборах і в спортивних заходах. Крім того, в деяких методиках, як вітчизняних, так і зарубіжних [76,79] використовуються показники, що відображають динаміку зміни індикаторів.

Таким чином, на рубежі XX і XXI століть накопичено значний досвід розробки міжнародних систем оцінки за допомогою індикаторів, методів математичного і статистичного аналізу міського розвитку. Як правило, моніторинг економічного розвитку регіону проводиться незалежними експертами за державний кошт, що відображується на якості та об'єктивності результатів. Разом з тим, механічне використання цього досвіду поки не представляється можливим, так як орієнтація на традиційні статистичні показники, без урахування специфіки їх інтерпретації, не дозволяє повною мірою відобразити об'єктивні особливості мінливої економіки.

Необхідною умовою сталого розвитку регіонів є застосування індикаторів моніторингу, які відображали б реальний стан та проблеми розвитку територій, сприяли розробці й реалізації регіональної економічної політики. Формування системи вказаних індикаторів потребує подальших наукових розвідок та практичних впроваджень.

Висновки до розділу 1

Розглянуто теоретичні засади моніторингу та оцінки місцевого економічного розвитку, зокрема його цілі, завдання та принципи; теоретичні

аспекти планування, організація моніторингу та оцінювання місцевого економічного розвитку; зарубіжний досвід відповідного моніторингу.

У загальному виді моніторинг (від лат.*monitor* – застережений) – метод дослідження об'єкту, що припускає відстеження і контроль його діяльності (функціонування) з метою прогнозування останньої. Економічний розвиток регіону можна представити як сукупність кількісних і якісних змін, які забезпечують перехід регіону на більш високий рівень розвитку.

Головною метою моніторингу економічних процесів в регіоні є збір, вивчення і підготовка інформації для прийняття і аналізу економічних рішень на різних рівнях управління. Визначено риси, напрямки, характеристики, предмет, суб'єкти та об'єкти моніторингу місцевого економічного розвитку.

Систему моніторингу соціально-економічного розвитку регіону можна представити як сукупність взаємопов'язаних елементів, яка забезпечує цілеспрямоване та систематичне оцінювання соціально-економічного розвитку для забезпечення переходу регіону до більш довершеного стану порівняно з поточним завдяки досягненню цілей соціально-економічного розвитку в умовах дії багатьох факторів. Система моніторингу соціально-економічного розвитку дає можливість визначити рівень досягнення поставлених цілей та вплив змін на ефективність соціально-економічного розвитку.

Уточнено етапи організації системи моніторингу, її елементи та принципи формування. Базуючись на результатах моніторингу, здійснюється оцінювання та перегляд стратегії місцевого розвитку або її окремих частин.

Визначено, що моніторинг стану виконання заходів проводиться на підставі інформації головних виконавців, визначених планом заходів, яка ними подається відповідальному за проведення моніторингу та оцінки реалізації стратегії у строки, встановлені рішенням органу публічної влади або місцевого самоврядування. Індикатори лежать в основі будь-якого моніторингу. Без індикаторів здійснити моніторинг неможливо. Це показники, за допомогою яких здійснюється моніторинг і визначається рівень прогресу щодо виконання

окремих завдань програми, досягнення очікуваних результатів (короткотермінових та середньо-термінових) тощо.

На відміну від моніторингу оцінка має характер судження і служить підготовці перспективних і стратегічних рішень. Узагальнено істотні відмінності між оцінкою і моніторингом.

Технології моніторингу та контролю успішно застосовуються у розвинутих державах світу та стали традиційним інструментом управлінської діяльності. В цих країнах на регіональному рівні кожне управління має у штаті експертів з моніторингу, завданням яких є постійний аналіз даних відповідно до загальних та регіональних правил розробки політики. Узагальнюючи зарубіжний досвід, можна констатувати, що моніторинг є активним суб'єктом пошуку і реалізації нових можливостей у генеруванні та освоєнні новаторських ідей, розробленні нових продуктів і технологій, здійсненні інновацій та оволодінні перспективними факторами розвитку державного та регіонального управління.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РУБІЖАНСЬКОЇ ОТГ ТА ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЇ ЙОГО МОНІТОРИНГУ

2.1 Характеристика Рубіжанської ОТГ та організація моніторингу економічного розвитку

Відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 № 157-VIII [7] та розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2020 р. № 486-р затверджено перспективний план формування територій громад Луганської області. Згідно з цим розпорядженням, у 2020 року до складу Рубіжанської міської громади включено Рубіжанську громаду (адміністративний центр територіальної громади місто Рубіжне), а також п'ять сільських громад Кременського району: Булгаківська, Варварівська, Голубівська, Кудряшівська та Михайлівська (далі Рубіжанська ОТГ), яка знаходиться в Сєверодонецькому районі Луганській області. До складу Рубіжанська ОТГ входить 13 населених пунктів: м. Рубіжне, с. Булгаківка, с. Варварівка, с. Голубівка, с. Затишне, с. Климівка, с. Кудряшівка, с. Михайлівка, с. Півневе, с. Пристина, с. Прогрес, с. Скаргівка, с. Шевченко. Загальна площа Рубіжанської міської громади складає 406,2 км², населення громади – 60,5 тис. осіб, в тому числі міське населення – 56,8 тис. осіб, сільське – 3,7 тис. осіб. Населення громади має стійку тенденцію до скорочення (особливо в сільській місцевості) через зниження показника народжуваності, підвищення показника смертності та міграційних процесів. Впродовж тривалого часу для міста характерні несприятливі демографічні тенденції. Зокрема склад населення міста характеризується суттєвою гендерною диспропорцією. Чисельна перевага жінок над чоловіками у м. Рубіжне спостерігається з 37 років і з віком збільшується. Серед містян середнього віку (40-59 років) частка жінок становить 55%, чоловіків – 45%, серед населення віком 60 років і старше частка жінок (66%) перевищує частку чоловіків (34%) майже вдвічі.

Чисельність працездатного населення також має тенденцію до зниження, що пов'язане з відтоком молоді через високий рівень безробіття та низькою заробітною платою в регіоні, при цьому фіксується невідповідність в потребах ринку праці та фаховості безробітних. Станом на 1.09.2019 р. кількість ВПО, які перебувають на обліку в міському управлінні соціального захисту, становила 5277. Частка жінок серед них становить близько 60%. Проте здебільшого це люди пенсійного віку, які постійно проживають на окупованій території й щомісяця приїжджають у Рубіжне для отримання пенсії, інших соціальних допомог. За оцінками міського управління соцзахисту, у теперішній час у Рубіжному постійно проживає 800-1000 ВПО, що складає близько 1,5% від чисельності постійного населення міста.

Рубіжне - місто обласного значення, займає територію 3376 га, або 0,13% площі Луганської області. Місто розташоване на лівому березі річки Сіверський Донець, у північно-західній частині Луганської області на відстані 630 км від м. Київ. Протяжність міста з півночі на південь - 8,5 км, з заходу на схід - 6 км. Рельєф спокійний. Абсолютні позначки поверхні коливаються від 50 до 90 метрів над рівнем моря. Середньорічні температури: + 7,4 0С, літня – + 26 0С, зимова – - 9 0С. Кількість опадів – 451 мм на рік.

Зелені насадження переважно штучного походження. З півночі, сходу і заходу місто оточують хвойні ліси. Природні ліси зустрічаються лише у водоохоронній зоні річки Сіверський Донець. Вони представлені листяними породами (дуб, клен, в'яз, акація, різноманітні види тополі). В цілому ж сосна - це найбільш поширене дерево у околицях міста Рубіжного. Через це сосна зображена і на гербі міста Рубіжне.

Корисні копалини:

- вугілля - вугільний пласт промислової потужності;
- нафта - перспективна Варварівська структура (потребує науково-геологічного дослідження);
- будівельні матеріали - вапняк, крейда, пісковик.

Місто Рубіжне - промисловий центр, на території якого розташовані підприємства хімічної промисловості; целюлозно-паперової, видавничої справи; з виробництва гумових та пластмасових виробів; текстильної промисловості; з виробництва інших неметалевих виробів; з обробки деревини та виробництва виробів з деревини. Найбільш питома вага у структурі промислового виробництва припадає на целюлозно-паперову промисловість та хімічну і нафтохімічну.

Сільські території спеціалізуються на сільськогосподарському виробництві, в основному соняшник, зернові та зерно-бобові культури, кукурудза. Площа земель сільськогосподарського призначення складає 31,7 тис. га. В той же час розвиток сільськогосподарського виробництва стримується через проблеми збуту сільськогосподарської продукції – в регіоні практично відсутні підприємства зберігання сільськогосподарської продукції та переробні підприємства.

Рубіжанська міська громада має розвинуту транспортну інфраструктуру – через Рубіжне проходить залізнична гілка Лисичанськ – Куп'янськ та автодорога регіонального значення Р66, які з'єднують територію громади з Харківською областю та містами Сєверодонецьк, Лисичанськ. Наявне транспортне сполучення (в тому числі пасажирське) з населеними пунктами громади за виключенням Голубівської сільради, де відсутні дороги з твердим покриттям для вигідного транспортного сполучення з центром громади м. Рубіжне. Транспортні засоби не пристосовані для людей з маломобільних груп населення, у тому числі з інвалідністю та мам з візочками, що ускладнює їхнє пересування та доступ до наявних у місті послуг. Дороги з твердим покриттям в сільській місцевості в значній більшості потребують ремонту. Вулиці приватного сектору міста в основному без твердого покриття, заощення вулиць сільських населених пунктів тільки на центральних вулицях або відсутнє.

На всій території громади доступний мобільний телефонний зв'язок. В той же час доступ до мережі інтернет в сільській місцевості обмежений.

Об'єкти соціальної сфери (школи, дитячі садки, заклади культури, медичні заклади, адміністративні будівлі) в значній більшості потребують ремонту, особливо в сільській місцевості. Місто Рубіжне та с. Варварівка повністю газифіковані, інші населені пункти громади газифіковані частково або не газифіковані зовсім.

Спортивна інфраструктура міста обладнана переважно силовими тренажерами, пристосованими для чоловіків. Відсутній простір для занять спортом для дітей з інвалідністю та соціально ізольованих дітей.

З утворенням Рубіжанської міської громади постає гостра необхідність в розробленні містобудівної документації та затвердження меж територіальної громади. Встановлення меж громади залишається найбільш проблемним питанням впорядкування адміністративно-територіального устрою та юридичного закріплення фактичних меж громади. Проведення землепорядних робіт з визначенням функціонального призначення земель має дуже важливе значення для реалізації земельної реформи.

В місті Рубіжне надання соціальних та адміністративних послуг населенню здійснюють управління праці та соціального захисту населення та центр надання адміністративних послуг.

В сільських населених пунктах ця робота не налагоджена, що не забезпечує належної якості життя мешканців сільських населених пунктів.

Бізнес громади представлений діяльністю малих та мікропідприємств та приватними підприємцями. Розвиток підприємництва в першу чергу залежить від норм податкового законодавства, які діють в країні. В той же час на місцевому рівні є низка важелів, які сприяють розвитку бізнесу. Це тарифна політика місцевої влади, місцеві податки, орендна плата за землю та торгові місця. Зважаючи на важливість розвитку місцевого бізнесу як основного джерела наповнення бюджету, діяльність місцевої влади в цьому напрямі має бути досить гнучкою і максимально сприяти розвитку підприємництва.

Позитивним є зручне географічне розташування громади, проте якість транспортної інфраструктури низька, а можливості залізної дороги обмежені

через конфлікт з Російською федерацією та непідконтрольною частиною території області. Це впливає на можливість використання потенціалу логістичного центру.

Стан водопровідно-каналізаційного господарства міста Рубіжне потребує модернізації. Водопостачання нестабільне в літній період, особливо на верхні поверхи багатоквартирних будинків. Через зношеність трубопроводів водопостачання мають місце значні втрати води. Система водовідведення також в незадовільному стані через зношеність каналізаційних колекторів та обладнання каналізаційних станцій. Необхідна реконструкція очисних споруд комунального підприємства «Рубіжанське виробниче управління водопровідно-каналізаційного господарства». В сільській місцевості централізоване водопостачання та водовідведення в незадовільному стані або відсутнє взагалі. Особливо тяжке становище з водопостачанням в с. Варварівка та с. Кудряшівка, де підземні води залягають досить глибоко. Існуюча система централізованого водопостачання загальною протяжністю 22,5 км побудована в 1967-1973 рр. і потребує капітального ремонту. При цьому відсутні схеми водопровідних мереж.

Вивезення та захоронення твердих побутових відходів (ТВП) в місті Рубіжне здійснює КП «Шляхово-експлуатаційне підприємство». При цьому робота підприємства в приватному секторі налагоджена незадовільно через низький рівень укладення договорів про надання відповідних послуг з боку населення та нестачу сміттєвозів, що призводить до виникнення несанкціонованих звалищ. В сільській місцевості робота з утилізації ТПВ ведеться силами сільських рад та самотійно жителями.

Існуючий стан систем водопостачання, водовідведення та збирання ТПВ негативно впливає на екологічну та санітарно-епідеміологічну ситуацію на території громади.

Протягом 2018-2020 років в місті Рубіжне проведено роботи з реконструкції системи вуличного освітлення з використанням сучасних енергозберігаючих світильників. В сільських населених пунктах вуличне

освітлення є лише у с. Варварівка та с. Голубівка (загальна кількість світлоточок – 58 од.), в основному на центральних вулицях. В інших населених пунктах зовнішнє освітлення відсутнє, освітлення біля приватних будинків забезпечується безпосередньо мешканцями. Таким чином, модернізація та встановлення вуличного освітлення в сільській місцевості є дуже важливим питанням [52, с.9-11, 70 с.5-7].

Організація моніторингу та оцінки економічного розвитку Рубіжанської ОТГ покладена на Управління економіки, яке є виконавчим органом Рубіжанської міської ради Луганської області.

Управління в своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, постановами Верховної Ради України, Указами і розпорядженнями Президента України, декретами, постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, наказами відповідних міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, розпорядженнями голови облдержадміністрації, рішеннями обласної та міської рад, виконавчого комітету Рубіжанської міської ради, розпорядженнями міського голови, регламентом роботи Рубіжанської міської ради, регламентом роботи виконавчого комітету Рубіжанської міської ради та Положенням про Управління економіки.

Структурними підрозділами управління є:

- відділ інвестиційної політики;
- відділ економічного аналізу та регуляторної політики.

Основними завданнями Управління є:

1. Реалізація державної та місцевої політики у сфері економічного та соціального розвитку Рубіжанської територіальної громади.
2. Розробка програм соціально-економічного та культурного розвитку Рубіжанської територіальної громади, цільових програм згідно компетенції Управління, аналіз їх виконання.
3. Розробка стратегії розвитку Рубіжанської територіальної громади.
4. Реалізація державної та місцевої політики у сфері інвестиційної політики.

5. Вивчення інвестиційного клімату Рубіжанської територіальної громади та реалізація заходів щодо поліпшення її інвестиційної привабливості.
6. Проведення роботи щодо залучення бюджетних коштів, коштів національних та іноземних інвесторів у розвиток потенціалу територіальної громади, бюджетних, комунальних підприємств та підприємств різних форм власності Рубіжанської територіальної громади.
7. Сприяння розвитку та підтримка підприємництва у місті, сприяння формуванню ринкової інфраструктури.
8. Реалізація державної регуляторної політики в сфері господарської діяльності.
9. Оприлюднення наборів даних у формі відкритих даних.
10. Реалізація політики у сферах праці, трудових відносин, зайнятості населення, трудової міграції та соціального діалогу.
11. Розробка проектів нормативно-правових актів в межах компетенції Управління;
12. Здійснення інших функцій та завдань, покладених на Управління.

Основну роботу з моніторингу економічного розвитку регіону виконує відділ економічного аналізу та регулярної політики, до функцій якого відносяться:

1. Участь у розробці проектів державних, галузевих, регіональних і міських програм з питань, що входять до компетенції відділу.
2. Розробка проекту «Стратегічного плану економічного розвитку Рубіжанської територіальної громади», залучення до розробки підприємств, установ і організацій, подання проекту на розгляд Рубіжанській міській раді, організація виконання «Стратегічного плану економічного розвитку Рубіжанської територіальної громади», надання Рубіжанській міській раді звітів та результатів про хід його виконання.
3. Підготовка інформаційно-аналітичних записок і матеріалів про фінансово-економічний стан установ, підприємств та організацій, підпорядкованих Рубіжанській територіальній громаді у тому числі підприємств житлово-

комунального господарства на основі матеріалів, отриманих від УЖКГ та підприємств житлово-комунальної сфери.

4. Формування зведених даних економічних та фінансових показників підприємств житлово-комунального господарства, здійснення моніторингу виконання їх фінансових планів у відповідності з діючим законодавством.

5. Проведення аналізу розрахованих тарифів на житлово-комунальні послуги, економічно обґрунтованих планових (нормативних) витрат для забезпечення прозорості визначення їх вартості.

6. Здійснення аналізу наданих підприємствами, організаціями й установами громади проектів фінансових планів, підготовка відповідних висновків.

7. Координація здійснення державної регуляторної політики виконавчими органами міської ради.

8. Систематизація плану діяльності виконавчих органів міської ради з підготовки проектів регуляторних актів на наступний рік та підготовка проектів рішень міської ради та її виконавчого комітету.

9. Формування та ведення реєстру регуляторних актів Рубіжанської міської ради та її виконавчого комітету.

10. Опрацювання та щорічна підготовка звіту щодо здійснення державної регуляторної політики виконавчими органами міської ради згідно поданої інформації їх розробниками, опрацювання інформації з питань регуляторної політики до публічного обговорення.

11. Здійснення підготовки регуляторних актів з питань віднесених до компетенції відділу.

12. Участь у роботі комісій, робочих груп, інших формувань, створених міською радою та її виконавчим комітетом, міським головою.

13. Винесення на розгляд Рубіжанської міської ради, її виконавчого комітету проекти рішень з питань, що відносяться до компетенції відділу.

14. Підготовка проектів розпоряджень міського голови з питань, що відносяться до компетенції відділу.

15. Підготовка матеріалів в межах компетенції відділу до звіту міського голови перед територіальною громадою з питань діяльності виконавчих органів.
16. Здійснення організаційного забезпечення роботи комісії з питань погашення заборгованості із виплати заробітної плати, податків та інших обов'язкових внесків.
17. Підготовка інформаційних та статистичних звітів щодо питань погашення заборгованості із виплати заробітної плати.
18. Підготовка інформації для розробки проекту програми соціально-економічного і культурного розвитку територіальної громади в межах компетенції відділу.
19. Підготовка проектів відповідей на запити підприємств, установ, організацій та громадян в межах компетенції відділу.
20. Розробка проектів нормативно-правових актів в межах компетенції відділу [59].

Головним недоліком в організації проведення моніторингу та надання оцінки економічного розвитку Рубіжанської ОТГ вважаємо те, що цими функціями займається Управління економіки, само вони розробляють програми та стратегії розвитку громади, тобто є ризик необ'єктивності оцінки, пропонуємо проводити ці дії незалежними експертами, у яких є досвід та довіра мешканців громади. Досвід створення незалежного центру моніторингу рекомендуємо взяти у європейських та американських колег з державного управління, які вже використовують ці можливості багато років.

Таким чином, надана характеристика Рубіжанської ОТГ, визначені основні недоліки та переваги цієї території, на якій є всі інструменти, щодо проведення якісного та об'єктивного моніторингу економічного розвитку регіону для прийняття управлінських рішень на благо мешканців громади.

2.2. Аналіз та оцінка економічного розвитку громади

Використовуючи інформацію Головного управління статистики у Луганській області, ГУ ДПС в Луганській області, міського центру зайнятості, документів структурних підрозділів Рубіжанської міської ради та інших джерел в інтернеті, таких як портал спроможності територіальних громад [61], портал Міністерства фінансів України [60], сайт Міністерства розвитку громад та територій України та інших установ та підприємств міста, вивчивши відповідне законодавство України [1-28], проведено аналіз за основними показниками в економічному розвитку регіону за останні п'ять років та здобуто наступні результати, які відображені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Порівняльний аналіз основних показників соціально-економічного розвитку

№ п/п	Найменування показника	Одиниці виміру	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік прогноз
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Доходи міського бюджету, без трансферів	млн. грн.	186,5	201,1	229,3	244,2	285,6
2	Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу населення	грн.	14251	13883	16301	18798	19250
3	Обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу населення	грн.	10427,7	10578	10219,1	8904,5	9315,6

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
4	Обсяг виробництва продукції сільського господарства на 100 гектарів сільськогосподарських угідь	тис. грн.	273,1	272,5	318,6	350,4	398,6
5	Обсяг виконаних будівельних робіт у розрахунку на одну особу населення	грн.	268,6	295	310,2	339,1	360,5
6	Обсяг капітальних інвестицій (крім інвестицій з державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення нарастаючим підсумком з початку року	грн.	1386,1	1169,1	1303	1086,3	1095,3
7	Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) у розрахунку на одиницю населення	тис. грн.	3,2	3,5	4	4	4,7
8	Кількість суб'єктів середнього підприємництва у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення	оди- ниць	1	0,9	1	1	1

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
9	Кількість суб'єктів малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва) у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення	оди-ниць	97,1	96,7	98,2	104,2	105,2
10	Рівень безробіття населення у віці 15-70 років (за методологією Міжнародної організації праці), відсотків до економічно активного населення відповідного віку	%	16,6	15,1	13,7	15,4	15,8
11	Розмір середньомісячної заробітної плати	грн.	7652	8521	9931	10916	12000
12	Чисельність наявного населення	тис. осіб	56,8	56,3	56,0	55,8	55,5

Зупинимось окремо більш детально на наступних показниках.

Об'єктивною умовою реалізації фінансів є наявність фінансових ресурсів, обсяг яких характеризує фінансовий стан економіки і водночас є джерелом її розвитку, рис.2.1.

Збільшення показника прогнозується здебільшого за рахунок зростання надходжень по податку з доходів фізичних (збільшення рівня мінімальної заробітної плати).

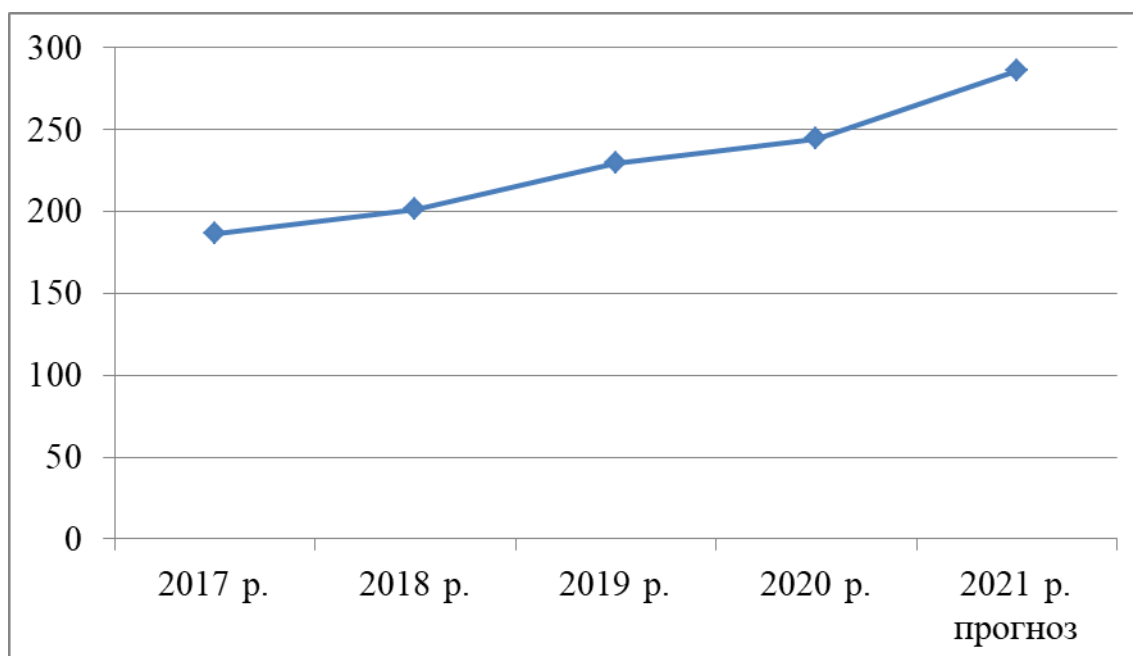

Рис.2.1 Доходи в бюджет міста, без трансферів, млн. грн.

У Рубіжанській ОТГ валовий регіональний продукт формується за рахунок хімічного та паперового виробництв, зокрема: ТОВ «Перше хімічне об'єднання», ТОВ «Рубіжанський трубний завод», ТОВ НВП «ЗОРЯ», ПАТ «Рубіжанський картоно-тарний комбінат», ТОВ «Агрегатбуд», ТОВ НВФ «Мікрохім», ТОВ «Лізівест», ТОВ «Рубіжанська панчішна мануфактура» та інші комунальні підприємства, а саме: КСТП «Рубіжнетеплокомуненерго», КП «Шляхово-експлуатаційне підприємство» і КП «Рубіжанське виробниче управління водопровідно-каналізаційного господарства» Рубіжанської міської ради.

За підсумками останніх років м. Рубіжне продемонструвало зростання валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу населення, динаміку графічно зображено на рис.2.2. , у порівнянні з минулими роками.

Але якщо порівняти з середнім показником по Україні – 94661 гривень, що майже нуж у п'ять разів менше, та порівняти з лідером серед інших регіонів, м. Київ – 320885 гривень, то в 16 разів. В цілому Луганська область займає останнє місце серед всіх областей України за цим показником та іншими показниками на протязі останніх семи років.

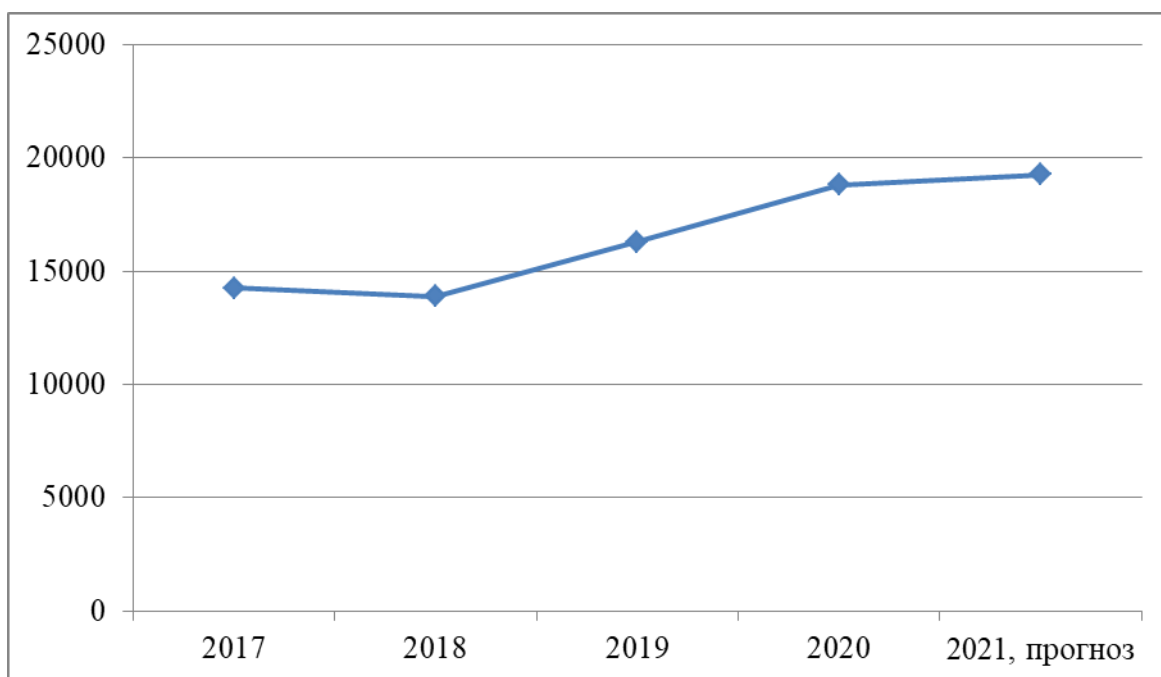

Рис.2.2 Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу населення, грн

На рис.2.3 графічно зображено динаміка обсягу капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу Рубіжанської громади.

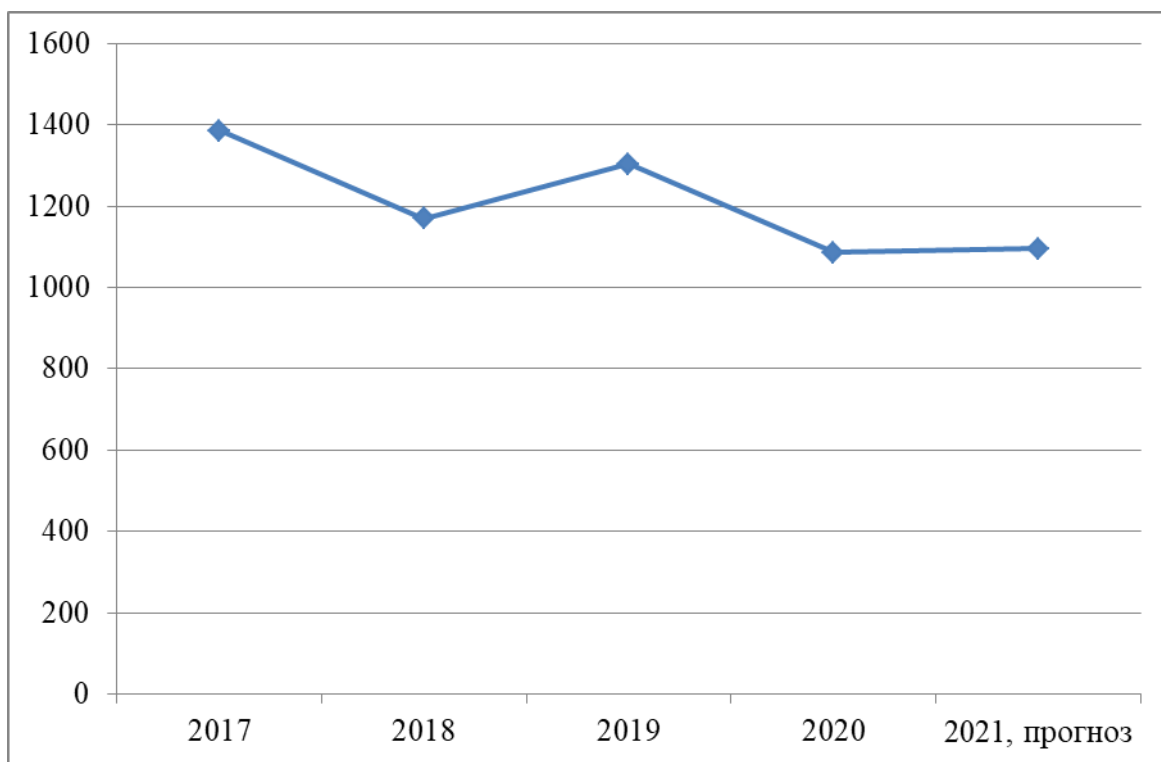

Рис.2.3 Обсяг капітальних інвестицій (крім інвестицій з державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком, грн.

Обсяг капітальних інвестицій на протязі п'яти років поступово зменшується, це один із найгірших показників по області та і в цілому по Україні.

Наявні у регіоні індустріальні парки, створені для стимулювання нових інвестицій, так і не запрацювали – на що є маса причин.

У зв'язку з наявністю на території області військового конфлікту значно скоротилася інвестиційна активність іноземних інвесторів по усіх галузях промисловості та інших сферах економічної діяльності. Через ускладнення технологічного й виробничого процесу, виникнення логістичних проблем більшість підприємств, які займаються залученням іноземних інвестицій, значно або повністю скоротили свою діяльність у цьому напрямку.

В економіці, що ґрунтується на ринковому фундаменті, вагоме місце посідають малі та середні підприємства. Саме вони є економічним фундаментом стримування зростання цін, збалансування інтересів учасників ринку, створення та насичення усіх сегментів ринку продукцією, послугами.

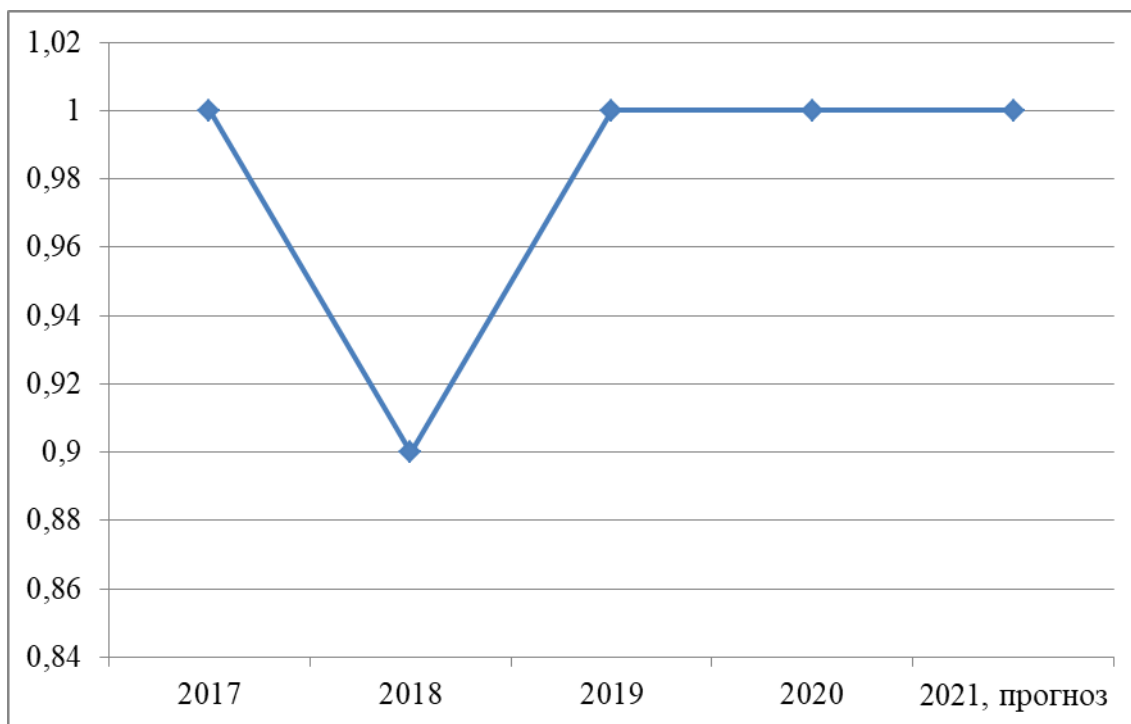

Рис.2.4 Кількість суб'єктів середнього підприємництва у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць

Протягом останніх років спостерігається тенденція зростання кількості середніх і малих підприємств та суб'єктів підприємницької діяльності, що графічно зображено на рис.2.4 та рис.2.5.

Повільне зростання кількості суб'єктів малого підприємництва є, але для сталого розвитку міста цього недостатньо, необхідно прискорити цей процес, шляхом забезпечення розвитку підприємств господарського комплексу міста, зміцнення їх фінансового стану, залучення інвестицій та оптимізування витрат суб'єктами господарювання незалежно від форм власності.

Загальними проблемами, які погіршували стан розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва, були: зростання витратності виробництва, проблеми в енергетичній сфері, обмежений доступ до фінансово-кредитних ресурсів, високий рівень конкуренції, відсутність технологій впровадження досягнень науково-технічного прогресу у підприємницьку діяльність, відсутність бюджетної підтримки заходів з розвитку підприємництва, брак кількості висококваліфікованих управлінців та воєнні дії на Сході країни.

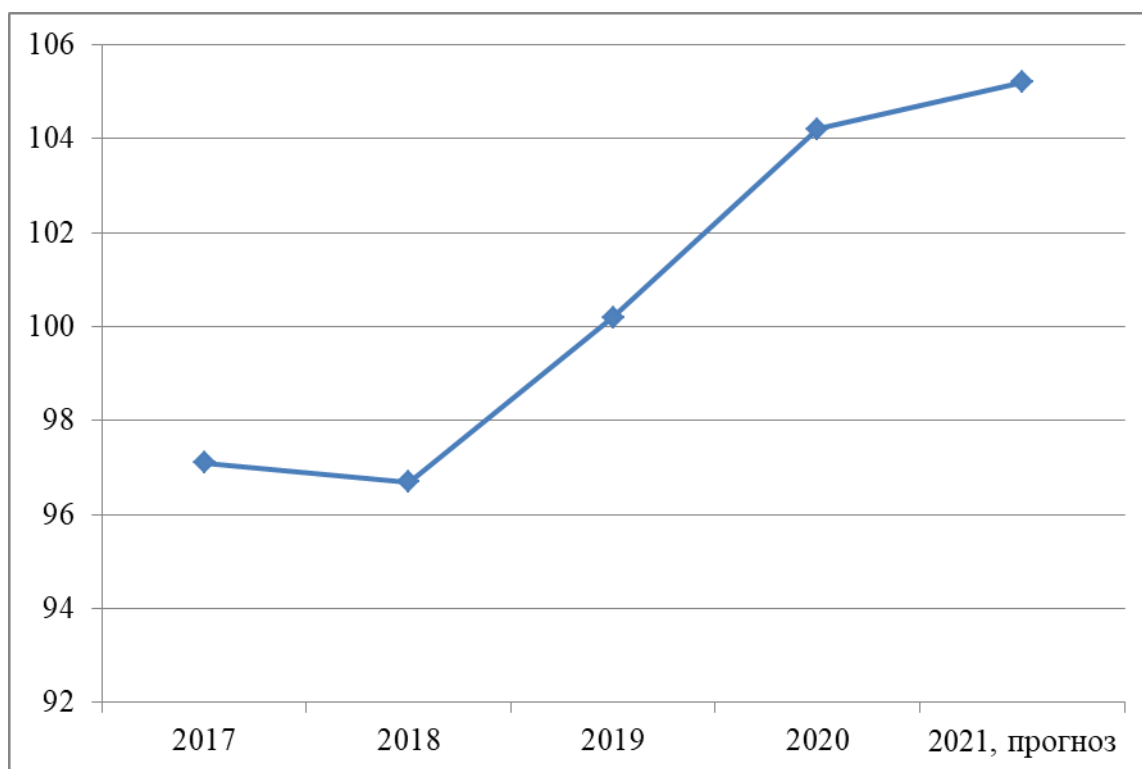

Рис.2.5 Кількість суб'єктів малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва) у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць

Негативна тенденція щодо збільшення рівня безробіття спостерігається не тільки в місті Рубіжному, яке графічно зображено на рис.2.6, а і по Луганській області та і по Україні в цілому. По цьому показникові громада займає одне з останніх місць по Україні, а Луганська область взагалі займає останнє місце серед всіх регіонів України, 25 місце. Також на протязі останніх років зберігається тенденція щодо зростання кількості безробітних мешканців міста на обліку служби зайнятості.

Основною причиною тривалого безробіття є по-перше, невідповідність професійно-кваліфікаційного складу незайнятих громадян та попитом на робочу силу, по-друге за рахунок спаду виробництва та оптимізації на промислових підприємствах на території міста Рубіжне та низької заробітної плати постійно звільняються робітники з метою пошуку більш сприятливого варіанта трудової діяльності, але вже в іншому місті.

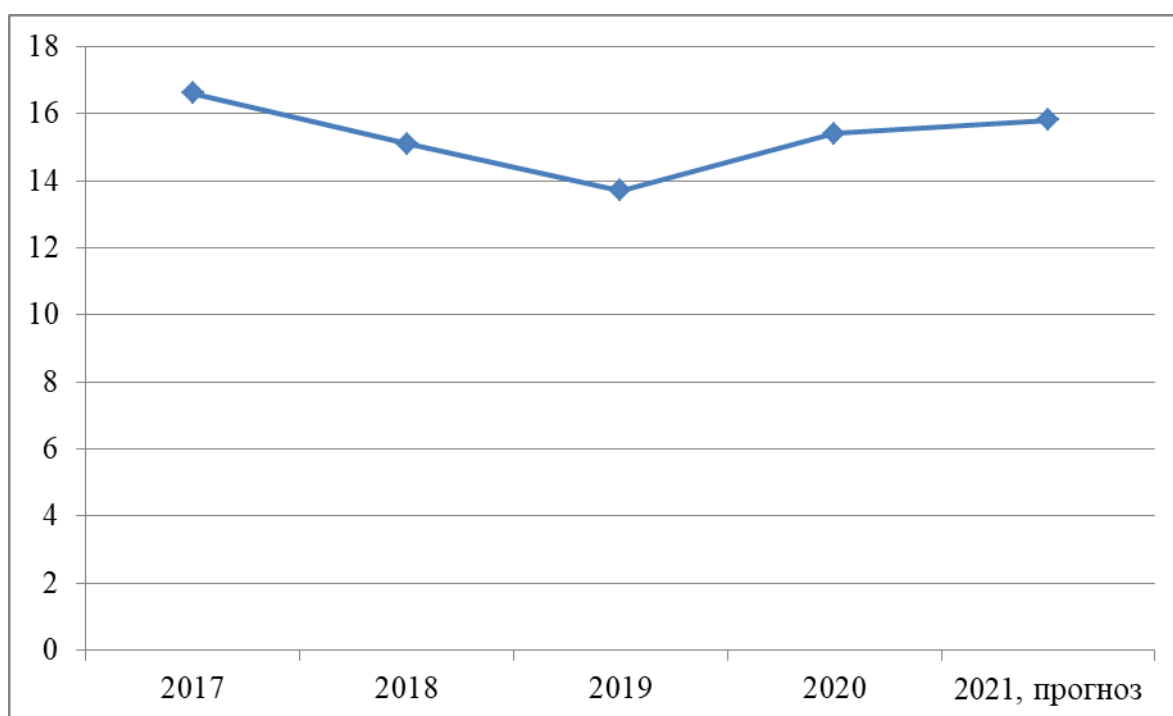

Рис.2.6 Рівень безробіття населення у віці 15-70 років (за методологією Міжнародної організації праці), відсотків до економічно активного населення відповідного віку, %

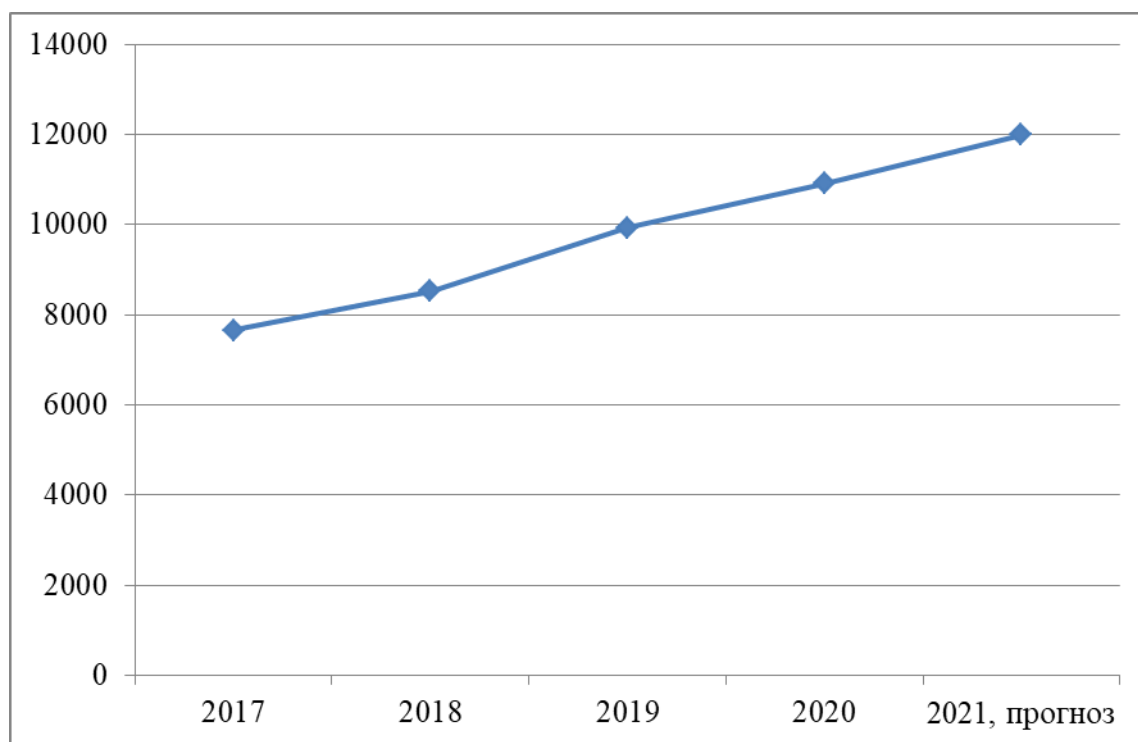

Рис.2.7 Середньомісячна заробітна плата одного найманого працівника, гривень

Завдяки працюючим підприємствам в місті та зростанням мінімальної заробітної плати на державному рівні реальна заробітна плата продовжує зростати на протязі останніх років, тенденція зростання зображена на рис. 2.7, але цього не достатньо, в порівнянні з середньою заробітною платою по Луганській області на 541 гривню менше, та на 2239 гривень менше за середню по Україні, додатково наведемо глобальний графік з динамікою зміни індексів інфляції та реальної зарплати в Україні за останні роки (зростаючим підсумком), рис.2.7.

На рис. 2.8 видно, що після 2014 року ці індекси рішуче розійшлися в різні боки. (дані Мінфіна). Таким чином, реальна заробітна плата не поспіває за інфляційними процесами и залишається дуже низькою, навіть у масштабах України, не говорячи про розмір заробітної плати у європейських країнах.

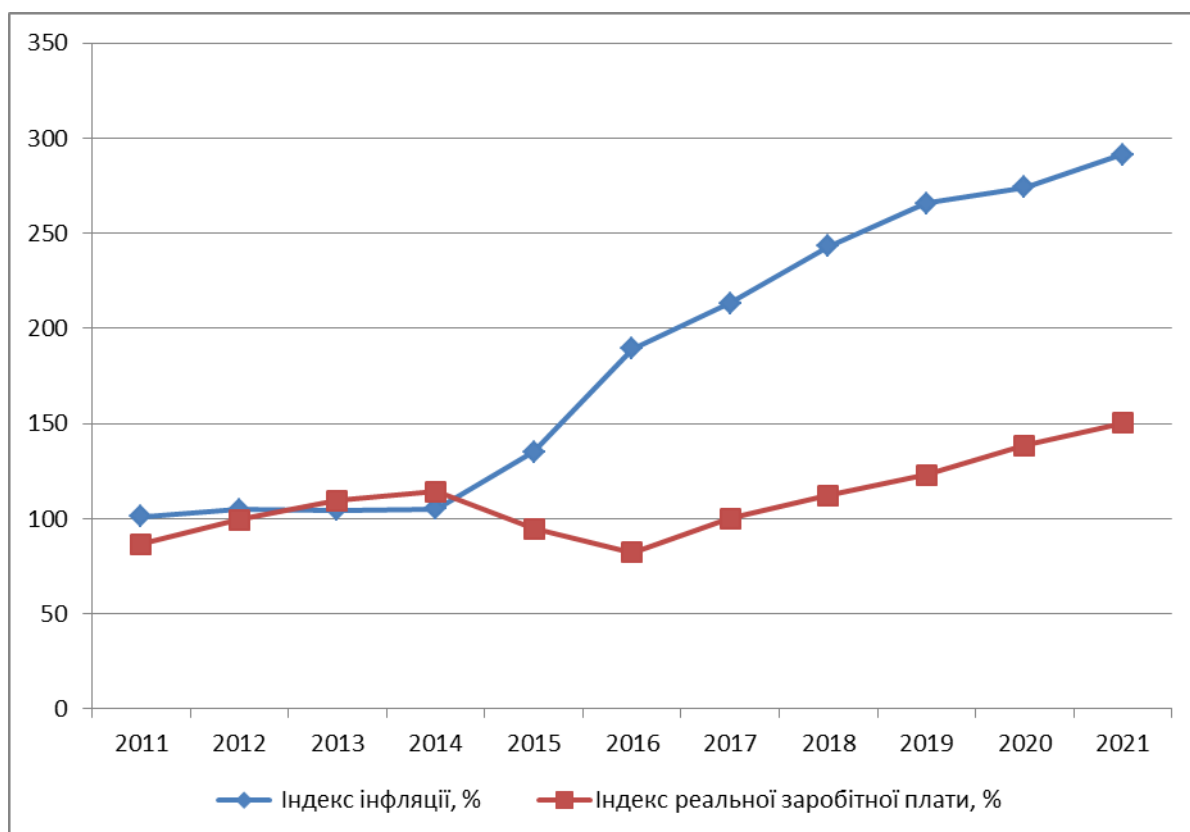

Рис.2.8 Динаміка зміни індексів інфляції та реальної зарплати в Україні

Графічне зображення тенденції щодо зменшення кількості населення Рубіжанської ОТГ на рис. 2.9.

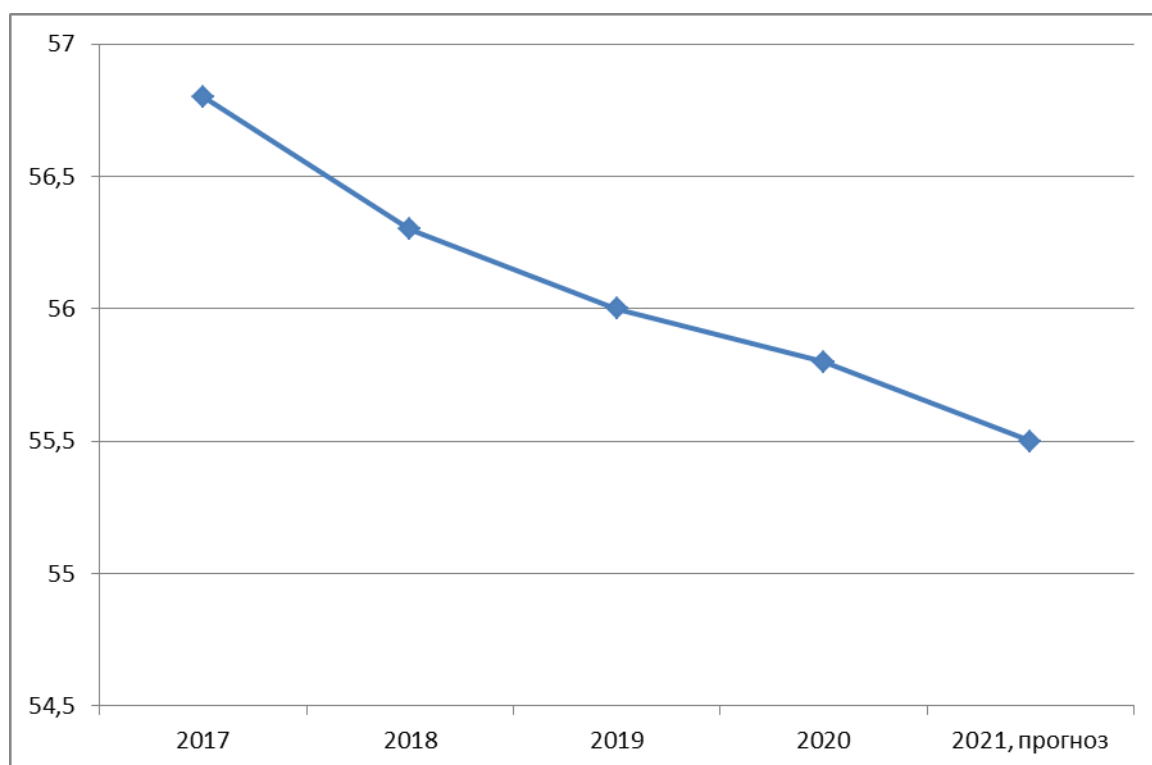

Рис.2.9 Чисельність наявного населення, тисяч осіб

За п'ять років населення міста зменшилось майже на 2 тисячі, у т.ч. внаслідок природного скорочення та за рахунок міграційного скорочення.

Таким чином, після проведення аналізу економічного стану Рубіжанської ОТГ, яке відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України [11] входить до переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, здобули наступні результати: місто Рубіжне веде господарську діяльність, але дуже повільно, займає останні позиції в економічному розвитку серед інших міст та регіонів України, Луганська область на протязі останніх семи років посідає останнє місце серед всіх областей країни та являється депресивним районом, за рахунок того, що протягом останніх п'яти років середній показник обсягу валового регіонального продукту (до 2004 року - обсягу валової доданої вартості) на одну особу у фактичних цінах є найнижчим у сукупності всіх регіонів.

Воєнні дії на території області, фінансова криза та епідемія COVID-19 за останні роки Луганщину в цілому, та місто Рубіжне зокрема, зробили з промислового самодостатнього регіону в дотаційний.

Низька заробітна плата, високий рівень безробіття, недостатній рівень обсягу капітальних інвестицій, невисокий рівень будівельних робіт, мінімальне зростання суб'єктів середнього та малого підприємства, зменшення чисельності населення Рубіжанської ОТГ та складна логістика в області – це основні проблеми та недоліки громади, які потребують негайного вирішення на регіональному рівні, а краще з залученням держави, для розробки нової дієвої стратегічної програми [70] для мінімізації ризиків та здебільшого зростання добробуту жителів регіону.

2.3. Дослідження проблем та результативності організації моніторингу економічного розвитку Рубіжанської ОТГ

Соціальна стабільність та благополуччя населення держави головним чином залежать від рівня розвитку економіки й самодостатності регіонів.

Основним господарюючим суб'єктом сучасної економіки є підприємство. З функціонуванням підприємств пов'язано життя їхнього зовнішнього середовища – регіонів, де вони розташовані, оскільки підприємства в більшості випадків виконують соціально важливу функцію містоутворення й утримання соціальної інфраструктури, тому закриття підприємства – це соціальна трагедія не тільки для людей, які безпосередньо працюють на ньому, а й для всього населеного пункту, оскільки фактично через відсутність податкових надходжень до місцевих бюджетів ці невеличкі міста та селища просто не мають засобів для існування.

Збройний конфлікт на сході України, втрата контролю над частинами Донецької та Луганської областей, значні обсяги руйнувань виробничих об'єктів та соціальної інфраструктури у цих областях, збільшення економічного та соціального навантаження на три прилеглі області (Запорізька, Дніпропетровська та Харківська) зумовлюють необхідність застосування комплексного програмного підходу для координації дій з відновлення та розбудови миру в східних регіонах України. Військовий конфлікт суттєво погіршив економічний стан Донецької та Луганської областей. За даними Національної Академії Наук України (НАНУ) протягом 2014 року, економічна активність на тимчасово неконтрольованих Україною територіях знизилась майже у 5 разів, обсяги промислової продукції зменшились у Донецькій області на 31,5%, у Луганській – на 42,0%. Прилеглі області (Запорізька, Дніпропетровська та Харківська) також гостро відчувають негативні наслідки розриву економічних зв'язків та зростання додаткового навантаження на регіональну інфраструктуру, що пов'язане з прийомом дедалі більшої кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО). За оцінками НАНУ втрати робочих місць оцінюються від 50% на великих підприємствах до 80–90% на малих та середніх підприємствах регіону. Внаслідок цього від 1,1 до 1,8 млн працездатних осіб на Донбасі частково або повністю залишилися без роботи та засобів до існування, що призвело до різкого збільшення чисельності економічно неактивного населення.

Донбас традиційно належав до регіонів із найвищими рівнями техногенного впливу на навколишнє природне середовище внаслідок роботи фізично та морально застарілого індустріального промислового комплексу, а через конфлікт ще більш посилювались екологічні ризики. Все це негативно вплинуло на рівень життя населення у зазначених областях. За експертними оцінками, чисельність населення, яке безпосередньо відчувало вплив конфлікту, складає 3,9 млн осіб.

Місто Рубіжне протягом 30 років, за рахунок закриття та знищення таких великих підприємств як, завод ЗБВ, заводу з виготовлення силікатної цегли, панчішної фабрики, і звичайно місто утворюючого підприємства - Рубіжанський Краситель, на якому працювало в кращі роки, більш 10 тисяч чоловік і поставляла свою продукцію в сорок країн світу, і безліч інших обслуговуючих підприємств, перетворилося з самодостатнього і процвітаючого міста в депресивний район. Все це спричинило збільшення безробіття і трудову міграцію в інші регіони. Для сталого розвитку міста або в першу чергу, зупинки падіння за багатьма показниками соціально-економічного спрямування, необхідна підтримка як обласної так і державної влади, а саме, покрокова стратегія економічного розвитку міста і регіону в цілому. Такий документ з'явився, а саме: Стратегія економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2021 р. № 1078-р [16], але в цьому документі, розвиток регіону буде проводитись не за рахунок промисловості, а за рахунок сільського господарства, а цього недостатньо, треба впровадити більш радикальні міри для залучення інвестицій, наприклад, державне страхування коштів міжнародних інвесторів від військово-політичних ризиків та введення вільної економічної зони на території цих областей.

А ось основою для реалізації і можливих коригувань по ходу виконання проектів і програм розвитку регіонів якраз і виступає якісний, постійний і

об'єктивний моніторинг існуючої ситуації, а також його оцінка, у відповідних містах і в регіоні в цілому.

Процес організації моніторингу економічного розвитку міста Рубіжного проводилось наступним чином.

Розпорядженням міського голови Рубіжанської міської ради створюється робоча група для організації, проведення моніторингу соціально-економічного розвитку громади, надання його оцінки та в подальшому розробки плану дій щодо поліпшення економічного стану міста. До складу робочої групи входять наступні члени: заступник міського голови – голова робочої групи, начальник відділу економічного аналізу та інвестиційної політики – заступник голови робочої групи, заступник начальника відділу економічного аналізу та інвестиційної політики – секретар робочої групи, начальник фінансового управління, начальник Управління житлово-комунального господарства, начальник Управління праці та соціального захисту населення, начальник управління освіти, начальник управління охорони здоров'я, головний спеціаліст відділу економічного аналізу та інвестиційної політики, представники громадських організацій (за згодою) та депутати міської ради (за згодою).

На першому засіданні робочої групи визначаються:

- визначає напрями і пріоритети своєї роботи;
- розробляє перелік завдань, строки їх виконання та перелік відповідальних виконавців для забезпечення;
- терміни проведення моніторингу;
- розподіл обов'язків між членами цієї групи;
- методи узагальнення отриманих результатів;
- організовує роботу з засобами масової інформації;
- залучає до роботи фахівців та спеціалістів з обговорюваних питань;
- приймає участь у розробці та подає проект аналізу та виконання моніторингу економічного розвитку громади та надає на затвердження Рубіжанській міській раді;

- форми і терміни підбиття підсумків моніторингу.

Алгоритм дій робочої групи з моніторингу представлено на рис. 2.10

Рис 2.10 Схема організації процесу моніторингу соціально-економічного розвитку Рубіжанської ОТГ

Одним з головних етапів процесу моніторингу розвитку Рубіжанської ОТГ є процес проектування, де робоча група з організації та проведення моніторингу склала програму моніторингу та визначила наступне:

- підготовка методичного забезпечення процесу моніторингу: визначення цілей і завдань моніторингу; визначення системи показників; вибір джерел і методів отримання даних, форм їх зберігання; вибір методик аналізу та оцінки ситуації та динаміки розвитку підсистем регіону;

- опис самого процесу моніторингу - опис процедур збору, обробки, відображення, зберігання та розповсюдження інформації з допомогою методичних інструкцій та організаційних регламентів;

- визначення форм звітності;

- формування методів управління процесом моніторингу (включаючи ресурси та інформацію);

- визначення суб'єктів процесу моніторингу;

- опис інтерфейсів процесу моніторингу: тут визначаються періодичність і способи взаємодії між суб'єктами і споживачами інформації;

- встановлення показників результативності та точок контролю за процесом моніторингу (за видами і термінами звітності).

Щомісячний моніторинг соціально-економічного розвитку міста Рубіжного та Луганської області в цілому виконує одне з найважливіших завдань-створення достовірної та своєчасної інформаційної бази для прийняття оперативних рішень при виникненні загроз розвитку регіону та їх запобігання.

Дослідження організації системи моніторингу соціально-економічного розвитку на прикладі м. Рубіжне показало, що:

1. відсутня спеціальна нормативна правова база організації та реалізації системи регіонального моніторингу;

2. система моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів в основному зводиться до аналізу поточного соціально-економічного становища регіону в рамках реалізації стратегії соціально-економічного розвитку. При цьому виникають відхилення або коригування індикаторів соціально-економічного положення регіону. Не відстежені з боку причин їх виникнення, що призводить до ігнорування важливої складової моніторингу

соціально-економічного розвитку регіону як виявлення причинно-наслідкових зв'язків між факторами, що визначають зміну індикаторів соціально-економічного розвитку регіону. Таким чином, на наш погляд, найбільш прийнятним для вивчення соціально-економічного становища регіону є проведення управлінського моніторингу, в основі якого лежить стратегічний аналіз, за результатами якого здійснюватиметься подальше планування його розвитку. Важливість управлінського моніторингу регіонів визначається тим, які він повинен виконувати функції, серед яких виділимо наступні:

- спостереження за станом регіону на основі встановлених системою показників (індикаторів);
- визначення ступеня відхилення фактично отриманих даних про діяльність регіону від передбачених;
- проведення діагностики з метою виявлення стану регіону, причини появи проблем в управлінні та на основі отриманих даних про відхилення або серйозні погіршення в стані і розвитку сформулювати підстави для можливих шляхів її вирішення;
- пропозиція оперативних, своєчасних управлінських рішень по нормалізації діяльності всього регіону відповідно до поставлених стратегічних цілей і вироблених планових показників;
- регулярне поточне коригування цілей і показників розвитку регіону у разі її необхідності, включаючи стратегічні;

3. дотримуючись принципу відкритості та прозорості системи моніторингу соціально-економічного розвитку регіону, існує необхідність забезпечення доступності результатів моніторингу всім зацікавленим групам їх споживачів, який не забезпечується в повній мірі;

4. система моніторингу соціально-економічного розвитку міста більшою мірою має економічний ухил, значна частина показників та індикаторів охарактеризовує моніторинг економічної сфери, в той же час як моніторингу

розвитку соціальної, природної, екологічної, наукової та освітньої сфери приділяється недостатня увага;

5. збором та аналізом інформації про соціально-економічному розвитку регіону займається відповідне територіальне управління державної статистики, регіональні міністерства і відомства, а також місцеві органи влади. Разом з тим, кожен суб'єкт моніторингу переслідує свої цілі, певні завдання і використовує власну методику, що призводить до дублювання інформації, суттєвих відмінностей у значеннях показників. Основна причина виникнення такої ситуації полягає в неузгодженості дій суб'єктів моніторингу. Крім того, за ряду показників частина суб'єктів моніторингу здійснює збір даних тільки за великим і середнім підприємствам, які не охоплюють суб'єкти малого підприємництва.;

6. принцип об'єктивності в проведенні моніторингу розвитку регіону і його оцінки не дотримується, так як при зборі необхідних даних, одержуваних з різних джерел, існує проблема отримання якісної інформації. Крім того, часто одним з умов преміювання державних службовців є виконання показників ефективності діяльності виконавчих органів міста, у тому числі відповідних індикаторів соціально-економічного розвитку регіону. Однак залишається актуальним вплив якості людського ресурсу та інших об'єктивних факторів, від яких залежить не тільки стан управлінської системи органів виконавчої влади, але і результативність її функціонування, що, в кінцевому підсумку, визначає ефективність функціонування всіх секторів економіки та соціальної сфери. В даний час в ряді випадків органам місцевого самоврядування управління доводиться самотійно і різними способами збирати необхідну їм інформацію, дані фінансових органів, органів охорони здоров'я, освіти, внутрішніх справ, РАЦСу та інших структур. В результаті інформація, якою володіють органи місцевого самоврядування, носить багато в чому експертний, евристичний характер. Тому виникає об'єктивна реальність

в створенні незалежного центру моніторингу та оцінки розвитку, як на прикладі, американської або європейської систем розвитку регіонів.

Методології діагностики змін соціально-економічних процесів в регіоні, існуючі на даний момент часу не можуть повною мірою вирішити вищевикладені проблеми.

Створення і функціонування хоча б мінімально структурованого системного регіонального моніторингу змогло б значно підвищити рівень об'єктивності, значимість і наукову доведеність прийнятих рішень у сфері державного регулювання територіального розвитку.

Таким чином, головною проблемою в проведенні моніторингу економічного розвитку регіону на прикладі міста Рубіжного є відсутність чіткої системи моніторингу, показників і порядку його проведення. Тому актуальна задача розробки таких методичних вказівок, які по-перше дозволять задовольнити потреби всіх зацікавлених осіб в інформації про моніторинг соціально-економічного розвитку міста; по-друге, будуть враховувати не тільки економічний потенціал, по-третє, виключать такі показники та індикатори моніторингу, отримання своєчасної інформації за якими важко. Запропоновані методичні вказівки представлені в додатку 2, вони містять етапи розробки моніторингу: організаційний, підготовчий, аналітичний, звітний і етап опублікування, а так само структуру і показники моніторингу.

В першу чергу вказівки закріплюють наявність в моніторингу не тільки таблиці, а й опису зміни показників і їх причин. До проведення моніторингу економічного розвитку слід підходити комплексно, необхідно додати нові сфери розвитку, такі як будівництво, сільське господарство, споживчий ринок, рівень життя населення, ринок праці, охорона здоров'я, науково-освітня діяльність, екологія, правопорушення, а так само коригується набір старих.

Сфера промисловості в моніторингу практично залишається незмінною, лише виключаються деякі показники або виділяються окремі сфери моніторингу, такі як будівництво і сільське господарство. Сфера будівництва

характеризується показниками: обсяг робіт, виконаних за видом діяльності «будівництво» і будівництво житлових будинків, яких цілком достатньо для повноцінного аналізу галузі.

Сфера споживчого ринку в моніторингу Рубіжанської громади представлена показниками: оборот роздрібної торгівлі, обсяг платних послуг населенню та споживчі витрати на душу населення, ми пропонуємо об'єднати їх в окремий розділ: споживчий ринок.

На наш погляд в моніторинг соціально-економічного розвитку регіону слід додати ще такі розділи, як охорона здоров'я, науково-освітня діяльність, екологія та правопорушення, але статистика по місту викладає дані по цих галузях квартално або щорічно, даних по місяцях немає. Однак ці галузі відіграють важливу роль при визначенні рівня соціально-економічного розвитку регіону. Регіональній статистиці варто звернути на це увагу і, можливо виставляти матеріали по цих розділах щомісяця.

Також пропонується ввести інтегральний показник на основі, якого буде визначатися рівень соціально-економічного розвитку регіону. У пропонованому моніторингу містяться 9 розділів, кожному з них було присвоєно вагу, за допомогою опитування експертів. Анкета представлена в додатку 3. Виходячи з нього, експерти вважають промислове виробництво і рівень життя населення найважливішими розділами в моніторингу міста.

Виходячи з вищесказаного, існують наступні проблеми в організації та реалізації моніторингу соціально-економічного розвитку міста Рубіжного. Відсутня спеціальна нормативна правова база організації та реалізації системи регіонального моніторингу, як на державному рівні, так і на регіональному. Система моніторингу соціально-економічного розвитку регіону в основному зводиться до аналізу поточного соціально-економічного становища в рамках реалізації стратегії соціально-економічного розвитку, необхідно забезпечити доступність результатів моніторингу зацікавленим групам їх споживачів.

Рекомендації пропонують набір показників, які повністю відображають розвиток міста, а так само розділи, за якими повинен проводитися аналіз. Сфери розвитку регіону включають в себе як економічні показники, так і показники соціальної сфери, демографії, зайнятості і так далі.

Крім того встановлюються етапи регіонального моніторингу та основні заходи етапів. Таким чином, методичні рекомендації щодо організації та реалізації моніторингу соціально-економічного розвитку громади дозволять усунути виявлені проблеми в організації та реалізації моніторингу.

Головним недоліком в організації проведення моніторингу та надання оцінки економічного розвитку Рубіжанської ОТГ вважаємо те, що цими функціями займається Управління економіки, які також розробляють програми та стратегії розвитку громади, тобто є ризик необ'єктивності оцінки, пропонуємо проводити ці дії незалежними експертами, у яких є досвід та довіра мешканців громади. Досвід створення незалежного центру моніторингу рекомендуємо взяти у європейських та американських колег з державного управління, які вже використовують ці можливості на протязі десятиліть.

Проведено аналіз економічного стану Рубіжанської ОТГ, яке входить до переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, здобуто наступні результати: місто Рубіжне веде господарську діяльність, показники щодо розвитку зростають, але дуже повільно, займає останні позиції в економічному розвитку серед інших міст та регіонів України, Луганська область, взагалі, на протязі останніх семи років посідає останнє місце серед всіх областей країни та являється депресивним регіоном, за рахунок того, що середній показник обсягу валового регіонального продукту на одну особу у фактичних цінах є найнижчим у сукупності всіх регіонів.

Воєнні дії на території області, фінансова криза та епідемія COVID-19 за останні роки Луганщину в цілому, та місто Рубіжне зокрема, зробили з промислового самодостатнього регіону в дотаційний.

Низька заробітна плата, високий рівень безробіття, недостатній рівень обсягу капітальних інвестицій, невисокий рівень будівельних робіт, мінімальне зростання суб'єктів середнього та малого підприємства, зменшення чисельності населення Рубіжанської ОТГ та складна логістика в області – це основні проблеми та недоліки громади, які потребують негайного вирішення на регіональному рівні, а краще з залученням держави, для розробки нової дієвої стратегічної програми для мінімізації ризиків та здебільшого зростання добробуту жителів регіону.

Надані рекомендації щодо розробки методичних вказівок по організації та проведення моніторингу економічного розвитку регіону.

За результатами моніторингу щодо соціально-економічного розвитку громади, для зростання кількості суб'єктів підприємництва та зменшення рівня безробіття в місті Рубіжне, доцільно створити інформаційний (консультативний-навчальний) центр, оскільки такого немає, на базі якого буде сформована аналітична комплексна, систематизована інформаційна база з підтримки створення й ведення бізнесу.

Порекомендовано використовувати комплексно-індексний підхід в системі економічного моніторингу розвитку регіону, який більш детально буде розкрито в третьому розділі роботи.

Висновки до розділу 2

Уточнена характеристика Рубіжанської ОТГ та організація моніторингу економічного розвитку; проведено аналіз та оцінка економічного розвитку громади; дослідженні проблеми та результативність організації розвитку міста.

Визначено основні недоліки та переваги території громади, дізналися що право організації проведення моніторингу та оцінки економічного розвитку цієї території покладено на виконавчий орган Рубіжанської міської ради Луганської області, а саме на Управління економіки, саме спеціалісти цього управління займає більшість у робочій групі з організації, проведення

моніторингу економічного розвитку міста та на надання оцінки результативності управлінських дій влади місцевого самоврядування. Надано схему організації процесу моніторингу соціально-економічного розвитку Рубіжанської ОТГ.

Одними з основних завдань Управління є реалізація державної та місцевої політики у сфері економічного та соціального розвитку Рубіжанської територіальної громади; розробка програм соціально-економічного та культурного розвитку Рубіжанської територіальної громади, цільових програм згідно компетенції Управління, аналіз їх виконання; розробка стратегії розвитку Рубіжанської територіальної громади; реалізація державної та місцевої політики у сфері інвестиційної політики та організація та проведення моніторингу економічного розвитку громади та його оцінка.

Головним недоліком в організації проведення моніторингу та надання оцінки економічного розвитку Рубіжанської ОТГ є те, що цими функціями займається Управління економіки, які також розробляють програми та стратегії розвитку громади, тобто є ризик необ'єктивності оцінки, пропонуємо проводити ці дії незалежними експертами, у яких є досвід та довіра мешканців громади. Досвід створення незалежного центру моніторингу рекомендуємо взяти у європейських та американських колег з державного управління, які вже використовують ці можливості на протязі десятиліть.

Проведено аналіз економічного стану Рубіжанської ОТГ, яке входить до переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, здобуто наступні результати: місто Рубіжне веде господарську діяльність, але дуже повільно, займає останні позиції в економічному розвитку серед інших міст та регіонів України, Луганська область, взагалі, на протязі останніх семи років посідає останнє місце серед всіх областей країни та являється депресивним районом, за рахунок того, що середній показник обсягу валового регіонального продукту на одну особу у фактичних цінах є найнижчим у сукупності всіх регіонів.

Воєнні дії на території області, фінансова криза та епідемія COVID-19 за останні роки Луганщину в цілому, та місто Рубіжне зокрема, зробили з промислового самодостатнього регіону в дотаційний.

Низька заробітна плата, високий рівень безробіття, недостатній рівень обсягу капітальних інвестицій, невисокий рівень будівельних робіт, мінімальне зростання суб'єктів середнього та малого підприємства, зменшення чисельності населення Рубіжанської ОТГ та складна логістика в області – це основні проблеми та недоліки громади, які потребують негайного вирішення на регіональному рівні, а краще з залученням держави, для розробки нової дієвої стратегічної програми для мінімізації ризиків та здебільшого зростання добробуту жителів регіону.

Надані рекомендації щодо розробки методичних вказівок по організації та проведення моніторингу економічного розвитку регіону.

За результатами моніторингу щодо соціально-економічного розвитку громади, для зростання кількості суб'єктів підприємництва та зменшення рівня безробіття в місті Рубіжне, запропоновано створити інформаційний (консультативний-навчальний) центр, на базі якого буде сформована аналітична комплексна, систематизована інформаційна база з підтримки створення й ведення бізнесу.

Порекомендовано використовувати комплексно-індексний підхід в системі економічного моніторингу розвитку регіону, який більш детально буде розкрито в третьому розділі роботи.

РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ МОНІТОРИНГУ І ОЦІНКИ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

3.1. Комплексно-індексний підхід у системі економічного моніторингу розвитку регіону

У період економічної та політичної нестабільності, коли в економічній системі відбуваються кардинальні зміни, які потребують їх реального оцінювання, постає питання достовірного аналізу, моделювання та прогнозування економічного розвитку регіонів України. Невизначеність загальної економічної політики уряду України на найближчу та віддалену перспективу, відсутність яких-небудь достовірних кількісних прогнозів у масштабі всієї країни роблять завдання розробки перспективної соціально-економічної стратегії на макрорівні та мікрорівні дуже складним.

Суттєве погіршення економічної ситуації у 2014 р., яке було обумовлене загальною економічною кризою в країні та веденням військових дій на сході України, на фоні накопичених макроекономічних дисбалансів у попередні роки вимагає дослідження структури показників соціально-економічного розвитку. Адже здійснення більш точного прогнозу економічного розвитку неможливо без виявлення основних показників, встановлення ступеня впливу їх на систему та визначення взаємодії між показниками.

Таким чином, дослідження структури показників економічного розвитку України набуває виняткового значення і є особливо актуальним у період економічної та політичної кризи.

Останнім часом в Україні з метою визначення шляхів ефективного розвитку регіону набувають значимість питання розробки об'єктивного механізму моніторингу розвитку регіону. Для проведення моніторингового дослідження необхідно дати комплексну оцінку стану території, яка включає кількісну та якісну характеристику соціального, економічного та екологічного

середовища. Така оцінка дозволить виявити позитивні і негативні напрямки розвитку регіону, на підставі яких, згодом, можна вибрати необхідну стратегію розвитку. Розвиток інформаційних технологій спонукає вітчизняних і зарубіжних вчених використовувати їх досягнення для розробки методик комплексної оцінки рівня соціально-економічного стану регіону. Більшість авторів приходять до думки про необхідність розрахунку комплексно-індексного показника соціально-економічного розвитку регіону, як об'єктивної характеристики.

Цей підхід є найбільш популярним. При цьому логіка побудови індексу така. Дослідники визначають показники, які на їх погляд найбільш адекватно відображають рівень соціального та економічного розвитку. Оскільки показники можуть вимірюватися в різних одиницях, наприклад, в гривнях, в тоннах, в гривнях на душу тощо, всі вони приводяться до безрозмірним відносним величинам, після чого вважається або їх сума, або середня величина, або середня зважена величина.

В якості параметрів для розрахунку комплексної оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіону найчастіше вибираються наступні показники:

- валовий регіональний продукт,
- обсяг інвестицій в основний капітал на душу населення,
- обсяг зовнішньоторговельного обороту,
- фінансова забезпеченість регіону,
- процентна частка зайнятих (рівень працюючого населення),
- процентне співвідношення середньодушових доходів і середньодушового прожиткового мінімуму,
- частка населення з доходами вище прожиткового мінімуму,
- загальний обсяг роздрібного товарообігу та платних послуг на душу населення,
- основні фонди галузей економіки на душу населення.

Далі за даними показниками будується якась комплексна оцінка. Розрахувавши цю комплексну оцінку по кожному регіону, можна порівняти отримані значення і зробити висновок про те, який з регіонів випереджає інші регіони в своєму розвитку.

Результати такої комплексної оцінки дозволяють ранжувати регіони за рівнем їх соціально-економічного розвитку, визначати середній показник інтегральної оцінки, що слугує підставою для оцінки ступеня депресивності стану регіонів (коли значення інтегрального індексу нижче за середній), що у свою чергу, за словами науковців є свідченням того, що «такі регіони потребують державної допомоги».

Однак сама процедура складання в єдиний індекс настільки різномірних показників викликає великі сумніви-якщо, наприклад, скласти безрозмірні показники довжини і кольору, то буде отримана деяка величина, але вона буде безглуздою. Тому, для того, щоб уникнути цієї ситуації, що надходять іншим способом, а саме-обчислюють приватні індекси за окремими показниками, підсумовування яких не є безглуздом. Наприклад, можна розрахувати індекс доходів, індекс населення тощо, після чого працюють з уже отриманими індексами.

Формування системи індексів для оцінки та порівняння економічного, екологічного та соціального стану регіонів України потребує попереднього аналізу регіональної економіки за трьома її складовими: економічною, екологічною та соціальною. Економічна складова є головною, але її функціонування неможливе без урахування екологічних та соціальних чинників. Слід зазначити, що в роботах учених простежується поняття «зеленої економіки», де підкреслюється роль екологічної складової, або «соціально орієнтованої» економіки, де виділяється роль соціальної складової відповідно.

Під соціо-еколого-економічним розвитком міста будемо розуміти узгоджений процес, послідовного впровадження систем технологічних і

управлінських рішень, використання яких орієнтовано на збереження природно-ресурсного потенціалу міста, ефективне використання природних ресурсів і забезпечується вирішення міських проблем соціальної, екологічної і економічної спрямованості.

В більш широкому сенсі соціо-еколого-економічний розвиток має виступати як фундаментальна парадигма, спрямована на переорієнтацію матеріального споживання, використання та розповсюдження екологічно-орієнтованих технологій, що може бути втілена у відповідних моделях, програмах за допомогою відповідного інструментарію.

Практична реалізація соціо-еколого-економічного розвитку міста має передбачати співпрацю органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, науки, бізнесу в розв'язанні проблем та розроблення рекомендацій для комплексної охорони довкілля, реалізація «чистих», ресурсо- та енергоефективних технологій, екологічно збалансованої системи природокористування і збереження еко-системи міста, гарантування екологічної безпеки для здоров'я та життя населення, забезпечення соціального добробуту і економічної стабільності.

Об'єктом управління в даному випадку є міська еколого-економічна система.

Реалізація цієї схеми неможлива без достовірної та систематизованої інформації. Для побудови моделі виявилася необхідність у створенні системи показників соціально-економічного та екологічного стану міста, яка повинна бути націлена на статистичний супровід і забезпечення процесів міського розвитку, бути відносно нескладної технічно і, разом з тим, вирішувати необхідні завдання.

В якості таких показників обрані індикатори соціо-еколого-економічного розвитку міста.

Індикатори соціо-еколого-економічного розвитку міста – це показники, які характеризують зміну стану економіки, соціальної сфери і навколишнього природного середовища в часі.

Попередній аналіз економічного, екологічного та соціального стану України дозволив виділити основні показники, за якими надалі будуть формуватися економічні, екологічні та соціальні індекси для оцінки та порівняння стану регіонів України. Схема формування індексів зазначена на рис. 3.1.

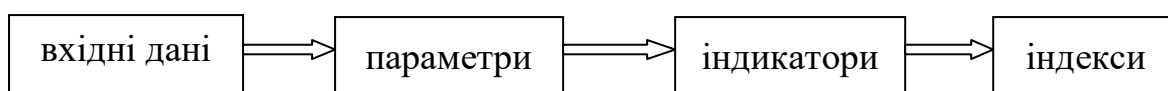

Рис.3.1 Схема формування індексів: економічного, екологічного або соціального

Розглянемо інформаційну базу дослідження і, зокрема, формування інформаційно забезпеченого вихідного (апріорного) переліку частинних критеріїв розвитку міста.

Розглядаючи розвиток міста як комплексний процес, який веде до вирішення міських проблем, до поліпшення умов життя городян шляхом досягнення збалансованого соціально-економічного та екологічного розвитку, ми прийшли, в кінцевому рахунку, до наступних трьох базових компонентів, що створюють систему забезпечення соціо-еколого-економічного розвитку міста.

1. Економічний розвиток. Інтегрує в собі основні показники виробничого сектора, нематеріальної сфери, фінансової, інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, торгівлі та транспорту.

2. Соціальний розвиток. Відображає демографічну ситуацію, освіту та охорону здоров'я, рівень життя населення (ринок праці, стан інфраструктури).

3. Екологічний розвиток. Акумулює дані про забруднення навколишнього природного середовища. Включає показники рівня місцевого

екологічного управління (інвестиції в охорону навколишнього природного середовища, громадські організації з охорони природи).

На рис. 3.2 представлена загальна схема ієрархічної системи критеріїв та статистичних показників.

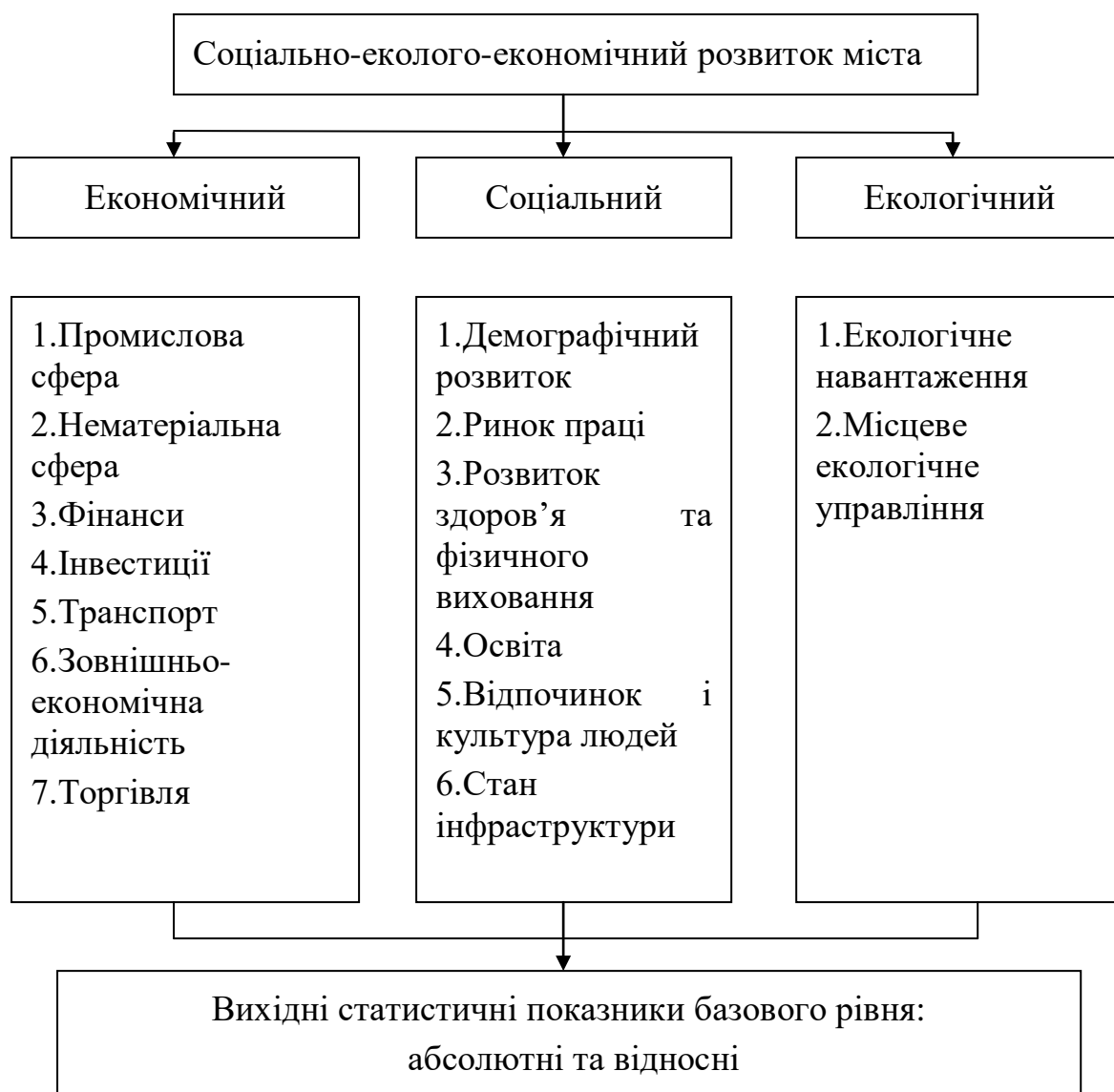

Рис. 3.2 Ієрархічна система статистичних показників, частинних критеріїв і інтегральних індикаторів соціо-еколого-економічного розвитку міста

В якості основного джерела вихідних статистичних даних доречно використовувати офіційні видання Головного управління статистики України.

Отже, пропонуємо соціо-еколого-економічний розвиток міста оцінювати за допомогою відповідного індексу (I_{SEE}) в просторі трьох вимірів: економічного (I_{ec}), соціального (I_s) та екологічного (I_e).

Індекс економічного виміру (I_{ec}) пропонуємо сформулювати за рахунок використання дев'яти показників, що характеризують розвиток промислової та нематеріальної сфер виробництва, фінансову сферу, транспорт, торгівлю, інвестиційну та зовнішньоекономічну діяльність. Індекс, індикатори та параметри економічного розвитку представлено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Індекс, індикатори та параметри економічного розвитку

Індекс	Індикатор	Параметри	Позначення
Економічний розвиток	Промислова сфера	Обсяг реалізованої промислової продукції, млн.грн.	X_1^{ec} (↑)
	Нематеріальна сфера	Обсяг реалізованих послуг, млн.грн.	X_2^{ec} (↑)
	Фінанси	Фінансовий результат (сума прибутку підприємств) до оподаткування, млн.грн.	X_3^{ec} (↑)
	Інвестиції	Інвестиції в основний капітал, млн.грн.	X_4^{ec} (↑)
	Транспорт	Перевезення вантажів автомобільним транспортом, млн.т	X_5^{ec} (↑)
	Зовнішньоекономічна діяльність	Обсяги експорту товарів та послуг, млн.дол. США	X_6^{ec} (↑)
		Обсяги імпорту товарів та послуг, млн.дол. США	X_7^{ec} (↓)
		Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал), млн.дол. США	X_8^{ec} (↑)
	Торгівля	Роздрібний товарооборот підприємств (обсяг продажу споживчих товарів населенню), млн.грн.	X_9^{ec} (↑)

На нашу думку, індекс соціального виміру (I_s) необхідно визначати за допомогою шістнадцяти показників, що характеризують демографічний розвиток, параметри ринку праці, розвиток охорони здоров'я, рівень освіти, сфери відпочинку і культури людей, стан розвитку інфраструктури. Таким

чином, дані табл. 3.2 будуть характеризувати індикатори та параметри соціального розвитку.

Таблиця 3.2

Індекс, індикатори та параметри соціального розвитку

Індекс	Індикатор	Параметри	Позначення
Соціальний розвиток (розвиток людського потенціалу та якості життя)	Демографічний розвиток	Кількість наявного населення, тис. осіб	X_1^S (↑)
		Природний приріст (скорочення) населення (різниця між кількістю народжених живими і кількістю померлих), осіб	X_2^S (↑)
	Ринок праці	Кількість зайнятого населення, тис. осіб	X_3^S (↑)
		Рівень зареєстрованого безробіття (визначають як відношення (у відсотках) кількості безробітних, зареєстрованих у державній службі зайнятості, до середньорічної кількості населення працездатного віку), відсотків	X_4^S (↓)
		Доходи населення, млн.грн.	X_5^S (↑)
		Середньомісячна заробітна плата найманих працівників, грн..	X_6^S (↑)
	Розвиток здоров'я	Захворюваність населення, кількість уперше в житті зареєстрованих випадків захворювань, тис. осіб	X_7^S (↓)
		Забезпеченість населення лікарями, кількість лікарів усіх спеціальностей у розрахунку на 10 000 осіб, осіб	X_8^S (↑)
	Освіта	Кількість осіб, які навчаються у навчальних закладах, осіб	X_9^S (↑)
	Відпочинок і культура людей	Забезпеченість населення закладами культури, кількість місць у клубних закладах, од.	X_{10}^S (↑)
		Кількість магазинів та об'єктів ресторанного господарства підприємств, од.	X_{11}^S (↑)
		Кількість злочинів зареєстрованих органами внутрішніх справ, од.	X_{12}^S (↓)

Продовження табл.3.2

Індекс	Індикатор	Параметри	Позначення
	Стан інфраструктури	Забезпеченість населення житлом, у середньому на одну особу, м2 загальної площі	$X_{13}^S (\uparrow)$
		Введення в експлуатацію житла, м2 загальної площі	$X_{14}^S (\uparrow)$
		Кількість транспортних засобів (автомобільний транспорт і електротранспорт), тис.од.	$X_{15}^S (\uparrow)$
		Перевезення пасажирів транспортом загального користування, млн. осіб	$X_{16}^S (\uparrow)$

Індекс екологічного виміру (I_e) сформовано з п'яти показників, що характеризують екологічне навантаження і місцеве екологічне управління (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Індекс, індикатори та параметри екологічного розвитку

Індекс	Індикатор	Параметри	Позначення
Екологічний розвиток	Екологічне навантаження	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, т	$X_1^e (\downarrow)$
		Скидання забруднених зворотних вод у природні поверхневі водні об'єкти, млн. м ³	$X_2^e (\downarrow)$
		Утворення відходів I-III класів небезпеки, т	$X_3^e (\downarrow)$
	Міське екологічне управління	Капітальні інвестиції, які здійснюються з метою охорони навколишнього природного середовища, тис.грн.	$X_4^e (\uparrow)$
		Кількість громадських організацій з охорони природи (екологічні), од.	$X_5^e (\uparrow)$

Зауважимо, що в табл. 3.1–3.3 позначення $X_j (\uparrow)$ означає, що показник X_j є стимулятором, тобто чим більше його значення, тим кращий стан

підсистеми, а позначення $X_j (\downarrow)$ означає, що показник X_j є дестимулятором, тобто чим більше його значення, тим стан підсистеми гірше.

Структура математичної моделі для визначення індексу соціо-еколого-економічного розвитку міста наведена на рис. 3.3.

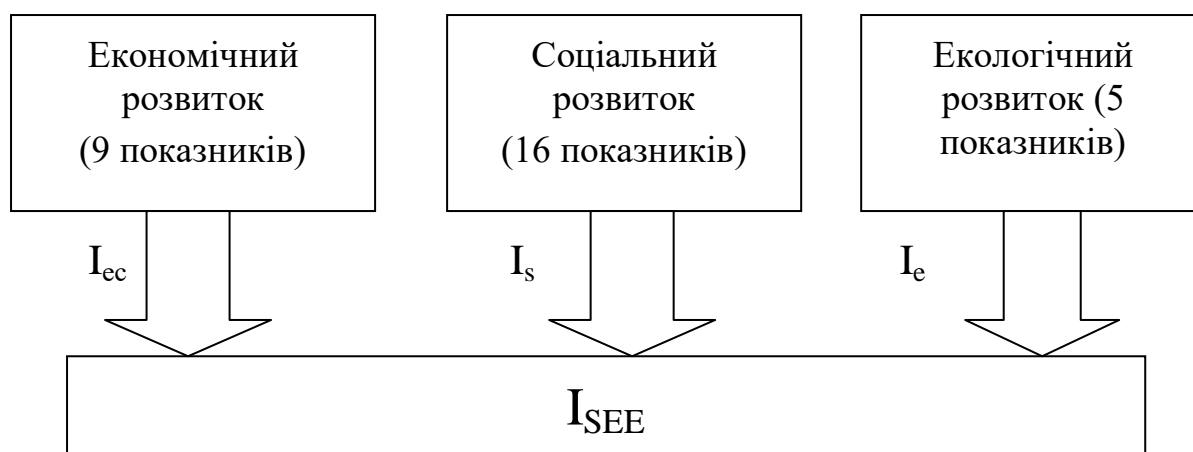

Рис 3.3 Структура математичної моделі для визначення індексу соціо-еколого-економічного розвитку міста

Таким чином, в розділі розглянуто комплексно-індексний підхід до оцінки соціо-еколого-економічного розвитку міста. Визначено групи індикаторів для здійснення процедури оцінювання. Розроблено інтегральний показник – індекс соціо-еколого-економічного розвитку міста, який дозволяє діагностувати кількісні та якісні параметри розвитку регіону.

3.2. Обґрунтування організаційних заходів з удосконалення системи моніторингу розвитку підприємств малого бізнесу

З метою поліпшення умов для малого підприємництва пропонується створити інформаційний (консультативний-навчальний) центр при Рубіжанській міській раді, на базі якого буде сформована аналітична комплексна, систематизована інформаційна база з підтримки створення й ведення бізнесу.

В якості основних функцій діяльності центру пропонуються наступні (табл. 3.4.):

Таблиця 3.4

Пропоновані функції інформаційного центру

№ зп	Функція	Умови виконання
1	Проведення навчальних семінарів-тренінгів	Часткова оплата за рахунок місцевого бюджету і зацікавлених осіб (підприємств малого бізнесу)
2	Надання комплексу інформаційно-консультаційних послуг	Часткова оплата за рахунок місцевого бюджету і зацікавлених осіб (підприємств малого бізнесу)
3	Збір, систематизація і поширення інформації щодо продукції (робіт і послуг) підприємств малого бізнесу міста Рубіжне	За рахунок підприємств малого бізнесу
4	Визначення доцільності надання пільгових цільових кредитів підприємствам малого бізнесу, аналіз їх ефективності і контроль	За рахунок Програм розвитку малого бізнесу міста
5	Допомога або повне оформлення документів, сприяння реалізації інтересів в ділових колах на місцевому, національному і міжнародному рівнях	Часткова оплата за рахунок місцевого бюджету і зацікавлених осіб (підприємств малого бізнесу)
6	Пільгова сплата за оренду приміщень, які належать до комунального майна громади	Часткова оплата за рахунок місцевого бюджету

Частину цих функцій пропонується виконувати на платній для суб'єктів малого бізнесу основі. Оскільки працівники Рубіжанської міської ради не мають право отримувати гроші від суб'єктів малого бізнесу, пропонується створення окремої юридичної особи – інформаційного центру, який матиме більше юридичних прав для якісного виконання необхідних для підприємств малого бізнесу функцій. Очікується, що спільне фінансування виконання вищенаведених функцій (і за рахунок місцевого бюджету, і за рахунок підприємств малого бізнесу) дозволить по-перше, зробити послуги

інформаційного центру дешевими для підприємств малого бізнесу, по-друге, зробити реалізацію цих функцій якісним, оскільки неякісні послуги не будуть оплачуватися.

На початковому етапі діяльності центру пропонується кількість його співробітників в розмірі двох осіб.

Діяльність відповідного центру потребує витрачання коштів. За рахунок місцевого бюджету пропонується оплата праці і відповідних податків двох осіб, що організують роботу інформаційного центру, а також офісного приміщення і комп'ютерної техніки і Інтернет.

Кошторис витрат на діяльність інформаційного центру, що пропонується покривати за рахунок місцевого бюджету, наведено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Кошторис річних витрат на діяльність інформаційного центру, що пропонується покривати за рахунок місцевого бюджету

№ зп	Показник	Розрахунок	Сума, грн.
1	Витрати на оплату праці	24000 грн. x 12 місяців	288000,0
2	Відрахування на соцстрах	288000 x 0,22	63360,0
3	Придбання комп'ютерної техніки	1 од. x 50000,00	50000,0
4	Забезпечення офісного приміщення	3000,0 грн. x 12 місяців	36000,0
5	Інші витрати	10 % від витрат на оплату праці	28800,0
	Разом за рік		466160,0

Розглянемо можливі функції інформаційного центру більш детально.

1) Проведення навчальних семінарів-тренінгів

Для забезпечення цієї функції працівники центру мають проводити опитування серед зацікавлених осіб (керівництва і працівників підприємств малого бізнесу) щодо тематики відповідних семінарів. На основі цих опитувань визначаються можливі виконавці. В більшості випадків виконавцями можуть бути залучені до цього на договірних засадах фахівці

(психологи, економісти, практики, відомі менеджери), в тому числі викладачі вищих навчальних закладів. На основі переговорів з виконавцями семінарів визначається їх загальна вартість, а далі – вартість для кожного учасника. Пропонується 40 % від прибутку залишати на розвиток центру, а 60 % - спрямовувати до місцевого бюджету на компенсацію його витрат.

Розрахунок можливих показників проведення семінарів інформаційним центром протягом року наведено в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Розрахунок можливих показників проведення семінарів інформаційним центром

№ зп	Показник	Значення
1	Можлива кількість семінарів і тренінгів протягом року	12
2	Можлива вартість участі для кожного учасника, грн./семінар	500
3	Можлива кількість учасників одного семінару (тренінгу)	15
4	Можлива оплата залученому фахівцю за проведення семінару (тренінгу), грн./год.	2000,0
5	Середня планова тривалість семінарів і тренінгів, год	2
6	Можливий річний дохід від проведення семінарів (тренінгів), грн.	90000,0
7	Витрати на залучення зовнішніх фахівців, грн./рік.	48000,0
8	Прибуток	42000,0
9	Сума з прибутку на розвиток центру, грн./рік	16800,0
10	Сума з прибутку до місцевого бюджету, грн./рік.	25200,0

На базі роботи центру можна організувати проведення навчальних семінарів-тренінгів починаючих підприємців за наступними темами: «Реєстрація бізнесу», «Ліцензування бізнесу», «Облік і оподаткування бізнесу», «Дозвільна система по початку робіт» у ході реалізації Стратегії розвитку бізнесу. Для організації проведення навчальних семінарів можна залучити на договірній основі високо кваліфікаційних викладачів кафедри публічного управління, менеджменту та маркетингу факультету економіки і

управління Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

2) Надання комплексу інформаційно-консультаційних послуг

Постійнодіючі фахівці центру мають накопичувати і систематизувати необхідну і корисну інформацію для ведення малого бізнесу і діяльності підприємств малого бізнесу. На основі такої інформації можна здійснювати інформаційно-консультаційні послуги для зацікавлених осіб. Пропонується здійснювати ці послуги на платній основі. Однак розмір плати має бути мінімальним і необтяжливим для підприємств малого бізнесу і в той же час таким, щоб у працівників фонду була зацікавленість здійснювати роботу за напрямом. Розмір плати за консультацію має бути мінімальним оскільки основні витрати на діяльність центру покриваються з місцевого бюджету.

Розрахунок можливих показників надання комплексу інформаційно-консультаційних послуг наведено в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Розрахунок можливих показників надання комплексу інформаційно-консультаційних послуг

№ зп	Показник	Значення
1	Пропонована вартість однієї консультації (щодо одного питання, але не більше 30 хвилин), грн.	200,0
2	Можлива кількість консультацій (звернень) протягом року	500
3	Можливий дохід від надання консультаційних послуг, грн..	100000,0

Пропонується 60 % відповідного доходу залишати на розвиток центру, 40 % - спрямовувати до місцевого бюджету.

Основний ефект від реалізації пропозиції полягає в тому, що відносна дешевизна консультації (в тому числі і за юридичними питаннями) інтенсифікує звернення суб'єктів малого бізнесу, що покращить їх інформаційне забезпечення. Останнє, в свою чергу дозволить підвищити рівень їх економічного становища, а, відповідно, і збільшить надходження до місцевого бюджету у вигляді податків.

3) Збір, систематизація і поширення інформації щодо продукції (робіт і послуг) підприємств малого бізнесу міста Рубіжне

Інформаційний центр на добровільних засадах може здійснювати збір і систематизацію комерційної відкритої інформації щодо продукції (робіт і послуг) підприємств малого бізнесу. Далі відповідна інформація може поширюватися як в місті, так і за його межами, в тому числі завдяки Інтернет. Підприємства малого бізнесу, які зацікавлені в тому, щоб про них довідалося більше потенційних партнерів, можуть надавати комерційну інформацію про себе до інформаційного центру. Такі послуги інформаційного центру пропонується здійснювати на платній основі. Відповідна плата має бути не сильно обтяжливою для підприємств малого бізнесу, оскільки основні витрати на діяльність центру покриваються за рахунок місцевого бюджету.

Розрахунок можливих показників збору, систематизації і поширення інформації щодо продукції (робіт і послуг) підприємств малого бізнесу міста Рубіжне наведено в табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Можливі показники збору, систематизації і поширення інформації щодо продукції (робіт і послуг) підприємств малого бізнесу міста

№ зп	Показник	Значення
1	Пропонована вартість послуг центру в рік для одного суб'єкта малого бізнесу, грн.	2000,0
2	Можлива кількість суб'єктів малого бізнесу, що скористується відповідною послугою	500
3	Можливий дохід інформаційного центру від даної послуги	1000000,0

Пропонується 50 % доходу від надання такої послуги залишати на розвиток центру, а 50 % - спрямовувати до місцевого бюджету.

Зацікавлені особи в продукції (роботах і послугах) підприємств малого бізнесу зможуть в інформаційному отримати необхідну для них інформацію.

В певному розумінні ефект для кожного окремого підприємства малого бізнесу від діяльності такого центру буде полягати в рекламі своїй діяльності (продукції, робіт і послуг).

Для міста економічний ефект від реалізації цієї пропозиції буде полягати в збільшенні реалізації продукції (робіт і послуг) підприємств малого бізнесу особливо, якщо ця продукція (роботи і послуги) буде спрямована в інші міста. В свою чергу збільшення реалізації продукції (робіт і послуг) призведе до збільшення робочих місць в місті і зростанні надходжень до місцевого бюджету.

4) Визначення доцільності надання пільгових цільових кредитів підприємствам малого бізнесу, аналіз їх ефективності і контроль

Для підтримки розвитку підприємств малого бізнесу розробляються і реалізуються різноманітні Програми, згідно яких виділяються певні кошти на сприяння розвитку підприємств малого бізнесу. Ці кошти виділяються у вигляді цільових кредитів або часткової компенсації суми процентів за такими кредитами. Наприклад, такі кредити можуть надаватися за умов створення нових робочих місць.

В такому разі збір релевантної інформації і первісний її аналіз, а також контроль дотримання умов кредитування (або пільгової компенсації частини суми процентів) може здійснюватися фахівцями інформаційного центру.

Визначення основних параметрів пільгових кредитів (дотацій) для забезпечення розвитку підприємств малого бізнесу міста наведено в табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Основні параметри пільгового кредитування (дотацій) для забезпечення розвитку підприємств малого бізнесу міста

№ зп	Показник	Значення
1	Розмір мінімальної заробітної плати, грн./міс.	10916,0
2	Розмір прибуткового податку із заробітної плати, %	14,00
3	Розмір річних відрахувань до місцевого бюджету, грн.	18338,0

За умов створення додаткового робочого місця розмір часткової компенсації суми процентів за кредитом або суми дотації на безповоротній основі має бути не вище ніж 18338,0 грн. в розрахунку на одне створене додаткове робоче місце протягом року.

Обсяг коштів, що можуть бути виділені для забезпечення пільгового кредитування, завжди буде обмеженим і забезпечить потреби всіх бажаючих. В таких умовах пропонується першочергове забезпечення підприємств малого бізнесу, що пов'язані з виробництвом продукції, а не з торгівлею і сферою обслуговування. Підприємства з виробництва продукції є базою, на якій тримається «надбудова», тобто інфраструктура, що включає в себе торгівлю і обслуговування. Підприємства торгівлі і сфери обслуговування не потребують значних капіталовкладень в порівнянні з виробництвом, та за наявності платоспроможного попиту (населення) можуть організовуватися досить легко приватними підприємцями. В той час, як організація і відкриття підприємств з виробництва продукції є значно більш складним.

Працівники інформаційного центру можуть відстежувати відповідні проекти з розвитку і створення виробничих підприємств через комерційні банки і пропонувати таким підприємствам розгляд умов пільгового кредитування.

Основний економічний ефект від реалізації цієї пропозиції полягає в збільшенні робочих місць і надходжень до місцевого бюджету за податковим податком з доходів громадян в більшому розмірі ніж суми, які спрямовуються на забезпечення пільгового кредитування.

5) Допомога або повне оформлення документів, сприяння реалізації інтересів в ділових колах на місцевому, національному і міжнародному рівнях

Працівникам і особливо менеджерам підприємств малого бізнесу інколи не вистачає часу на оформлення величезної кількості документів, що необхідні для врегулювання різноманітних питань в місцевих органах державної влади. На постійній основі такі документи можуть оформлюватися працівниками інформаційного центру на договірних засадах. Розмір плати за відповідні

послуги має визначатися за умов взаємоузгодженості сторін і може змінюватися. Однак, оскільки основні витрати на створення і функціонування інформаційного центру фінансуються за рахунок місцевого бюджету, вартість допомоги в оформленні документів для підприємств малого бізнесу має бути на відносно низькому рівні.

Пропонується 50 % надходжень від підприємств малого бізнесу за здійснення таких послуг залишати на розвиток інформаційного центру і матеріальне стимулювання його працівників. Інші 50 % - спрямовувати до місцевого бюджету.

Розрахунок можливих надходжень від здійснення лобіювання інтересів підприємств малого бізнесу міста наведено в табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Розрахунок можливих надходжень від здійснення лобіювання інтересів
підприємств малого бізнесу міста

№ зп	Показник	Значення
1	Можлива вартість послуг за допомогу в оформленні документів для одного суб'єкта підприємницької діяльності, грн..	1500,0
2	Можлива кількість суб'єктів підприємницької діяльності, що скористається відповідною послугою протягом року	200
3	Можлива сума надходжень від здійснення виду послуг протягом року, грн.	300 000,0

Основний ефект від реалізації пропозицій полягає в гармонізації інтересів підприємств малого бізнесу і місцевих органів державної влади, що покращить економічне становище відповідних підприємств і збільшить розмір надходжень до місцевого бюджету.

В цілому для забезпечення фінансової стійкості малих підприємств необхідно розробляти антикризову стратегію розвитку підприємства. Стратегія повинна включати різноманітні механізми підвищення ефективності формування та використання фінансових ресурсів підприємства. Стратегія

підприємництва повинна спрямовуватися не на зниження торгової націнки та витрат, а на збільшення ділової активності та залучення кваліфікованих кадрів.

У зв'язку з цим необхідно внести корективи до Програми розвитку бізнесу. Процес започаткування і розвитку бізнесу все ще залишається складним, недосконалим і обтяженим численними проблемами для підприємців. На сьогодні можна виділити наступні проблемні питання:

- недосконала дозвільна система. Не зважаючи на впровадження у січні 2006 року Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» [8], діюча на сьогодні система все ще залишається недосконалою, неузгодженою на центральному рівні, що створює численні проблеми для підприємців;

- високе податкове навантаження, здійснення перевірок контролюючими органами. Надмірний податковий тиск, зумовлює повільний та тіньовий розвиток бізнесу;

- слабо розвинута мережа консультаційних і навчальних послуг;
- ринок консалтингових послуг перебуває у стадії становлення;
- висока вартість якісного консалтингу, юридичних та тренінгових послуг. Система бізнес-освіти поки що є слабо розвинутою, практично відсутня фінансова підтримка професійної бізнес-освіти;
- ускладнений доступ малого бізнесу до фінансових ресурсів.

Найбільш актуальним для представників малого бізнесу є питання отримання невеликих кредитів, а також довгострокове кредитування. Фактично не діє недержавне гарантування кредитів за участю небанківських фінансових установ. Значною перешкодою в отриманні малим бізнесом кредитів є відсутність заставного майна у суб'єктів малого підприємництва, яке може гарантувати банкам повернення кредитних коштів.

Цілями Стратегії мають бути: створення сприятливих умов для розвитку нових малих підприємств та залучення інвестицій; створення сприятливих умов для ефективного розвитку діючих підприємств, підвищення конкурентоспроможності виробляємої продукції, робіт і послуг, розвитку

вільної конкуренції в місті; формування сприятливого бізнес-середовища, ґрунтованого на партнерстві влади, бізнесу та громадськості; розвиток людського та соціального потенціалу шляхом впровадження сучасних програм перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів з метою подальшої їх зайнятості.

Для досягнення цих цілей необхідно: удосконалення нормативного регулювання сфери малого бізнесу, фінансово-кредитна підтримка, ресурсне забезпечення, формування інфраструктури підтримки підприємництва. Ряд визначених проблемних питань може бути вирішено тільки на державному рівні.

3.3. Оцінка економічної ефективності запропонованих заходів

З метою економічної доцільності реалізації комплексу запропонованих заходів з удосконалення системи моніторингу розвитку підприємств малого бізнесу міста необхідним є порівняння сукупності основних показників соціально-економічного становища міста і розвитку підприємств малого бізнесу за планом і базовими значеннями. В якості базових значень розглядаються відповідні показники 2020 року.

В результаті реалізації комплексу пропозицій планувалось збільшення кількості суб'єктів підприємницької діяльності як фізичних, так і юридичних осіб, а також зростання обсягу їх реалізованої продукції. Останнє, в свою чергу, розглядалось в якості основного чинника збільшення кількості зайнятих працівників на підприємствах малого бізнесу.

Результати оцінки реалізації комплексу пропозицій наведено в табл. 3.11.

Таблиця 3.11

Результати оцінки реалізації комплексу пропозицій щодо удосконалення системи моніторингу розвитку підприємств малого бізнесу

№ зп	Показник	Од. ви-міру	Значення показника		Відхилення	
			базовий варіант	план	абсолют-не	відносне, %
1	2	3	4	5	6	7
1	Кількість зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності –юридичних осіб	осіб	53	56	3	5,66
2	Кількість суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб	осіб	523	547	24	4,58
3	Обсяг реалізованої продукції (робіт та послуг) суб'єктами підприємницької діяльності	млн. грн.	1152	1206	54	4,68
4	Надходження до міського бюджету від малого бізнесу	тис. грн.	17723,0	18553	830	4,68
5	Середня кількість зайнятих працівників на малих підприємствах	осіб	590	607	17	2,88
6	Середньомісячна заробітна плата працівників на малих підприємствах	грн.	10916,0	10916,0	0,00	0,00
7	Питомі надходження до місцевого бюджету в розрахунку на одного суб'єкта	тис.г рн.	32,10	33,08	0,098	3,05
8	Питомі надходження до місцевого бюджету в розрахунку на 1 грн. обсягу реалізації продукції (робіт, послуг)	грн.	0,15	0,15	0	0,00
9	Питомі надходження до місцевого бюджету в розрахунку на одного працівника підприємств малого бізнесу	тис.г рн.	37,41	37,41	0	0,00
10	Річні витрати на функціонування інформаційного центру	тис.г рн.	-	466,16	466,16	-

При визначення планових показників вищенаведеної таблиці приймалися незмінними всі інші чинники 2020 року.

Збільшення обсягу надходжень до місцевого бюджету планувалось в основному в залежності від зростання кількості зайнятих на відповідних підприємствах оскільки основним джерелом надходжень в місцевий бюджет є прибутковий податок з доходів громадян. До того ж, враховувались додаткові надходження від діяльності інформаційного центру.

В цілому в результаті здійснення комплексу запропонованих заходів сума збільшення надходжень до місцевого бюджету перевищує витрати на функціонування інформаційного центру. Річний економічний ефект від реалізації запропонованого комплексу заходів складає:

$830,0 - 466,16 = 363,84$ тис.грн. – що дозволяє констатувати економічну доцільність його реалізації.

Висновки до розділу 3

Розглянуто комплексно-індексний підхід до оцінки соціо-еколого-економічного розвитку міста, проведено обґрунтування організаційних заходів з удосконалення системи моніторингу розвитку підприємств малого бізнесу та надана оцінка економічної ефективності запропонованих заходів.

Досліджено розвиток міста як комплексний процес, який веде до вирішення міських проблем, до поліпшення умов життя городян шляхом досягнення збалансованого соціально-економічного та екологічного розвитку, ми прийшли, в кінцевому рахунку, до наступних трьох базових компонентів, що створюють систему забезпечення соціо-еколого-економічного розвитку міста.

Визначено групи індикаторів для здійснення процедури оцінювання. Розроблено інтегральний показник – індекс соціо-еколого-економічного

розвитку міста, який дозволяє діагностувати кількісні та якісні параметри розвитку регіону.

Запропоновано здійснювати комплексний і систематичний моніторинг розвитку підприємств малого бізнесу міста Рубіжне. Уточнено принципи, методи і виконавці здійснення відповідного моніторингу. Конкретизовано показники, що прямо або опосередковано характеризують розвиток підприємств малого бізнесу міста. До того ж, здійснено оцінку ваги відповідних показників. Запропоновано функції місцевих органів державної влади для забезпечення розвитку підприємств малого бізнесу.

Доведено економічну доцільність створення інформаційного центру на базі Рубіжанської міської ради. Запропоновано функції цього центру і умови їх виконання. Здійснено оцінку економічної доцільності реалізації кожної з таких функцій. Всі вищенаведені функції сприяють збільшенню обсягів виробництва продукції (робіт і послуг) підприємств та кількості зайнятих на цих підприємствах. І перше і друге в підсумку є чинником зростання надходжень до місцевого бюджету.

Визначено ефективність реалізації всього комплексу пропозицій шляхом порівняння основних соціально-економічних показників розвитку підприємств малого бізнесу міста. В цілому в результаті здійснення відповідного комплексу запропонованих заходів сума збільшення надходжень до місцевого бюджету перевищить витрати на функціонування інформаційного центру. Річний економічний ефект від його складає близько 363,84 тис.грн., що дозволяє констатувати економічну доцільність реалізації пропозицій.

ВИСНОВКИ

На основі проведених досліджень вирішено актуальне завдання щодо моніторингу та оцінки місцевого економічного розвитку, що зводиться до такого:

Розглянуто теоретичні засади моніторингу та оцінки місцевого економічного розвитку, зокрема його цілі, завдання та принципи; теоретичні аспекти планування, організація моніторингу та оцінювання місцевого економічного розвитку; зарубіжний досвід відповідного моніторингу.

Головною метою моніторингу економічних процесів в регіоні є збір, вивчення і підготовка інформації для прийняття і аналізу економічних рішень на різних рівнях управління. Визначено риси, напрямки, характеристики, предмет, суб'єкти та об'єкти моніторингу місцевого економічного розвитку.

Систему моніторингу соціально-економічного розвитку регіону можна представити як сукупність взаємопов'язаних елементів, яка забезпечує цілеспрямоване та систематичне оцінювання соціально-економічного розвитку для забезпечення переходу регіону до більш довершеного стану порівняно з поточним завдяки досягненню цілей соціально-економічного розвитку в умовах дії багатьох факторів. Система моніторингу соціально-економічного розвитку дає можливість визначити рівень досягнення поставлених цілей та вплив змін на ефективність соціально-економічного розвитку.

Уточнено етапи організації системи моніторингу, її елементи та принципи формування. Базуючись на результатах моніторингу, здійснюється оцінювання та перегляд стратегії місцевого розвитку або її окремих частин.

Визначено, що моніторинг стану виконання заходів проводиться на підставі інформації головних виконавців, визначених планом заходів, яка ними подається відповідальному за проведення моніторингу та оцінки реалізації стратегії у строки, встановлені рішенням органу публічної влади або місцевого самоврядування. Індикатори лежать в основі будь-якого моніторингу. Без

індикаторів здійснити моніторинг неможливо. Це показники, за допомогою яких здійснюється моніторинг і визначається рівень прогресу щодо виконання окремих завдань програми, досягнення очікуваних результатів (короткотермінових та середньо-термінових) тощо.

Узагальнено істотні відмінності між оцінкою і моніторингом. На відміну від моніторингу оцінка має характер судження і служить підготовці перспективних і стратегічних рішень. Технології моніторингу та контролю успішно застосовуються у розвинутих державах світу та стали традиційним інструментом управлінської діяльності. В цих країнах на регіональному рівні кожне управління має у штаті експертів з моніторингу, завданням яких є постійний аналіз даних відповідно до загальних та регіональних правил розробки політики. Узагальнюючи зарубіжний досвід, можна констатувати, що моніторинг є активним суб'єктом пошуку і реалізації нових можливостей у генеруванні та освоєнні новаторських ідей, розробленні нових продуктів і технологій, здійсненні інновацій та оволодінні перспективними факторами розвитку державного та регіонального управління.

Визначено основні недоліки та переваги регулювання та організації території громади. Визначено, що право організації проведення моніторингу та оцінки економічного розвитку цієї території покладено на виконавчий орган Рубіжанської міської ради Луганської області, а саме - на Управління економіки. Спеціалісти цього управління займають більшість у робочій групі з організації, проведення моніторингу економічного розвитку міста та надання оцінки результативності управлінських дій влади місцевого самоврядування. Конкретизовано схему організації процесу моніторингу соціально-економічного розвитку Рубіжанської ОТГ.

Уточнено основні недоліки в організації проведення моніторингу та надання оцінки економічного розвитку Рубіжанської ОТГ. Проведено аналіз економічного стану м. Рубіжне. Визначено, що регіон займає останні позиції в економічному розвитку серед інших міст та регіонів України, Луганська область, взагалі, на протязі останніх семи років посідає останнє місце серед

всіх областей країни та являється депресивним районом, за рахунок того, що середній показник обсягу валового регіонального продукту на одну особу у фактичних цінах є найнижчим у сукупності всіх регіонів.

Воєнні дії на території області, фінансова криза та епідемія COVID-19 за останні роки Луганщину в цілому, та місто Рубіжне зокрема, зробили з промислового самодостатнього регіону в дотаційний.

Низька заробітна плата, високий рівень безробіття, недостатній рівень обсягу капітальних інвестицій, невисокий рівень будівельних робіт, мінімальне зростання суб'єктів середнього та малого підприємства, зменшення чисельності населення Рубіжанської ОТГ та складна логістика в області – це основні проблеми та недоліки громади, які потребують негайного вирішення на регіональному рівні, а краще з залученням держави, для розробки нової дієвої стратегічної програми для мінімізації ризиків та здебільшого зростання добробуту жителів регіону.

Надано рекомендації щодо розробки методичних вказівок по організації та проведення моніторингу економічного розвитку регіону. Порекомендовано використовувати комплексно-індексний підхід в системі економічного моніторингу розвитку регіону, який більш детально буде розкрито в третьому розділі роботи. Розглянуто комплексно-індексний підхід до оцінки соціо-еколого-економічного розвитку міста, проведено обґрунтування організаційних заходів з удосконалення системи моніторингу розвитку підприємств малого бізнесу та надана оцінка економічної ефективності запропонованих заходів.

Досліджено розвиток міста як комплексний процес, який веде до вирішення міських проблем, до поліпшення умов життя городян шляхом досягнення збалансованого соціально-економічного та екологічного розвитку, ми прийшли, в кінцевому рахунку, до наступних трьох базових компонентів, що створюють систему забезпечення соціо-еколого-економічного розвитку міста.

Визначено групи індикаторів для здійснення процедури оцінювання. Розроблено інтегральний показник – індекс соціо-еколого-економічного розвитку міста, який дозволяє діагностувати кількісні та якісні параметри розвитку регіону.

Запропоновано здійснювати комплексний і систематичний моніторинг розвитку підприємств малого бізнесу міста Рубіжне. Уточнено принципи, методи і виконавці здійснення відповідного моніторингу. Конкретизовано показники, що прямо або опосередковано характеризують розвиток підприємств малого бізнесу міста. До того ж, здійснено оцінку ваги відповідних показників. Запропоновано функції місцевих органів державної влади для забезпечення розвитку підприємств малого бізнесу.

За результатами моніторингу щодо соціально-економічного розвитку громади, для зростання кількості суб'єктів підприємництва та зменшення рівня безробіття в місті Рубіжне, запропоновано створити інформаційний (консультативний-навчальний) центр, на базі якого буде сформована аналітична комплексна, систематизована інформаційна база з підтримки створення й ведення бізнесу.

Доведено економічну доцільність створення інформаційного центру на базі Рубіжанської міської ради. Запропоновано функції цього центру і умови їх виконання. Здійснено оцінку економічної доцільності реалізації кожної з таких функцій. Всі вищенаведені функції сприяють збільшенню обсягів виробництва продукції (робіт і послуг) підприємств та кількості зайнятих на цих підприємствах. І перше і друге в підсумку є чинником зростання надходжень до місцевого бюджету.

Визначено ефективність реалізації всього комплексу пропозицій шляхом порівняння основних соціально-економічних показників розвитку підприємств малого бізнесу міста. В цілому в результаті здійснення відповідного комплексу запропонованих заходів сума збільшення надходжень до місцевого бюджету перевищить витрати на функціонування інформаційного центру. Річний

економічний ефект від його складає близько 363,84 тис.грн., що дозволяє констатувати економічну доцільність реалізації пропозицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Меморандум взаєморозуміння між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо поглиблення співробітництва. Кабінет Міністрів України, ОЕСР; Меморандум, Міжнародний документ від 07.10.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_003#Text
2. Про визначення окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей, в яких запроваджується особливий порядок місцевого самоврядування. Постанова Верховної Ради України від 17.03.2015 № 252-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-19#Text>
3. Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями. Постанова Верховної Ради України від 17.03.2015 № 254-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-19#Text>
4. Про Генеральну схему планування території України. Закон України від 07.02.2002 № 3059-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14#Text>
5. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України. Закон України від 23.03.2000 № 1602-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>
6. Про державні цільові програми. Закон України від 18.03.2004 № 1621-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text>
7. Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

8. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності. Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#top>
9. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики. Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
10. Про засади державної регіональної політики. Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
11. Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень [...]. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Перелік від 02.12.2015 № 1275-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-2015-p#top>
12. Про затвердження Порядку здійснення моніторингу соціально-економічних показників розвитку регіонів, районів та міст обласного, республіканського в Автономній [...]. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Перелік від 02.03.2010 № 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/235-2010-p#Text>
13. Про затвердження Порядку підготовки, укладення та виконання угоди щодо регіонального розвитку і відповідної типової угоди. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Угода, Заходи від 23.05.2007 № 751. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2007-p#Text>
14. Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Інформація, Методика від 21.10.2015 № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-p#Text>

15. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності [...]. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Звіт від 11.11.2015 № 932. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-п#Text>
16. Про затвердження Стратегії економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План від 18.08.2021 № 1078-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1078-2021-р#Text>
17. Про індустриальні парки. Закон України від 21.06.2012 № 5018-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>
18. Про місцеві державні адміністрації. Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
19. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
20. Про оренду державного та комунального майна. Закон України від 10.04.1992 № 2269-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-12#Text>
21. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей. Закон України від 16.09.2014 № 1680-VII. . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1680-18#Text>
22. Про приватизацію державного і комунального майна. Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text>
23. Про регулювання містобудівної діяльності. Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
24. Про стимулювання розвитку регіонів. Закон України від 08.09.2005 № 2850-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15#Text>
25. Про схвалення Концепції економічного розвитку Донецької та Луганської областей. Розпорядження Кабінету Міністрів України;

Концепція від 23.12.2020 № 1660-р. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1660-2020-p#Text>

26. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2021-2023 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2020 № 671. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2020-п#Text>
27. Про транскордонне співробітництво. Закон України від 24.06.2004 № 1861-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>
28. Угода між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку про відновлення дії Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України і Організацією [...]. Угода Кабінету Міністрів України; ОЕСР; Міжнародний документ від 29.12.2020, 12.02.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_001-21#Text
29. Анимица Е.Г., Власова Н.Ю. Городская политика: теория, методология, практика. Екатеринбург: ИЭ УрО РАН, 2004.
30. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. СПб.: Питер, 1999. 416 с
31. Балабанов Г.В. Вишневський В.В. Територіальний соціально-економічний моніторинг в Україні /НАН України ІГ. — К.: Нора_Друк, 2001. — 58 с.
32. Большой экономический словарь / под ред. А.Н.Азрилияна.-2-е изд. доп. и перераб.- М.: Институт новой экономики, 1997.-864с.
33. Борисов А.Б. Большой экономический словарь /А.Б. Борисов.- М.:Книжный мир, 2002.-895 с.
34. Важенин С. Г. Социальная инфраструктура народнохозяйственного комплекса: Политэкономический аспект регионального развития / С. Г. Важенин. – Москва : Наука, 1984. – 173 с.
35. Валентюк І.В. Алгоритм впровадження моніторингу регіонального розвитку // Вісник Національної академії державного управління – С.156 – 161.

36. Валентюк І.В. Поняття та сутність моніторингу в системі регіонального управління / І.В. Валентюк // Вісник Національної академії державного управління
37. Вертакова Ю.В., Рисин І.Е. Формирование системы мониторинга структурного развития региональной экономики / Государственное и муниципальное управление. Учёные записки. 2019. №2. С. 23-34
38. Гапоненко А.Л., Панкрухин А.П. Общий и специальный менеджмент: Учебник/Общ. ред. А.Л. Гапоненко, А.П. Панкрухин. — М.: Изд-во РАГС, 2001.— 568 с.
39. Гбур З. В. Роль моніторингу в організаційно-управлінському забезпеченні державної політики // Ефективність державного управління: зб. наук. праць Львівського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України. — Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2007. — С. 279—285.
40. Гладій М.В., Долішній М.І., Писаренко С.М. Реалізація регіональної політики на базі сучасного менеджменту і моніторингу // Регіональна політика: методологія, методи, практика / НАН України. Інститут регіональних досліджень. — Львів, 2001. — С. 538—556.
41. Егоров И. И. Региональные информационно-аналитические центры: структура и задачи // Информационное общество. 1996. № 1. С. 54—59.
42. Євсєєва О. О. Стратегічні напрями соціального розвитку, шляхи державного регулювання : монографія / О. О. Євсєєва. – Київ : Видавець Коваленко В. Ф., 2011. – 524 с.
43. Князев С.О. К вопросу формирования системы показателей мониторинга социально-экономического развития регионов / С.О. Князев // В мире научных открытий. 2013. №8.1. С.30-34.
44. Когут А.Е., Информационные основы социально-экономического регионального мониторинга: монография / А.Е. Когут, В. Е. Рохчин. Вологда: ИСЭРТ РАН, 2006. 217с.

45. Козак Ю.Г. Економіка зарубіжних країн / За ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, К. І. Ржепішевського. — К.: ЦУЛ, 2003. — 352 с.
46. Кондратьев В.В. Роль мониторинга в обеспечении устойчивого развития социально-экономических процессов в регионе / Экономика и управление. 2021. №2(87) С.168-171.
47. Кузьмин А. и др. Особенности проведения отдельных этапов оценки проектов и программ // Материалы для Школы по оценке программ, 2001
48. Кулик А.В. Регіональний соціально-економічний моніторинг: проблеми та основні теоретико-методологічні засади // Економіка та держава. — 2008.-№7 — С. 15-18.
49. Кураков Л.П. Экономический энциклопедический словарь / Л.П. Кураков, В.Л. Кураков, А.Л. Кураков.-М.Вуз и шкороа, 2005.-1030 с.
50. Лендьел М. Моніторинг та оцінювання стратегій і програм регіонального розвитку в Україні / М. Лендьел, Б. Винницький, Ю. Ратейчак. — К.: К.І.С., 2007. — 120 с.
51. Максимова Т. С. Региональное развитие (анализ и прогнозирование) : монография / Т. С. Максимова. — Луганск : Изд-во ВЛУ им. В. Даля, 2003. — 304 с.
52. Маркетингова стратегія Рубіжанської територіальної громади / [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://rmr.gov.ua/upload/pdf/3c9afff966d940e20f2bf4db147636a2.pdf>
53. Морозов А.О., Косолапов В.Л., Колосов В.Є.// Наук-техн. інформація. 2002. №3. С. 18-23.
54. Недобега О.О. Система моніторингу соціально-економічного розвитку регіону. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка».Вип.5(2),2011. С.34-40
55. Пакуліна А.А. Раціоналізація інформаційних потоків і вдосконалення системи показників соціально-економічного моніторингу розвитку

- регіону / А.А. Пакуліна, Г.С. Пакуліна // Траектория науки.2016. №2(7). С.257-275.
- 56.Пакулін С. Л. Концепція управління потенціалом соціально-економічного розвитку регіону / С. Л. Пакулін // Science and civilization – 2015 : materials of the XI International scientific and practical conference, 30 January – 07 February 2015. – Sheffield : Science and education LTD, 2015. – Vol. 5 : Economic science. Political science. – Р. 5-7.
- 57.Піддубна О. О., Гоцуленко В. В., Андрейшина Н. Б. Моделювання економічної динаміки: навч.-метод. посіб. Дніпропетровськ: Біла К. О., 2010. 328 с.
- 58.Побурко Я.О., Карпов В.І. та ін. Інтегральна оцінка та порівняння соціально_економічного стану регіонів . Регіональна економіка. Додаток: Регіони України: Економіко-статистичні порівняння. 2000. №4/5—78 с.
- 59.Положення про Управління економіки Рубіжанської міської ради Луганської області від 14.04.2021 р. №9/2. URL: <https://rmr.gov.ua/upload/docs/d9929ff71cc7aaa372e779d0dd8a3a79.pdf>
- 60.Портал Міністерства фінансів України, 2018-2021. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>
- 61.Портал спроможності територіальних громад, вересень 2021/За заг.ред. Остапенко П./ Проект «Підтримка належного врядування в місцевих громадах як складової реформи децентралізації» Координатора проєктів ОБСЄ в Україні, Міністерство розвитку громад та територій України, - Київ.: -Вересень 2021.-30 с. URL: https://tdukr.maps.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=47f24b79311f44e2863eabe27ccbdc81&fbclid=IwAR3NdmVaXZD_ojyJnqt41UF01jJ5eOuNZLfJALashZLhfl2mg8w5cdv0ohk#
- 62.Пурський О.І., Мороз І.О. Основні положення організації моніторингу соціально-економічного розвитку на основі інформаційних технологій . Економіка, фінанси, право. 2013.№8 С.11-13.

- 63.Репова М.Л., Сазанова Е.В., Лобанова Ю.С. Инструментарий социально-экономического мониторинга регионов для целей управления./ Мониторинг экономических систем/Финансовая аналитика, проблемы и решения.2014.13(199). С.44-52
- 64.Санжаровський І., Полянський Ю. Посібник з моніторингу та оцінювання програм регіонального розвитку / Лендшел М., Винницький Б., Ратейчак Ю., Санжаровський І. За ред. Санжаровського І., Полянського Ю. – К.: К.І.С., 2007. – 80 с.
- 65.Селиверстов В.Е. Стратегические разработки и стратегическое планирование в Сибири: опыт и проблемы. – Новосибирск: ИЭОПП СО РАН, 2010. – 496 с.
- 66.Сментина Н. В., Фіалковська А. А. Стратегічне планування місцевого розвитку: навч. посіб. – К.: ФОП Гуляєва В.М., 2019. – 244 с.
- 67.Соціально-економічний розвиток регіонів. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/rejtyngova-oczinka-za-2020-rik-prezentaczijni-materialy.pdf>
- 68.Социологическая энциклопедия: в 2-х т.-Т-1:Руководитель научного проекта/Г.Ю. Семгин.-М.:Мысль,2003.-694с.
- 69.Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком: навчальний посібник /Д.М. Стеченко.-К.: Вища школа, 2000. 223 с.
- 70.Стратегія розвитку Рубіжанської міської громади до 2027 року від 24 грудня 2020 р. №6/21. URL: <https://rmr.gov.ua/upload/pdf/ec43585feaac04d82f1ac06e791563f8.pdf>
- 71.Усач Б.Ф. Контроль і ревізія: підручник. — 4-те вид. — К.: Знання-Прес, 2002. — 253 с.
- 72.Ускова Т.В. Управление устойчивым развитием региона: монография/Т.В. Ускова.-Вологда: ИСЭРТ РАН, 2009.-355с.
- 73.Фетисов Г.Г. Региональная экономика и управление / Г.Г. Фетисов, В.П. Орешин. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 416 с.

74. Філіпенко А.С. Економіка зарубіжних країн / А.С.Філіпенко та ін. — К.: Либідь, 2000. — 581 с.
75. Чернюк Л. Г. Соціально-економічні проблеми регіонів: методологія і практика / Л. Г. Чернюк , Б. М. Данилишин , М. І. Фашевський. — Черкаси : РВПС України НАН України, 2006. — 315 с.
76. Шахбазов П.З. Оценка экономического потенциала региона и факторов эффективности его использования. Автореф. дис. ...к-та экон. наук: 08.00.05 / П.З. Шахбазов; Северо-Кавказский федеральный университет. — Кисловодск, 2013. — 24 с.
77. Юрій С.І. Казначейська система: підручник / Юрій С.І., Стоян В.І., Мац М.Й. — Тернопіль, 2002. — 394 с.
78. Якубів В.М., Попадинець Н.М., Максимів Ю.В. Теоретичний і прикладний аспекти моніторингу соціально-економічних процесів розвитку регіону / Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. Випуск 13, Т1. С. 176-184.
79. Development Report Card for the States. URL: http://cfed.org/knowledge_center/research/DRC/
80. EU Regional Competitiveness Index RCI 2013. URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eurscientific-and-technical-research-reports/eu-regional-competitivenessindex-rci-2013>
81. LEADER Observatory Territorial Competitiveness: Creating a Territorial Development Strategy in the Light of the Leader Experience. Brussels: LEADER Observatory, 1999
82. OECD How regions grow: Trends and Analysis, OECD Publishing, 2009, p.38.
83. OECD Regional Outlook 2011, OECD Publishing, 2011, p.34.
84. OECD Territorial Outlook 2001 URL: http://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-andregional-development/oecd-territorial-outlook_9789264189911-en;jsessionid=1fu2qi4ugh3tt.x-oecd-live-02

85. Regional Economic Capacity Index, Memorial University of Newfoundland.

URL: <http://reci.ucs.mun.ca/about.php>

ДОДАТКИ

Додаток 1

Основні показники соціально-економічного і культурного розвитку
міста Рубіжне на 2021 рік

№ з/п	Назва показника	Од. виміру	2019 рік (факт)	2020 рік (очікуване)	Темп росту (зниження) 2020 рік До 2019 року, %	2021 рік (прогноз)	Темп росту (зниження) 2021 рік До 2020 року, %
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Фінансові ресурси						
	Доходи місцевих бюджетів	млн грн	229,3	234,0	102,0	285,6	122,1
1.2	Фінансування заходів						
	Видатки місцевих бюджетів	млн грн	227,7	254,5	111,8	627,3	246,5
	у т.ч.						
	загальний фонд	млн грн	197,4	224,6	113,8	328,4	146,2
	спеціальний фонд	млн грн	30,3	29,9	98,7	29,89	99,97
2	Механізми регулювання						
2.1	Управління об'єктами загальної власності територіальних громад, сіл, селищ, міст області						

Продовження додатку 1

1	2	3	4	5	6	7	8
	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (робіт, послуг)	млн грн	102,9	103,1	100,1	88,8	86,1
	Собівартість реалізованої продукції	млн грн	123,8	110,3	89,1	86,5	78,4
	Фінансовий результат звичайної діяльності до оподаткування (сальдо)	млн грн	-20,9	-7,2	34,5	2,3	31,9
	Чистий прибуток (збитки) сальдо	млн грн	-20,9	-7,2	34,5	2,3	31,9
	Фонд оплати праці	млн грн	44,5	51,3	115,3	46,1	89,9
3	Реальний сектор економіки						
3.1	Транспорт і зв'язок						
	Перевезення вантажів усього	млн тонн	13,2	12,7	96,2	14,5	114,2
	у тому числі залізничним транспортом	млн тонн	0	0	0	0	0
	автомобільним транспортом загального користування	млн тонн	13,2	12,7	96,2	14,5	114,2
	Перевезення пасажирів, усього	тис.пас .	2318	1526	65,8	1848	121,1
	у тому числі залізничним транспортом	тис.пас .	0	0	0	0	0
	автомобільним транспортом загального користування	тис.пас .	2318	1526	65,8	1848	121,1

Продовження додатку 1

1	2	3	4	5	6	7	8
3.2	Будівництво						
	Прийняття в експлуатацію житла (нове будівництво)	тис. м2	2,0	2,0	100,0	1,7	83,5
	Обсяг виконаних будівельних робіт (у фактичних цінах без ПДВ)	млн грн	43,7	45,1	103,2	42,4	94,0
	Індекс обсягу виконаних будівельних робіт	%	-	-	-	-	-
4	Соціальна сфера						
4.1	Демографічна ситуація						
	Чисельність наявного населення	осіб	56,8	56,3	99,1	56,0	99,4
	Кількість живонароджених	осіб	301	230	76,4	220	95,6
	Кількість померлих	осіб	859	830	96,6	825	99,4
	Природний приріст (зменшення) населення	осіб	558	600	107,5	525	87,5
	Внутрішньо переміщені особи	осіб	5308	5381	101,4	5451	101,3
4.2	Ринок праці і зайнятість						
	Чисельність працівників у віці 15-70 років, зайнятих економічною діяльністю (у середньому за рік)	тис. осіб	-	-	-	-	-
	Середньооблікова кількість штатних працівників	тис. осіб	9442	9023	95,6	9700	107,5

Продовження додатку 1

1	2	3	4	5	6	7	8
	Чисельність безробітних за методологією МОП (у середньому за рік)	тис. осіб	-	-	-	-	-
	Рівень безробіття за методологією МОП, в % серед економічно активного населення у віці 15-70 років	%	-	-	-	-	-
4.3	Грошові доходи населення						
	Доходи населення всього	млн грн	-	-	-	-	-
	в т.ч. заробітна плата	млн грн	-	-	-	-	-
	Співвідношення заробітної плати до доходів населення	%	-	-	-	-	-
	Фонд оплати праці усіх працівників, зайнятих у галузях економіки (без малих підприємств)	млн грн	1820,2	2075,6	114,0	2366,2	114,0
	Середньомісячна заробітна плата	грн	9931	10916	91,0	12000	109,9
	Індекси реальної заробітної плати у % до відповідного періоду попереднього року	%					
	Середній розмір пенсії	грн	3488,42	3861,68	110,7	4344,39	112,5

Продовження додатку 1

1	2	3	4	5	6	7	8
4.4	Житлово-комунальне господарство						
	рівень оплати за послуги ЖКГ:	%	79,7	88,4	110,9	92,0	104,1
	-тепло-постачання	%					
	- водопостачання і водовідведення	%	104,9	135,8	129,5	91,0	67,0
	- утримання будинків, споруд і прилеглої території	%	72,7	78,8	108,4	96,2	122,1
	Кількість створених ОСББ	од.	2	9	450,0	5	55,6
	Кількість житлових будівель оснащених вузлами комерційного обліку теплової енергії	од.	0	0	0	0	0
	Кількість житлових будівель оснащених вузлами комерційного обліку питної води	од.	0	0	0	0	0
5	Гуманітарна сфера						
5.1	Охорона здоров'я						
	Видатки на утримання установ охорони здоров'я	млн грн	16,6	18	108,4	32,1	178,3
	Смертність дітей до 1 року життя	на 1000 народжених живими	7,1	7,1	100,0	7,1	100,0

Продовження додатку 1

1	2	3	4	5	6	7	8
	Загальна чисельність лікарів в закладах охорони здоров'я усіх форм підпорядкування	тис. осіб	0,139	0,137	98,6	0,139	101,5
	Загальна чисельність середніх медпрацівників в закладах охорони здоров'я усіх форм підпорядкування	тис. осіб	0,363	0,336	92,6	0,338	100,6
	Динаміка захворювань за основними видами захворювань:						
	злоякісні новоутворення	випадків на 100 тис. нас.	Захворюваність населення з 2018 року не розраховується згідно з наказом МОЗ від 26.01.2018 №157 "Про внесення змін до деяких наказів Міністерства охорони здоров'я України, яким скасована форма первинної облікової документації №025-2/о "Талон реєстрації заключних діагнозів				
	активний туберкульоз	випадків на 100 тис. нас.					
	Кількість ВІЛ-інфікованих, що перебувають на обліку у медичних закладах на кінець року, осіб	осіб	516	528	102,3	524,0	99,2
	Кількість хворих на СНІД, що перебувають на обліку у медичних закладах на кінець року, осіб	осіб	111	114	102,7	111,0	97,4
	Рівень травматизму населення	випадків на 100 тис. нас.	Захворюваність населення з 2018 року не розраховується згідно з наказом МОЗ від 26.01.2018 №157				

Продовження додатку 1

1	2	3	4	5	6	7	8
5.2	Освіта						
	Видатки на утримання установ освіти	млн грн	87,2	99,2	113,8	354,0	356,9
5.2	Дошкільна освіта						
.1	Чисельність дітей віком від 3 до 6 років	тис. осіб	1,76 7	1,613	91,0	1,638	101,0
	Кількість закладів дошкільної освіти	од.	9	9	100	9	100
	Кількість місць у закладах дошкільної освіти	тис. осіб	1,45 8	1,458	100,0	1,458	100,0
	у тому числі:						
	у міських поселеннях	тис. осіб	1,45 8	1,458	100,0	1,458	100,0
	у сільській місцевості	тис. осіб					
	Кількість діючих закладів дошкільної освіти	од.	9	9	100	9	100
	в них:						
	місць	тис. осіб	1,45 8	1,458	100,0	1,458	100,0
	дітей	тис. осіб	1,65 1	1,508	91,0	1,500	99,0
	у тому числі						
	у міських поселеннях	тис. осіб	1,65 1	1,508	91,0	1,500	99,0
	у сільській місцевості	тис. осіб					
	Кількість педагогічних працівників	од.	173	175	101,0	175	100,0
5.2	Загальна середня освіта						
.2	Кількість закладів загальної середньої освіти	од.	10	10	100,0	10	100,0

Продовження додатку 1

1	2	3	4	5	6	7	8
	у тому числі:						
	денних	од.	10	10	100,0	10	100,0
	Кількість учнів	тис. осіб	4,480	4,566	102,0	4,584	100,3
	у тому числі:						
	у закладах загальної середньої освіти	тис. осіб	4,480	4,566	102,0	4,584	100,3
	Кількість педагогічних працівників	тис. осіб	0,347	0,346	99,0	0,347	100,0
	Середня наповнюваність закладів загальної середньої освіти	тис. осіб	25,4	25,2	99,0	25,5	101,2
	у міських поселеннях	тис. осіб	25,4	25,2	99,0	25,5	101,2
	у сільській місцевості	тис. осіб					
	Отримання базової та повної загальної освіти	тис. осіб	0,63	0,631	100,2	0,669	106,0
	у % до загальної кількості випускників 9 класів	%	60	63,4	106,0	65,3	103,0
	з них:						
	у 11 класах закладів загальної середньої освіти шкіл	тис. осіб	0,254	0,231	91,0	0,232	100,0
5.2	Професійна (професійно-технічна) освіта						
.3	Кількість закладів	одиниць	2	2	100	2	100
	Кількість учнів, слухачів	осіб	424	412	97,1	446	108,3
	Прийнято учнів, слухачів	осіб	165	175	106,1	175	100

Продовження додатку 1

1	2	3	4	5	6	7	8
	в тому числі за рахунок регіонального та державного замовлення	осіб	0	0	0	0	0
	Підготовлено (випущено) кваліфікованих працівників	осіб	130	141	108,5	120	85,1
5.2	Заклади вищої освіти						
4	Кількість закладів	одиниць	5	5	100,0	5	100,0
	у тому числі державних закладів	одиниць	5	5	100,0	5	100,0
	Кількість студентів в закладах	осіб	3778	3517	93,1	3491	99,3
	у тому числі у державних закладах	осіб	3778	3517	93,1	3491	99,3
	Прийнято студентів	осіб	1608	1498	93,2	1559	104,1
	у тому числі до державних закладів	осіб	1608	1498	93,2	1559	104,1
	Випущено фахівців	осіб	1152	1199	104,1	1065	88,8
	у тому числі державними закладами	осіб	1152	1199	104,1	1065	88,8
5.3	Культура і мистецтво						
	Видатки на утримання галузі "Культура і мистецтво"	млн грн	11,8	14,1	119,5	54,7	387,9
	Публічні (загальнодоступні) і спеціальні бібліотеки	одиниць	4	4	100,0	4	100,0

Продовження додатку 1

1	2	3	4	5	6	7	8
	Заклади клубного типу	одиниць	2	2	100,0	2	100,0
	Кіноустановки з платним показом	одиниць					
	Музеї	одиниць	1	1	100,0	1	100,0
	Театри	одиниць					
	Мистецькі школи (дитячі музичні школи, мистецтв, художні)	одиниць	1	1	100,0	1	100,0
5.4	Заклади фізичної культури та спорту						
	Видатки на утримання закладів фізичної культури та спорту	млн грн	9,3	11,4	122,6	17,5	153,5
	Стадіони	одиниць	2	2	100,0	2	100,0
	Спортивні зали площею не менш як 162 кв. метри	одиниць	21	21	100,0	21	100,0
	Плавальні басейни	одиниць	4	4	100,0	4	100,0
	Спортивні майданчики	одиниць	95	95	100,0	95	100,0
	Кількість підприємств, установ, організацій, де проводиться фізкультурно-оздоровча робота, одиниць (без урахування кількості загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладів)	одиниць	8	8	100,0	8	100,0

Продовження додатку 1

1	2	3	4	5	6	7	8
	Кількість дитячо-підліткових фізкультурно-спортивних клубів за місцем проживання населення	одиниць	3	3	100,0	3	100,0
	Кількість дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл, шкіл вищої спортивної майстерності	одиниць	1	1	100,0	1	100,0
5.5	Сім'я, діти та молодь						
	чисельність дітей-сиріт	одиниць	49	57	116,3	57	100,0
	Кількість дитячих будинків сімейного типу	одиниць	3	3	100,0	3	100,0
	в них дітей	осіб	30	34	113,3	35	102,9
	Кількість створених дитячих будинків сімейного типу	одиниць	3	3	100,0	3	100,0
	Кількість прийомних сімей	одиниць	4	6	150,0	7	116,7
	в них дітей	осіб	4	9	128,6	10	111,1
	Кількість патронатних сімей	одиниць	0	0	0	0	0
	в них дітей	осіб	0	0	0	0	0
	Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, в тому числі сільські та селищні, одиниць	одиниць	1	1	100,0	1	100,0

Продовження додатку 1

1	2	3	4	5	6	7	8
	Центри для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді, одиниць	одиниць	1	1	100,0	1	100,0
6	Природокористування та безпека життєдіяльності людини						
	Охорона навколишнього природного середовища						
	Загальна кількість викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря	тис. тонн	3,3	3,3	100,0	3,3	100,0

Методичні рекомендації
щодо організації та реалізації моніторингу
соціально-економічного розвитку міста Рубіжного

I Загальні положення

1.1 Методичні рекомендації (далі – рекомендації) розроблені з метою методичного забезпечення діяльності органів місцевої влади Рубіжанської громади з організації та реалізації моніторингу соціально-економічного розвитку міста (далі-моніторинг).

1.2 Рекомендації роз'яснюють можливі способи організації та реалізації моніторингу.

II. Основні етапи організації та реалізації моніторингу.

1 етап. Організаційний етап.

1) Міський голова приймає рішення про визначення робочої групи (осіб, які відповідають за проведення моніторингу);

2) прийняття рішення про визначення робочої групи має бути доведено до її складу шляхом наради;

3) Визначення у складі робочої групи особи(спеціаліста), яка відповідатиме перед головою за якість реалізації моніторингу;

4) Розробка та затвердження плану-графіка роботи над моніторингом із зазначенням етапів, календарних термінів і відповідальних виконавців.

2 етап. Підготовчий етап.

1) збір необхідної інформації для моніторингу, що надійшла від представників бізнес-спільноти (господарюючих суб'єктів, підприємців), наслання та громадських організацій, а також органів влади;

2) збір необхідної інформації для моніторингу, що публікується Державною службою статистики та територіальними відділами служби державної статистики;

3) збір необхідної інформації для моніторингу, що подається органами місцевого самоврядування.

3 етап. Аналітичний етап.

- 1) аналіз отриманої інформації необхідної для моніторингу;
- 2) визначення соціально-економічного становища області;
- 3) Аналіз сильних і слабких сторін, можливостей і ризиків соціально-економічного розвитку області;
- 4) виявлення причин відхилень і змін показників моніторингу;

4 етап. Звітний етап.

- 1) складання зведеної таблиці основних показників соціально-економічного розвитку області;
- 2) формування та виклад тенденцій розвитку області та причин зміни показників.

5 етап. Етап опублікування.

- 1) подання звіту моніторингу голові на нараді;
- 2) публікація матеріалу на офіційному сайті міста.

III. Рекомендована Структура моніторингу

1. Зведена таблиця основних показників соціально-економічного розвитку міста;
2. Інформація про підсумки соціально-економічного розвитку міста.
 - 2.1 Загальна оцінка соціально-економічної ситуації в регіоні за звітний період;
 - 2.2 Промислове виробництво;
 - 2.3 Будівництво;
 - 2.4 Сільське і лісове господарство;
 - 2.5 Транспорт;
 - 2.6 Споживчий ринок;

2.7 Фінансова діяльність;

2.8 Рівень життя населення;

2.9 Зайнятість;

2.10 Демографічна ситуація.

IV. Інформація про підсумки соціально-економічного розвитку міста.

Інформація про підсумки соціально-економічного розвитку міста повинна містити основні тенденції, зміни в показниках і їх причини.

Додаток 3

Анкета опитування «сфери соціально-економічного розвитку міста
Рубіжне»

Привіт, шановний респондент!

Розподіліть, будь ласка, вага між сферами в сумні 50 балів, від 1 до 10, таким чином, що 1 - сфера для вас не важлива, 10 – найважливіша сфера на вашу думку. Вага може повторюватися.

Сфера мониторингу	Вага, обрана експертом					Середнє значення ваги сфери
	Експерт 1	Експерт 2	Експерт 3	Експерт 4	Експерт 5	
Промислове виробництво						
Будівництво						
Сільське і лісове господарство						
Транспорт						
Споживчий ринок						
Фінансова діяльність						
Рівень життя населення						
Зайнятість						
Демографічна ситуація						

Дякуємо за участь!